

Оксана ЛУКАНЮК

Р О З Т О К И

Історичний нарис від найдавніших
часів до 2016 року Божого

“Писаний Камінь”

Косів

2016

ББК 84.4 (УКР6)

Л 84

*Пізнай коріння роду свого!
Шануй, бережи і не цурайся всього
рідного, українського, національного.
З глибокою повагою, О.М. Луканюк*

Луканюк О.М.

Л 84 **Розтоки історичний нарис від найдавніших часів до 2016 року Божого.** /Луканюк – Косів: Писаний Камінь, 2016 – 296 с.

© О.М. Луканюк, 2016

© Видавництво

«Писаний Камінь», 2016

ПЕРЕДМОВА

Спливають години, дні, роки, століття. Історія стирає з пам'яті людей, важливі події, факти, навіть географічні обриси населених пунктів. Все менше і менше залишається живих свідків минувшини. За роки незалежності України вийшло з друку цілий ряд історико-краєзнавчих нарисів, які присвячуються історії населених пунктів Прикарпаття. У цьому славетному вінку цікавою новинкою у сьогоденішньому книжковому світі є праця Оксани Луканюк «Розтоки. Історичний нарис від найдавніших часів до 2016 року Божого».

Оскільки це перше краєзнавче дослідження рідного села Розтоки, то автор на основі рідкісних архівних документів Львівської бібліотеки ім. В. Стефаника Академії наук України, Центрального державного історичного архіву м. Львова та Івано-Франківського обласного архіву, на основі праць українських істориків-академіків В. Грабовецького, П. Сіреджука, М. Когутяка, П. Арсенича, спогадів старожилів – відтворила з глибини віків історію та культуру рідного села, зробивши вагомий особистий внесок у національно-духовний розвиток краю. Бо історія села загубилась десь у глибинах віків. І до цього часу ніхто раніше не робив спроби зафіксувати її на папері.

Автор дослідила соціально-економічний поступ села, показала його у контексті загального розвитку Західної України з княжих часів шляхетської Польщі,

австро-угорського, польського та комуно-радянського поневолення. Розкрила історію життя кращих синів і дочок своїх односельчан. На основі свідчень багатьох односельців зуміла передати майбутнім поколінням чисті зерна правди про участь уродженців села у боротьбі за українську державність у лавах УСС та ОУН-УПА. Книжка дає можливість односельцям поглянути з великої часової відстані на справи своїх предків, зрозуміти їх біль та турботи, пізнати їхній спосіб життя.

Подиву гідна праця автора, що стосується історії церкви, розвитку освіти, а особливо звичаїв і обрядів селян. У книжці біографічні довідки увіковічують імена славних земляків, які не можуть бути забуті з плином часу.

Книжка складається із десяти розділів. Кожен з цих розділів – це титанічна праця, це пам'ять, це жива історія. Видання щедро ілюстроване давніми і рідкісними фотографіями. Безперечно, праця такого характеру вимагає ще значних доповнень і не претендує на виключну істину, хоча в ній знаходимо відповіді на багато запитань. А ще на багато питань треба шукати відповідей. Оксана Матвіївна історик за фахом і продемонструвала високий професійний рівень. Та історія на цьому не закінчується. Народ живе. Історія продовжується.

Вірю, що небайдужі до своєї історії люди доповнять її новими фактами і матеріалами, від чого загальна справа тільки виграє.

Петро АРСЕНИЧ,
*заслужений працівник культури України,
голова Івано-Франківського ООБУТ «Просвіта»
ім. Т. Шевченка, доцент Прикарпатського
університету ім. В. Стефаника*

ВНЕСОК У «МІКРОВИМІР» ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Так склалося, що Гуцульщина протягом багатьох століть знаходилася в складі багатьох держав. Це хоч і наклало значний відбиток на її історичний та соціально-економічний розвиток, однак не знівелювало повністю ментальних етнічних рис, притаманних гуцулам – населенню цього без перебільшення казкового за своєю красою куточка України.

Здобуття Україною державної незалежності стало потужним поштовхом для етнологічних студій в різних галузях мистецтва, культури, побуту Гуцульщини. Сюди потягнулися австрійці, німці, євреї, поляки, румуни, кожний з яких відшукував на карпатській землі сліди власної історії.

Ренесанс наукових досліджень іноземців умотивував і місцевих краєзнавців взятися за вивчення безцінних скарбів Гуцульської Атлантиди, які віками берегла від знищення народна пам'ять, ховали пожовклі аркуші архівних документів, напівзотлілі світлини, збережені за образами в почорнілих гуцульських хатах.

Однією з таких ентузіастів є Оксана Луканюк, історик за фахом, учитель Розтоківської школи. Запалившись думкою створити літопис Розтік, вона на роки з головою поринула в цю нелегку працю.

Першим результатом її наполегливості стало створення в 1996 році шкільного краєзнавчого музею «Полонинське літо». В ньому розміщено цікавий наочний матеріал, який дає можливість насамперед учням та іншим відвідувачам музею ознайомитися з побутом гуцулів, пастушими традиціями, облаштуванням відгінного

тваринництва, а також з різними видами народних ремесел, в тому числі вишивкою, ткацтвом, пошиттям одягу тощо.

За двадцятилітню історію шкільний музей поповнився сотнями нових предметів зберігання; тут відбулося чимало екскурсій, районних та обласних семінарів бібліотекарів, учителів історії, гуцульщинознавства, образотворчого мистецтва. Важливою стороною роботи є проведення краєзнавчих експедицій та виконання науково-дослідницьких робіт обдарованими школярами. Тому цілком логічно, що весь багатий матеріал, зібраний за два десятиріччя, Оксана Луканюк вирішила узагальнити, впорядкувати і видати окремою книжкою. І ось ця довгождана праця під назвою «Розтоки. Історичний нарис від найдавніших часів до року Божого 2016» нарешті побачила світ у косівському видавництві Михайла Павлюка «Писаний Камінь».

Книжка складається із десяти розділів і охоплює історичний матеріал від княжої доби до початку третього тисячоліття. Тут розповідається про захоплення нашого краю Польщею, татарські набіги, входження до Австро-Угорської імперії, відміну кріпосного права, першу світову війну і міжвоєнний період, другу світову і радянську окупацію, що тривала до 1991-го року. Автор зупиняється на темах, що тривалий час були під забороною комуністичної цензури – створення Легіону Українських Січових Стрільців, що став прообразом нашої майбутньої національної армії, та січовиків – вихідців із гуцульських Розтік; участь розтоківчан у боротьбі за відстоювання Закарпатської України та військовий спротив більшовицькій владі в лавах УПА, говорить про репресії і депортації в Розтоках.

Не оминула дослідниця й оригінального побуту своїх земляків, колоритної гуцульської культури та обрядовості, які своєю автентичністю виокремлюють кар-

патських мешканців з-поміж інших етнографічних груп українського населення. Адже правічні неповторні звичаї, що органічно переплелися з християнством, тісно поєднане з мистецтвом щоденне життя, героїчна і часто трагічна історія, самобутній світогляд, у якому глибоко вкоренилися предковічні вірування, – це все те, що мовби магнітом притягувало й притягує до Гуцульщини як колишніх, так і теперішніх дослідників і митців.

Багато таких етнографічних особливостей уже нівельовано сучасною цивілізацією, тому сьогодні все гостріше постає необхідність збереження народної пам'яті та популяризації естетичних надбань верховинців-гуцулів в українському культурному середовищі. О.М. Луканюк глибоко переймається цією проблемою, але водночас як фаховий історик розуміє, що без розв'язання соціально-економічних питань вирішувати проблематику національної ідентичності гуцулів-українців складно. Тому на сторінках книги говориться і про безробіття та зубожіння місцевого населення, занепад тваринництва і пов'язаної з ним переробної галузі, які споконвіків були чи не основними (крім заготівлі лісу) заняттями карпатського селянства, годували й зодягали його, давали можливість підвищувати рівень добробуту, вчити дітей у школах та ін. .

Книга О.М.Луканюк містить немало документів різних періодів історії, фронтових листів і, звичайно, фотоматеріалів, дібраних до всіх розділів, які роблять зримими далекі події, знайомлять із людьми, про яких іще вчора ми нічого не чули і не знали.

«Розтоки» Оксани Луканюк стали її щирим внеском у вивченні історії рідного села, тієї малої батьківщини, яка є в кожного із нас, але про яку, на жаль, часто ми дуже мало знаємо, бо не знайшлося людини, що описала б її шлях крізь століття. Оксана Луканюк своїм розтоківцям такий подарунок зробила.

Звичайно, беручись до подібного дослідження, будь-хто з авторів розуміє, що не все вдасться так, як хотілося б. Будуть композиційні диспропорції, в якихось місцях матеріалу не вистачатиме, а десь подача його прагнула б іншої форми. Оксана Матвіївна також не вважає, що її дослідження про Розтоки повне і вичерпне. Але своє працею вона подає приклад того, що любов до батьківщини має виявлятися не лише у словах, а й у справах, так, як у свій час висловився незабутній Андрей Шептицький: «Не потоком шумних галасливих фраз, а тихою невтомною працею любіть Україну».

Без будь-якого перебільшення хочеться зазначити, що книжка «Розтоки» стала дуже доречним і необхідним внеском у «мікровимір» нашого національного літописання, кроком до того, щоб двадцять перше століття, в якому ми живемо, нарешті перервало сумну традицію і перестало бути століттям безпам'ятства, нігілізму, століттям ненаписаної української історії.

Аделя Григорук,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство» Національної академії педагогічних наук України, заслужений працівник освіти України, член Національної спілки письменників та Національної спілки журналістів України

СЛОВО АВТОРА ДО ОДНОСЕЛЬЧАН

Задум написати історію свого рідного села Розтоки виник на перепохованні в Дем'яновому Лазі 1989 року, коли, переборовши страх, ще під пильним наглядом кадебістських сатрапів, сотні тисяч людей стали на коліна перед останками убієнних, замордованих комуно-більшовицькими катами жертв. Оця подія зобов'язала мене дати відповідь на питання: хто ми?, що ми?, чийх батьків діти?

Не одну ніч мучили мене сумніви, чи маю я право, хоч, будучи істориком, братися за таку нелегку справу, торкнутися до ще незагоєних ран і написати історію свого села. Здавалося, що вдасться швидко зібрати матеріал, систематизувати його і видати книжку. Але, на жаль, це не така вже й легка справа. Часто опускалися руки, і тільки підтримка, добрі настанови, поради колег та односельчан додавали мені сил працювати. І сьогодні віддаю на ваш розсуд закінчену роботу, яку писала, як казав Лесь Мартович, «не для слави, а для людей». Багато ще таємниць приховує в собі наш земний куточок – Розтоки. Підростають мої учні, появляються нові історики, які професійно продовжать мою справу.

Я хочу, щоб ця праця прислужилася у вихованні молоді на прикладі наших земляків, для яких еталоном життя і смерті були поняття: «Бог і Україна понад усе!».

*З повагою до вас –
ваша ОКСАНА МАТВИЇВНА.*

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ

1. Територія села – 919,82 га (0,08 га с/ради).
2. Кількість дворів – 784.
3. Кількість населення – 2005 осіб, з них:
 - чоловіків – 900 осіб;
 - жінок – 1105 осіб;
 - дітей – 272 особи;
 - віруючих УАПЦ – 1936 осіб;
 - віруючих УГКЦ – 16 осіб;
 - віруючих християн віри євангельської – 5 осіб;
 - свідків Єгови – 28 осіб.

Соціальна сфера села

1. Розтоківська ЗОШ I-III ст. Працює 33 вчителі, 14 працівників обслуговуючого персоналу, навчається близько 200 дітей. Директор – І.М. Кічеряк.
2. Сільський клуб. Працівників – 3. Завідувач – Л.М. Богдан.
3. Бібліотека. Завідувач – А.Т. Саборик.
4. ФАП – 2. Працівників – 6. Завідувачі: № 1 – Є.В. Косивчук, № 2 – У.П. Миронюк
5. Поштове відділення. Працівників – 3. Начальник відділення – М.В. Скрипчук.
6. Храми: Святого архистратига Михаїла, св. Козми і Дем'яна – української автокефальної православної громади. Настоятель – о. В. Тимчук.

Економічна сфера

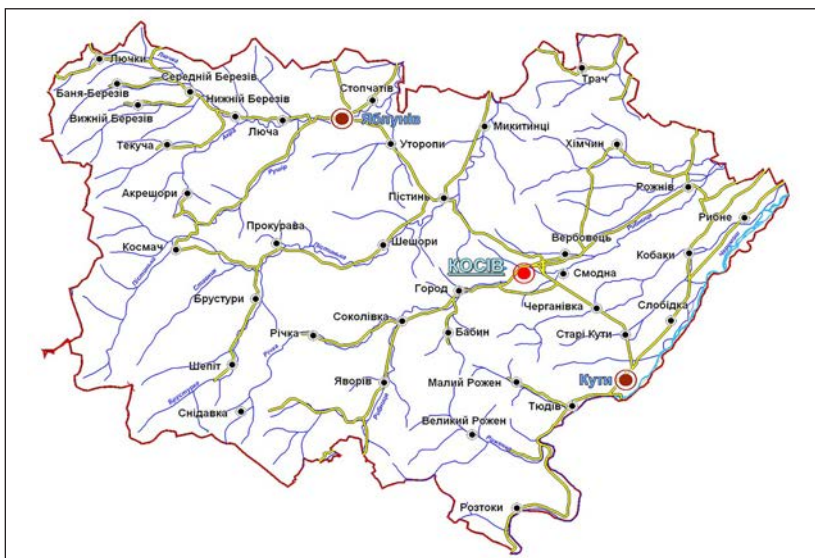
1. Суб'єкти підприємницької діяльності:
 1. Пекарня – СПД¹ Г.М. Слижук;
 2. Пилорама – присілок Луги – СПД М.М. Влашинець;
 3. Пилорама – присілок Село – СПД Д.Д. Слижук;
 4. Пилорама – присілок Село – СПД А.В. Пастух;
 5. Пилорама – присілок Село – СПД Ю.Ю. Рибарук;
 6. Пилорама – присілок Село – СПД М.І. Різун;
 7. Пилорама – присілок Підстинки – СПД І.І. Гримайлюк;
 8. Пилорама – присілок Підстинки СПД А.Т. Шарабуряк;
 9. Пилорама – присілок Підстинки СПД М.Т. Шарабуряк;
 10. Кузня – присілок Село – СПД Д.Д. Кобильовський.
2. Фермерські господарства:
 1. Фермерське господарство – присілок Луги, СПД С.С. Губчук;
 2. Фермерське господарство – присілок Опари СПД М.С. Григор'єва.
3. Заклади торгівлі і громадського харчування:
 1. Магазин промпродтоварів СПД І. Влашинець присілку Губки;
 2. Магазин промпродтоварів СПД В. Досяк присілку Губки;
 3. Магазин промпродтоварів СПД М. Данищук присілку Губки;
 4. Магазин промпродтоварів СПД В. Головчук присілку Луги;

¹ Суб'єкти підприємницької діяльності

5. Магазин промпродтоварів СПД І. Влашинець присілку Луги;
6. Магазин промпродтоварів СПД О. Нагорняк присілку Луги;
7. Магазин промпродтоварів «Люкс» СПД М. Копильчук-Максим'юк присілку Село;
8. Магазин промпродтоварів «Любава» СПД С. Данилюк присілку Село;
9. Шкільна їдальня СПД Д. Поляк присілку Луги.

Місцева рада

1. Голова – Євген Михайлович Данишук.
2. Кількість депутатів – 16 осіб.
3. Кількість членів виконавчого комітету – 11 осіб.
4. Чисельність апарату ради та її виконавчого комітету – 6 осіб.

Розділ I

У СИВУ ДАВНИНУ

Географічне розташування села Розтоки

*Село моє, для мене ти єдине,
Для мене ти найкраще на землі,
Частинка серця і України,
Прийми мої всі радощі й жалі.*
Роман ЮЗВА

Моє рідне мальовниче село Розтоки Косівського району Івано-Франківської області – яскрава зірочка у великому сузір'ї, що зветься Україна. Воно просторо розкинулось у передгір'ї чудових Карпат, віддалене на 25 км. до Косова та 15 км. від залізничної станції Вижниця. Межує з селами Білоберізка, Ясенів Горішній Верховинського району; Великий Рожин, Яворів Косівського райо-

ну; Розтоки Путильського району Чернівецької області. Висота над рівнем моря – 468 м. Розтоки знаходяться на координатах 26° східної довготи, 49° північної широти. Село розміщене на лівому березі Черемоша, який впродовж багатьох віків стрімко несе свої води в річку Прут. Через село проходить давня торговельна дорога на Кути, Косів, а там і до Станіслава на міжнародні ярмарки. Коли дивишся на село здалеку, то відчуваєш незбагненну його красу і велич. Розтоки прекрасні у всі пори року. Навесні і влітку село потопає у зелені лісів, садів і квітів. Восени купається у золоті пожовтілого листя. Взимку біла снігова ковдра покриває гори і село, а засніжені дахи казково срібляться у Святвечір між сніговими кучугурами. Тільки невгамовний Черемош порушує тишу і несе свої бистрі води вдалину.

Як і більшість гірських сіл, Розтоки багаті на топоніми і гідроніми.

Присілки села: Підстінки, Манівлоги, Село, Опари, Луги, Влоги, Рабинець, Підпасіки, Горби, Запогар, Губки.

Урочища: Глиняне, Сені, Причівок, Котелеби, Чопаш, Царина, Миронове, Шваровате, Болехів.

В Черемоші, уздовж якого простяглося село, впадають потоки: Манівлоги, Вертепський, Сикавка, Романівський, Котелебський, Плитоватий, Мочарний, Скокунецький, Свідовець, Даріївський, Махтулівський, Вросолі.

Довжина села – 12 км, ширина – 8 км. Загальна площа села 2,499 га.

Леся Українка, їдучи на початку 1900-их років через перевал Німчич до водолікарні в полонинській місцині Буркут, спинилася на горі від казкового краєвиду. Побачила в долині обабіч річки щось *«таке дивне, таке срібне, неначе мрія»*, неначе казка в паволоці яблуневого

цвіту з виринаючими банями церкви. Спитала – їй відповіли, мовляв, село називається Розтоки. Але велика поетеса вирішила: це видиво ніяк не називається, воно неповторне! А Марія Влад сказала, що Розтоки – село на весь світ. Розтоки – це моє село. Не «розтеклось» у великому й бурхливому світі, який ніби так і хоче його «розточити». Тут можна відчувати правдивий карпатський дух. І нехай весь світ приїде його спізнати!

Заселення території та походження назви села

Заселення території нашого села, як і Прикарпаття загалом, відбувалося з прадавніх часів. Сліди життєдіяльності первісних людей на території Прикарпаття виявлені ще в період середнього палеоліту, приблизно сто тисяч років тому.¹ Археолог, професор Львівського університету Ярослав Пастернак (1892-1969 рр.) пише, що терени сьогоднішньої Станіславської (Івано-Франківської) області, до складу якої входить Косівський та інші райони, від початків карбування обличчя європейського суходолу були вкриті Галицько-Бессарабським морем, в т.ч. і Розтоки. Воно не раз міняло свій засяг, і тільки приблизно п'ятдесят мільйонів років тому у вигляді піднесення терену відступило в басейн сьогоднішнього Чорного моря.

На карті землі тисячі назв. Свої імена мають містечка і села, гори і ріки, поля і ліси. У кожній географічній назві закладена певна інформація – історична, географічна, лінгвістична. А як же виникали назви? Науковець, мовознавець Д.Г. Бучко у своїй праці «Походження назв населених пунктів Покуття» (Львів, Світ, 1990 р.)² вперше

¹ Стародавні поселення Прикарпаття та Волині. – К., 1987. – С. 69-70

² Бучко Д. «Походження назв населених пунктів Покуття», – Л., Світ, 1990. – С.4

в українському мовознавстві, опираючись на великий фактичний матеріал, дослідив становлення топонімічних моделей на території Покуття в давньослов'янській, староукраїнський і новоукраїнський періоди. В історичній послідовності розвитку мовних явищ здійснив аналіз усіх назв населених пунктів Покуття, в тому числі і Розтоків.

Однією з версій про походження с. Розтоки побутує така легенда, що в період турецько-татарських набігів вороже військо дійшло до нашого краю. Старожили, гуцули-пастухи, переважно проживали біля берегів річки Черемош. З появою грізного війська чужинців, які почали відбирати худобу в гуцулів, а жінок і дітей в'язати в полон, люди кинулися втікати: хто в гори Карпати, а хто – на інший берег Черемоша і теж у бескиди. Там, бувало, не раз рятувалися гуцули від всякого лиха. Так і тепер турецьке військо розточило це поселення гуцулів-пастухів на дві половини... Згодом люди цю місцевість назвали Розтоками.

А ось інша легенда, складена у віршованому стилі жителями нашого села Людмилою Бельмеґою:

Легенда про Розтоки

*В краю ялин, в чудовім краї
Колись поселення жило.
Орали, жали й молотили,
Рубали ліс і будували
Собі й сусідові житло.*

*Проходив час, роки минали,
Поселення росло й росло...
Родились діти й виростали,
Любились, потім побирались,*

*В поселенні всі залишались
І утворилося село.
Росло село й малий потічок
Тихенько воду свою ніч.
В потоці кладочки робили,
По них до родичів ходили,
Дрова і сіно теж носили,
На полювання йшли у ліс.
Жили й не знали туги й лиха.
Неначе в казці все було,
Не знали, що потічок тихий
Зросте у річку й зробить лихо –
Навпіл розділить все село.
Зробила річка своє діло –
Порозривала береги,
Село на двоє розточила,
Біди немало наробила,
Псувала край цей дорогий.
Та вщухла буря – все пройшло.
І день за днем тижні минали,
Недовго люди сумували,
Навпіл розділене село
Вони Розтоками назвали.*

За іншою легендою, одного літа на початку XVст. нібито випали сильні дощі. Та такі, що всі потоки почали заливати долину. Мешканці змушені були переселитися на деякий час в гори. А коли дощі вщухли і люди повернулися назад, на них чекало диво: долина була поділена навпіл невеликою, але бурхливою річкою. Люди спробували йти бродом додому і питали:

– Через (річку) мож?

– *Мож, мож!* – казали першопрохідці на той бік.
Так і назвали прозору річку – Черемошем, а розточене нею надвоє село – Розтоками. До того ж село, оточене тисовими лісами, йменувалося Тисова Рівня.

ПІСНЯ ПРО РОЗТОКИ

Слова Василя ТОМ'ЮКА

Музика Юрія БАБІЯ

*Так злітають літа,
Як потоки у річку.
Все згадаєш поволі відтак,
Як стару кінострічку.
Тільки усмішка скрасить
На скронях твою сивину.
І душею летиш
У недавню свою давнину.*

Приспів:

*А над Розтоками
Журавлі курличуть.
Тихим шелестом травень
В небо знову покличе.
Поверніть, принесіть,
Журавлі-лелеки,
Мою юність назад,
Вона так далеко.*

*По тісних вуличках
Ходять люди привітні.
Добрий вогник горить у очах
У листопаді і в липні.*

*Тільки усмішка скрасить
На скронях твою сивину.
І душею летиш
У недавню свою давнину.*

Приспів

РІДНЕ СЕЛО РОЗТОКИ

В густих верболозах Черемош тихо пливе
І б'ється потічок крутий – Скакунець,
Розкинувся наче тут острів між нами – Улоги й Закамінь,
Завжди привітний ти, мій Скакунець.

*Я кохаю вас, мої рідні Розтоки,
Найчарівніші в світі, звабливі.
Ви родились давно там, де б'є джерело,
І розквітли сьогодні красиві.*

Великі світила мої острівчани,
Що тут зростали, трудилися, жили.
Сьогодні я гордо пишаюся вами,
Бо славу села у світі пронесли.

*Я кохаю тебе, моє рідне село,
Неповторне у світі, звабливе.
Ти життя – легке, ніжне крило,
Тут пробігло дитинство щасливе.*

І де б я не був далеко від дому,
Лину думкою в свій рідний край.
Тут все дороге мені й близьке у ньому:
І хата моя, і мій Влогівський рай.

*Я кохаю тебе, моє рідне село,
Найчарівніше в світі, звабливе.
Скакунець – моя радість, любов і тепло,
Я не зраджу тебе, моє миле.*

*Олександр Богданович НАГОРНЯК
і бабуся АННІЦА*

РОЗТОКИ МІЖ КНЯЖОЮ ДОБОЮ І КІНЦЕВИМ ПОНЕВОЛЕННЯМ ГАЛИЧИНИ (1340-1387 рр.)

Територія, де жили предки, входила до Галицько-го князівства. На той час Прикарпаття було порівняно густо заселеним краєм з добре розвиненим землеробством, мисливством та різними видами ремесел. Але населенню доводилось вести боротьбу як проти місцевих землевласників, так і проти зовнішніх загарбників. У 1188 р. угорський король Белла III захопив Галич і його землі. Але в 1199 р. волинський князь Роман Мстиславич визволив галицькі землі і об'єднав їх в одне Галицько-Волинське князівство, до якого увійшла вся територія Івано-Франківської області, в т.ч. і місцевість, на якій знаходиться наше село.¹

З 1370 до 1387 рр. Галичина опинилась під владою угорсько-польського короля Людовіка. Враховуючи, що йому буде важко протистояти галицьким боярам, він вирішив залишити галичанам їх самоуправу, а правителем призначив поміркованого польського князя Владислава Опільського, котрий поводився як незалежний

¹ Історія Івано-Франківської області, – К., 1971. – С. 326

господар, і навіть карбував гроші з галицьким державним гербом-левом.

За князювання В. Опільського життя в Галичині стало спокійнішим, а тому сюди прибували не тільки поляки, угорці, німці, євреї, але й українці, які змогли перебратися сюди великою групою з Придністров'я, де на них часто нападали татари.¹

За часів князівства в Галичині існувало руське право, яке надало широке повноваження громаді, селянству. На чолі громади стояв опікун (тіун), який спільно із селянською старшиною управляв населенням села. Жителі володіли окремими земельними ділянками і спільно користувалися луками, сіножатями і пасовищами. Іван Франко писав, що громада сама обирала голову, розділяла землю між членами громади, сама (вічем, а не через вибраних урядників) розсуджувала чвари між своїми членами і разом відповідала за кожного свого громадянина перед сторонніми панами та перед властями.² У княжу добу наше село Розтоки ще не було заснованим.

¹ Грабовецький В. Гуцульщина XII-XIX ст. – Л., 1982. – С. 74

² На зустріч мрії. – Ужгород, Карпати, 1988. – С. 19

ПЕРЕГОРТАЮЧИ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Під польською окупацією (1387 – 1772 рр.)

В середині XIV ст. Галицько-Волинське князівство втрачає свою могутність через міжусобиці і часті напади монголо-татар. Цим скористалися польські феодали і 1349 року, після запеклої боротьби, Казимир III захопив галицькі землі. За умовами горезвісної польсько-литовської Кревської унії (1385 р.) Галичина була окупована Польською короною. Після загарбання Галичини у вересні 1387 р. до Коломиї прибули перші польські «приятелі».¹ Так Прикарпаття, в тому числі й земля, на якій розташоване наше село Розтоки, підпали під владу польських феодалів на декілька століть – з 1387 до 1772 рр., аж до першого поділу Польщі.

З приходом поляків руське право поступово витіснялось польським або, як його тоді ще називали, німецьким правом. Влада переходила до рук шляхти. Селянство втратило не тільки свої до тогочасні права, але й усю землю, якою володіло за княжих часів. Власником земель став польський король.

Упродовж свого панування аж до 1772 р. польські королі продавали, дарували за різні заслуги чи просто з власної волі села, і містечка своїм вірнопідданим вельможам-магнатам. У 1435 р. було заведено польський господарчий устрій у селах (панщину) і залежність селян від власників маєтків. Польські феодали загарбали міста і села, найкращі землі, ліси й пасовища. Використовуючи

¹ Грабовецький В. Історія Коломиї. – Коломия, 1996 р. – С. 18

своє панівне право, а часто й військову силу, феодали створювали на галицьких землях свої великі господарства – фільварки, у яких працювали селяни-кріпаки. У першій половині XV ст. панщина становила чотирнадцять днів на рік, а на кінець XVI ст. – два дні на тиждень. Вкінці XVII ст. від кожного господарства треба було вже відробляти п'ять-шість днів панщини на тиждень¹.

Це лихоліття не обминуло селян Розтік. Розтоківчан, як і всіх галичан, закріпачували не одразу. Спочатку вони лише платили панові данину домашньою живністю – переважно картоплею, пшеницею, квасолею, грішми, яйцями, м'ясом. На селян були накладені великі податки. Вони також потерпали від свавілля панів. Українського селянина пан не вважав за людину, а за хлопа, підданого раба, робочу силу. Від феодала залежало життя і смерть кріпака. Крім панщинних повинностей, феодали запроваджували ще різні додаткові роботи в час найбільш напружених польових робіт чи сінокосу. Це такі, як обжинки, закоси, обкоси, підготовка панської землі під оранку та різні толоки. Село належало польському магнатові Вінценту Потоцькому.² У селах, у містах владними повноваженнями наділялася окрема особа – війт, який мав постійно тримати справу у селі під контролем, вчасно збирати податки і стежити за виконанням повинностей, забезпечувати на місці виконання королівських наказів.

Жителі Розтік були повністю закріпачені, залежні від панського двору, і гайдуки виганяли їх на панські лани, ліси, дороги... Від зорі до зорі селяни обробляли великі земельні площі поміщиків-дідичів. Зараз нам важко уявити ті часи, хіба що із творів наших українських пись-

¹ Грабовецький В. Історія Коломиї. – Коломия, 1996. – С. 18

² Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІАУ) ф. 5 сп. 1 сп. 304

менників. Це М. Коцюбинського «Тіні забутих предків», П. Грабовського «Швачка», І. Франка «Захар Беркут» та ін.

Татарські набіги та стихійні лиха

Крім важкого кріпацького життя, яке зазнавали розтоківчани від панів, феодалів і їхніх слуг, великим горем для них були татарські набіги, що несли кров, розруху і спустошення населення Прикарпатського краю. Особливо страшні напади були вчинені в 1498, 1570, 1589, 1591, 1621, 1676 роках. Дослідники стверджують: на українських землях, які піддавалися татарським нападам, селянська хата стояла не більше десяти років.¹ Починаючи з кінця XV ст., татарсько-турецькі орди кожного року, а іноді й по декілька разів на рік, вривалися на підкарпатські землі. Після набігів турецько-татарської орди прикарпатські села і міста залишалися повністю зруйнованими, подекуди оселі зовсім обезлюднювалися. Очевидці руйнувань писали: *«Страшно було дивитись, як горіли галицькі селі і міста від лютої і жорстокої татарщини. Здавалося, що небо запалене вогнями, стовпи диму піднімалися над горілими селами і містами, несамовитий крик і зойк поневолених глушив твоє вухо, а дорогами і стежками проходили безкінечні полчища татар, які гнали великі стада худоби, а за ними ординці підганяли почорнілих, переляканих полонених – ясир»*; *«Господи, за що Ти так покарав підгірську землю, коли її люд став нещасним від татар!»*.² Польська шляхта не вживала жодних заходів, щоб оборонити простий люд. Для

¹ Красзнавичий збірник на пошану Б. Гавриліва. Івано-Франківськ, Тіловіт, 2003. – С. 41.

² В. Грабовецький. Історія Коломиї – Коломия, 1996 р. – С. 36

себе вони будували замки. Фортеці, укріплені високими мурами, де могли заховатися із своїм майном від ординців. Не минуло татарсько-турецьке нашествя і Розтоків.

Зненацька наскочили турецько-татарські орди на мирних жителів-скотарів, що мешкали між горами. Почали село грабувати, відбирати худобу, в'язати людей, палити оселі. Зі страху люди почали тікати: одні в ліси, інші – в річку Черемош і на Буковинську сторону, теж в ліси, в гори, де лиш могли знайти прихисток. Так невелике поселення скотарів – турецько-татарське іго – розточило навпів і спустошило вщент. Згодом місцину так і прозвали «Розтоками». А назва Тисова Рівня – зникає назавжди.

Розділ III

РОЗТОКИ В ЧАСИ ПАНУВАННЯ АВСТРО-УГОРЩИНИ ТА ПОЛЬЩІ (1772-1918 рр.)

Господарсько-адміністративний устрій села

У другій половині XVIII ст. Польща як самостійна держава перестала існувати. Її розподілено між Австрією, Прусією та Росією. Більша частина земель колишнього Галицько-Волинського князівства дісталася Австрії, Волинь відійшла до Росії. Західноукраїнська земля зазнала нещадного колоніального гніту.¹

Після першого поділу Польщі 1772 р. село Розтоки, як і вся Галичина, опинилося в складі Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії, панування якої продовжувалося до 1918 р. Село Розтоки увійшло до Станіславського округу, так званого Королівства Галиції і Лодомерії з осідком у Львові.² У цей час в Австрійській імперії проводились адміністративні та соціально-економічні реформи. До 1786 р. в краю усі польські закони були замінені на австрійські. 05 квітня 1782 р. цісар Франц Йосиф II скасував особисту залежність селян від поміщиків – кріпацтво, залишивши тільки панщину. Селянин дістав право женитися без дозволу пана, віддавати своїх дітей до ремесла або школи. У 1785 р. в Галичині було проведено перепис населення і його майна. Це було пов'язано з тим, що австрійські власті намагалися збирати податки з населення. Цей документ перепису

¹ В. Грабовецький. Нариси історії Прикарпаття. Івано-Франківськ, 1994р. – С. 30-40

² Szematyzm Krolewstwa Galicui I Zodomenyi R., 1867 p. – S 337

дістав назву йосифінської метрики.¹

Йосифінська метрика села Розтоки теж була сформована 1788 року. Вона дає першу найбільш повну майново-власницьку характеристику господарств і земель всього села. У метриці подана таблиця оцінювання і класифікації ґрунтів.

	L.	q.	M.	D.	D.	D.	D.	D.	D.	D.	D.
Johann Baptist von Sillighoff	18	11	91	540	95	45	116	253	84	76	177
Johann Baptist von Sillighoff	12	20	82	491	91	11	110	207	82	67	171
Johann Baptist von Sillighoff	7	20	41	276	27	27	270	144	72	24	74
Johann Baptist von Sillighoff	28		178	878	69	69	69	258	122	89	210
Johann Baptist von Sillighoff	67	20	256	1256	178	178	178	920	202	256	620

Йосифінська метрика від 1788 р.

Уся земля на той час відповідно за призначенням та використанням була поділена на частини: городи, сіножаті, пасовиська, землю, покриту корчами, болотом, лісом.

Ще одним документом, в якому містяться відомості про Розтоки, є францисканська метрика 1820 р. Опис міститься на тридцяти двох листках.²

Визвольну боротьбу проти поневолювачів у Карпатах і на Прикарпатті очолили О. Довбуш і В. Баюрак, оспівані у пісні «Ой попід гай зелененький». У 1745 р. Олексу Довбуша було вбито, а Василя Баюрака польській шляхті вдалося спіймати і стратити в місті Станіславі.

Відомо, що загін опришків не припинив своєї діяльності, боротьбу повів керівник опришків Мирон Штолюк,

¹ ЦДІА ф./оп. 6 ер 174. Арк. 1063 (Йосифінська метрика)

² ЦДІА ф. 20 оп. 6 ер. 35. Арк. 1-49 (Францисканська метрика)

Vermögens Stand!

der Käl Herrschaft Polchow mit Ende Oktober 1800.

N ^o .	Beschreibung	Futur		Futur		Futur	
		fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Activ Zustände!							
1.	zum Futurzust. gehörige stant. stück/hauch mit fuch						
2.	zum Futurzust. nicht gehörige stant. stück						
3.	zum Futurzust. gehörige stant. stück						
Für Naturalien und Materialien!							
4.	zum Futurzust. in Manipulis						
5.	zum Futurzust. in Manipulis						
6.	zum Futurzust. in Manipulis						
7.	zum Futurzust. in Manipulis						
8.	zum Futurzust. in Manipulis						
9.	zum Futurzust. in Manipulis						
10.	zum Futurzust. in Manipulis						
11.	zum Futurzust. in Manipulis						
12.	zum Futurzust. in Manipulis						
13.	zum Futurzust. in Manipulis						
An Zuständigen Körnern!							
14.	zum Futurzust. in Manipulis						
15.	zum Futurzust. in Manipulis						
16.	zum Futurzust. in Manipulis						
17.	zum Futurzust. in Manipulis						
18.	zum Futurzust. in Manipulis						
19.	zum Futurzust. in Manipulis						
An Getränt!							
20.	zum Futurzust. in Manipulis						
An Materialien und Acquisiten!							
21.	zum Futurzust. in Manipulis						
22.	zum Futurzust. in Manipulis						
23.	zum Futurzust. in Manipulis						
Eintrag							

I. Historisch Oekonomische Beschreibung
Der Herrschaft Lütli und Töllow.
A. Bestandtheile der Herrschaft.

[illegible]

2.3 2nd, Star Nutty.

Kibno.

Stobudka.

Dolhopole.

Stepnie.

Serechrastie.

Solanhi.

Wieß Zahl der kriegsfähigen Leistung Dawey Name iopogrybnogo porozhka	Wieß Zahl der kriegsfähigen Leistung Nowy Name iopogrybnogo porozhka	Name des Grundbesizers und des Grundstückes Nro. des Hauses Imię gruntowego posiadacza i gruntu Nazwa domu	Ortliche Gutschalt Przyna Własność	Wassersung Rozmiar	K i a f f e r S t a k i	J e d M o r g	K i a f f e r S t a k i	K e z d K o r e y	D r i t t e r T r a y s t e n y p o s t a k w n a t u r a	S o l e P a n e n y	S e r a S t a	O r d e J e r a m e n a	S o l e O r a
622	767	Polonick Niketa 84	1	1	2520	1	920	2	10	2	10	10	10
623	768	Bundelak Iwa 69	1	1	2240	1	640	2	9	2	9	9	9
624	769	Mosymini Niketa 98	1	1	2620	2	440	3	18	3	18	18	18
625	770	Antoniszyn Iwa 16	1	1	2880	1	1200	2	11	2	11	11	11
626	771	Polonick Iwa 30	1	1	3640	2	440	3	18	3	18	18	18
627	772	Antoniszyn Iwa 84	1	1	2080	1	1480	3	12	3	12	12	12
628	773	Polonick Niketa 42	1	1	3400	1	520	2	10	2	10	10	10
629	774	Antoniszyn Iwa 62	1	1	990	1	990	1	4	1	4	4	4
630	775	Polonick Iwa 68	1	1	1320	1	1320	1	5	1	5	5	5
631	776	Wierkowski Iwa 11	1	1	1092	1	1092	1	4	1	4	4	4
632	777	De Dworu 1	1	1	13818	8	1018	14	57	14	57	57	57
633	778	Polonick Iwa 9	1	1	2530	1	930	2	10	2	10	10	10
634	779	Polonick Iwa 68	1	1	1430	1	1430	1	6	1	6	6	6
635	780	Polonick Niketa 58	1	1	1700	1	1100	1	5	1	5	5	5
636	781	Polonick Iwa 68	1	1	1210	1	1210	1	5	1	5	5	5
637	782	De Dworu Iwa 0.0.0.0.	1	1									
638	783	Polonick Iwa 1	1	1	3520	2	320	3	14	3	14	14	14
639	784	Polonick Iwa 100	1	1	2127	1	537	2	8	2	8	8	8
640	785	Polonick Iwa 76	1	1	1950	1	1370	2	8	2	8	8	8
641	786	De Dworu 1	1	1	1976	1	1976	1	7	1	7	7	7
642	787	Polonick Iwa 17	1	1	2970	1	1370	1	12	1	12	12	12
643	788	Polonick Iwa 62	1	1	2970	1	1370	1	12	1	12	12	12
644	789	Polonick Iwa 67	1	1	3300	2	1100	3	13	3	13	13	13
645	800	De Dworu 1	1	1	29520	24	1120	48	104	48	104	104	104
646	801	" "	1	1	1800	1	200	1	4	1	4	4	4

Франциська метрика від 1820 р. – 3

який активно діяв з 1817-1830 рр. на Буковині, Галичині і в Закарпатті. Але найактивнішим він був у Вижницьких та Кутських місцях. Мирон Штолюк родом із села Розтоки, відбував військову службу в Австрійській армії, звідки втік і створив загін опришків, який боровся з поневолювачами. Проти опришків були направлені спеціально підготовлені австрійські військові підрозділи. У селі Барвінкове повстанців оточили і розбили. М. Штолюк і біля тридцяти опришків потрапили в полон, сімох із них, в тому числі й М. Штолюка, було страчено у Вижниці, а двадцять двох опришків передали в розпорядження Чернівецького кримінального суду для ув'язнення.¹

Опришківська слава тодішньої епохи виплекала опришківський фольклор. Його збір почався в першій половині XIX ст.

З народними піснями, переказами, казками про опришків зустрічаємося в усьому регіоні Карпат. Фольклорні твори допомагають у відтворенні історії опришківського руху в різнобічних його проявах, побутових деталях, заповнюють прогалини там, де відсутні історичні джерела (документи).

Найпомітніша, найпопулярніша постать серед значної кількості ватажків опришківського руху є Олекса Довбуш. Його образ стає мірилом справжнього опришка. Не кожен підходив під той ранжир: один заслабий – не міг витягнути бартку, зарубану Довбушем у залізний хрест, інший забув опришківське правило: *«У багатих узяв – роздай бідним»*.

Опришками ставали відчайдухи, силачі. Щоб потрапити в опришківський загін, треба було витримати пере-

¹ Гаврилків Б., Бурдуланюк В. Історія Прикарпаття. Хронологічний довідник, Івано-Франківськ, 1993 р.

вірку на сміливість, терпеливість, кмітливість – перейти по облупленій смереці над високою прірвою, перестрибнути через колесо, що котиться з гори, утримати на долоні гарячу вуглину, поцілити в орла на льоту...

Фольклорна традиція змальовує опришків надприродно сильними і мужніми. Яремич орав плугом не гірше вола. Іван Бойчук вбивав стовпи в землю, як звичайні-сінькі кілочки. Їлак Пинтек одним ударом кулака убивав бика. Онуфрій з Хороцева і Добош як зустрілися і поручкалися – обом із-під нігтів кров закапала. Василь Худан як дупнув ногою – підлогу в'язниці проломив з ліґарем¹...

Ще треба було добре вміти володіти зброєю. Микола Шугай влучним пострілом запалив жандармові цигарку. Семен Палійчуків із пістолета прострілив товстого бука. Іван Пинтек одним пострілом із гармати розрушив Хустський замок... Здебільшого це зброя незвичайна, чарівна. Довбушів топірець був викований з одних голок. Карабін Шугая – заморожений («у приклад було заверчено траву стрільчик»).

Топірець, або ж бартка – це не тільки зброя опришків, це символ боротьби за волю:

*Подивлюся на опришка – ото файний молодець:
В одній руці пістоль держить, а в другій – топорець.
Ой на горі дві смереки, на Рибниці кладка,
Скупалася в панській крові опришківська бартка.*

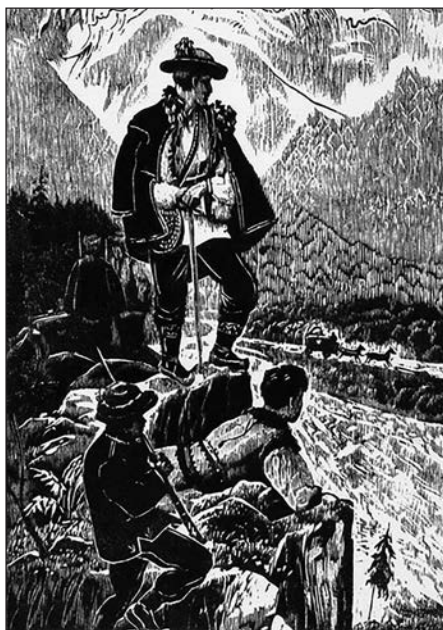
Із зброї опришків народні пісні найчастіше згадують ще крем'яницю, або кріс та пістоль (чи левор):

*Та я маю два левори і дві крем'яниці,
Відай буду паном в горах, або у темниці.
Пили хлопці та гуляли при дубовім столі,
Топірчики бренькотіли, блищали пістолі.*

1 Ліґар – настіл на підлогу

Успішні напади опришків під керівництвом Олекси Довбуша на польську і місцеву шляхту викликали справжній переляк найбільших магнатів Галичини. Для боротьби з ними у гори Карпати були послані загони поляків. І все ж перемогти опришків їм не вдалося. Опришки О. Довбуша були просто невловимими для ворога. Маневруючи, вони несподівано з'являлися в різних кутках Прикарпаття і Поділля, а також користувалися підтримкою й допомогою селян. Так весною 1744 року його загін здійснив похід на Поділля у район Борислава і розправився із шляхтичем Золотницьким.

Влітку цього ж року О. Довбуш повернувся на Закарпаття в Ясеню, а в червні напав на Богородчаснький замок, який охороняли польські жовніри. Після його розгрому він із побратимами побував у Перегінську, Скиті

О. Довбуш у Карпатах

Манявському, Микуличині, Солотвині, околицях Надвірної, лісах Рогатинщини.

1745 р. – останній у житті і діяльності О. Довбуша. Польські магнати буквально полюють на нього, організовуючи різні пастки, засідки, підкупи з метою його вбивства. Вони оголосили по всіх селах Прикарпаття: хто спіймає чи знищить Довбуша, той буде звільнений від фео-

дальних повинностей. Цей заклик став спокусою для деяких людей тодішнього пригнобленого села.

23 серпня О. Довбуш пішов у Космач до Стефана Дзвінчука, щоб розправитися з ним за те, що той мав намір його вбити. Дзвінчук смертельно ранив славного ватажка опришків.

В останні години з ним були найближчі побратими – Баюрак та Орфенюк, які не змогли його забрати в гори через погоню, а сховали поблизу села Космач. Боячись розправ за злочин, Стефан усю ніч переховувався. А на світанку 24 серпня 1745 р. Олекса Довбуш заповідає побратимам:

*Беріть же мя на топори,
Несіть же мя в Чорногору.
Де родились отець, мати,
Там я буду помирати.*

Коли вмирав опришок, не тільки люди – гори були в смутку:

*Ой надійшла чорна хмара і дощем упала,
Умер Довбуш молоденький, та не вмерла слава.*

Добра слава про народного месника залишалася у піснях і переказах. Пам'ять народна заборони не знає. І, мабуть, ні про кого з видатних осіб не складено в Галичині стільки пісень, оповідань, переказів, легенд, як про О. Довбуша. Майже в кожній місцевості Прикарпаття зберігаються пам'ятки, пов'язані з іменем Довбуша, який став справжнім улюбленцем народу.

*Віки спливли.
Мовчать Карпати сині.
Дощі давно ворожу злили кров.
А Камінь Довбуша живе й понині,
Як та народна шана і любов.*

Ф. Малицький

Його героїчна боротьба відображена в історичних творах українських письменників: Ю. Федьковича, І. Франка, Г. Хоткевича, В. Гжицького, Б. Загорулька, А. Хлистової, Р. Федоріва, С. Пушика, а також у сучасних наукових дослідженнях професора В. Грабовецького.

Ой кувала зозуленька в городі на стежці,

Та ймили Мирона Штолу у Білоберезці.

Українська народна коломийка.

Розтоки і «весна народів» в 1848 р.

Після встановлення панування в Галичині Австрійської імперії селяни відчували деяке полегшення, однак польська шляхта, що залишилась на українських землях, продовжувала визискувати від закріпачених ними селян податки і різні види повинностей. Нелюдська система кріпацької залежності довела до краю терпіння селянства. Раз у раз вибухали селянські заворушення. В 1848 р. країни Європи пережили «весну народів» – хвилю революційних виступів за рівність громадянських та національних прав, за економічні реформи. Не оминули вони й Австрійську імперію. Березень 1848 р. став у Галичині кульмінацією антифеодального руху, що тривав вже кілька років. Австрійський уряд, наляканий революційним рухом в Європі і селянськими виступами в Галичині, змушений був піти на скасування кріпосного права. І 22 квітня 1848 р. в газетах з'явився циркуляр галицького губернатора про скасування панщини 16 травня 1848 р.¹ Ту величезну подію народ зустрів з великою радістю і піднесенням. Почувши радісну для краю новину, по селах збиралися люди, щоб її обговорити.

¹ Ходили опришки. Збірник. Ужгород, Карпати, 1983 р. – С. 350.

Онуфрій Луканюк

В цей час у село повернувся з австро-угорської армії Онуфрій Луканюк (служив у кавалерії, мав військове звання фельдфебеля) багато розповідав про скасування кріпосного права у європейських державах, про тогочасний рівень життя людей і привіз у село із армії радіо. Це була сенсація для односельчан.

Про радіо в селі ще нікому не було відомо. Про це добре знав молодий хлопець Онуфрій. Тому гроші,

які він отримав за три роки служби в австро-угорській армії, потратив на придбання радіо та оплати військової форми. Коли прибув вояк додому, радості не було меж. Але що в бесагах він віз додому?

В неділю Онуфрій запросив сусідів та родину в гості. Він іс у сад стіл і там склав радіо, підключив елементи живлення, а їх було аж три різні великі коробки. Вмикнув, усе добре, радіо заговорило. Тим часом сусіди із церкви прямували на обійстя Луканюків. Зійшлися майже всі опаряни. Тоді Онуфрій розказав, що в Австрії вже у кожного є ця штука, що зветься радіо. Зараз вам, люди, вмикну, а ви добре слухайте.

Коли пролунав голос диктора з радіо, старші люди вклякли на коліна і почали зі страху молитися. Один із сусідів сказав: *«Онуфрію, ти чорта привіз із світу! Люди добрі, тікаймо!»*. Хоч і переконував Онуфрій сусідів, що

це радіо, але весь народ розбігся – хто куди. Чутка про радіо вмить облетіла все село, хтось ще прийшов до священика і сповістив про цю новину.

У неділю всі люди зі священиком відвідали обійстя Онуфрія. Але коли сам священик людям розповів, що вже є й на Україні ті, що мають радіо, слухають вісті з Європи. Вечорами молодь приходила послухати радіо, а старші люди все-таки гріхувалися. Але зате слухали розповіді про скасування спадщини.

На Галичині по всіх церквах відправлялися Служби Божі, підчас яких люди складали Богові подяку за звільнення від рабства. Кріпацтво, що гнуло людей до землі чотириста літ, впало. Великдень 1848 р. був найщасливішим днем галицьких селян. В знак пам'яті про волю люди ставили хрести свободи на честь скасування панщини: біля церков, на роздоріжжі чи серед села, «ховали» панщину. А потім щороку на храмове свято приходили з церковною процесією і відправляли молитви, складаючи Богові подяку за звільнення від кріпацтва. Такі хрести були в кожному селі, але лихо атеїзму їх зруйнувало. Майже всі хрести знищені партійно-більшовицькими чиновниками. Скасування кріпосного права неначе пробудило галичан до активного політичного і культурно-освітнього життя. В Галичині почали засновуватись культурно-освітні, спортивні та господарські товариства.

Культурно-освітні товариства в селі

Світлим етапом в історії Галичини, в тому числі й Розтоків, було створення «Просвіти» у Львові 8 грудня 1868 р.¹ Згадки в архівних документах саме про заснування

¹ ЦДІА ф. 348 ор 4146. Арк. 3-6

«Просвіти» в селі Розтоки не збереглося, але старожили села згадують, що такий культурно-просвітницький заклад був у селі в садибі Дмитра Влашинця (1888 р.). Це була хата-читальня, яка стала осередком національного відродження. В ній люди згуртовувалися відчувати кривди свого народу, вона вчила людей любити свій рідний край. Керівництво читальні залучало до себе не лише мислячих і грамотних селян, але й намагалося донести до односельчан освіту, друковане слово, здобутки української культури, а головне – змусило простих розтоківчан задуматись над своїм нужденним, безпросвітним життям. Спочатку хата-читальня була у центрі села, а згодом її перенесли до господаря Ілака Семенишиного на присілок Царина. В неділю, у свята і в вільний від праці час сходилися люди, а особливо молодь, щоб обговорити громадські справи села, політичні події того часу. Тут влаштовувалися читання вголос часописів і книжок. Охоче читали «Кобзар» Т. Шевченка, вчилися танцювати, співати, ставити вистави.

Хата-читальня в помісті Іллі Семенишиного на Царині

З утворенням колгоспу була перенесена хата-читальня в родину Мицканюків. Чоловік, Василь Лук'янович, був головою сільської ради, а жінка, Ганна Юрівна, працювала вчителькою початкових класів. Сім'я освічена, культурна, тому в цій хаті-читальні завжди сходилися люди за порадою чи добрим словом.

**Перший ряд: Мицканюк В. і Луканюк Д.
Другий ряд: сім'я Губчука Д., Фіджелюка І., Рубанюка Б.,
а в центрі – вчителька Ганна Юріївна Мицкалюк**

Клуб

Першим у 1947 р. було відкрито клуб на присілку Село, на помістю жидівської корчми, а в роки Другої світової війни приміщення використали німці під стайню для коней. Але із швидким переміщенням лінії фронту користуватися приміщенням для коней німцям довго не довелося. Отже із стайні односельчани реконструювали приміщення під клуб. Він став осередком всіх зібрань колгоспників, партійних зборів та особливо моло-

**Крильчук М., Крамар І., Оринчук М., Оринчук С., Данилюк С.
і дві дівчини з Білоберізки**

ді. Вона збиралася в неділю і свята, проводилися масові гуляння.

З Косова привозили апарат з кінофільмами, можна було переглянути художній фільм. Згодом райком партії виділив у кожний клуб апарати для демонстрування кінофільмів. Із сільських хлопців вчили когось на кіномеханіка, щоб мати довірену і відповідальну людину. Першим спеціалістом даної справи був Микола Сашук із присілка Підстінки. Він писав про кіноафішу, а сам фільм привозила і розбирала спеціальна машина з району. Фільм складався із частин. Кожна частина зберігалася в алюмінієвому футлярі, а ті, відповідно – в залізному ящику, що захищав фільм від вологи, сонячних променів та ударів. Це був добре продуманий для перевезення і користування засіб.

Якщо фільмоплівка при демонструванні обривалася, його одразу клеїв кіномеханік. Тому фільми довго

служили. Кінофільм у клубі крутили двічі на тиждень. Люди сходилися з усіх присілків, а особливо багато приходило молоді. Ціна перегляду кінофільму для дорослих була 20 коп., а для дітей – 5 коп. Всі фільми були переважно героїко-патріотичної тематики. Зрідка привозили індійські фільми.

У 70-х роках кіномеханіком став працювати молодий хлопець Василь Петриняк, який більше давав замовлень і мав можливість вибирати, бо районна фільмотека була вже досить потужною. Кіно стали крутити вже тричі на тиждень.

Через велику протяжність села місцева влада відкриває на присілку Губки клуб №2 із газдівської стайні. Оскільки газдів було виселено в Караганду, а помешкання їх пустувало, то з хати зробили медпункт № 2, а з стайні – клуб № 2. Одразу почали показувати кінофільми почергово, а потім кіномеханіком став Мирослав Петриняк. Але люди стали менше ходити в кіно, в побуті селян з'являються телевізори.

Багатолюдно в клубах було на свята в неділі. Основним і найулюбленішим видом відпочинку та побуту були танці. У 50-х роках і до 70-х на танці більше приходили газди і дорослі парубки з дівчатами. Музика була здебільшого троїста. Це сільські музиканти: капела Шкап'юка, капела Дзюбика, капели Микуцькових та ін. Грали музиканти переважно «Гуцулку», «Польку», «Вальс», а хлопці любили танці «Паска», «Аркан».

Першим завклубом був Роман Додяк. Це був дипломований музикант, випускник Снятинського музичного училища по класу баяна. Роман був із найбільш відданих і відомих культпрацівників того часу. Крім того, що проводив масові танці, в клубі ставилися одноактові ви-

стави, концерти аматорами села, а вчителі завжди читали лекції на різні тематики.

Участковий Урбанський М. і Марія А., Фіджелюк Ю., Івашко В., Гаврилук Д. і Валентина І., Нагорняк М., Цицак І.П., Нагорняк М. з сином Степаном, Гафієчка, Дзюбичка, музикант – Додяк Роман, 1964 р.

В період роботи Романа Додяка в клубі було завжди багатолюдно. В село повертаються із Сибіру репресовані родини. Розтоки оживають. Тому в той період клуб гуртує молодь. Нерідко було так, що люди не містилися в клубі. Це тоді, коли ставилися концерти, вистави та організовані проводи в армію. Найбільше приділялося уваги державним святам, вшановувалася праця кращих доярок, вівчарів, телятниць, свинарок – працівників сільського господарства, урочисті проводи в полонини та свято врожаю. Молоді в той час не було куди піти, обидві церкви були урядом закриті, недіючі. Паспорти сільським жителям не видавали. Тож усе було добре продумано партійними чиновниками, щоб із селянина зробити послухного раба.

Але з появою радіо і телебачення клуб стає настирним: лекцій по дві години, збори, накачки – все це відбило людей від клубу. Молодь просто проводить весь вільний час в сім'ї, лише приходять на танці.

В 1960 р. церковний комітет отримує дозвіл на проведення богослужіння в церкві святого архистратига Михаїла. Священиком був тоді о. Іван Шовгенюк. Старші люди, середнього віку і частина молоді пішли до церкви. А молоде покоління стримує комуністична мораль, веде атеїстичну пропаганду. Робота клубу була запущена через хворобу Романа Додяка, а згодом його не стало. Такого відданого, завзятого музиканта село втратило назавжди.

Наступними завклубами були:

- Олександра Володіна;
- Ганна Поляк;
- Наталія Ватаманюк;
- Євдокія Петрованчук.

До речі, Євдокія Петрованчук прийшла до нас у клуб працювати після Львівського культурно-світнього училища. Найбільш поетичним і яскравим життям клубів було за роботи Євдокії Петрованчук і Наталії Ватаманюк.

Вони були молодими і красивими дівчатами, мали неабиякі організаторські та аматорські

Завклубом Євдокія Петриняк і завбібліотекою Ганна Калинич

здібності, до них горнулася молодь. Створили при клубах агітбригади, хор із вчителів та молоді, виступали не лише в клубах села, а й виїздили з виступами на полонини, і прикордонні застави. Танці більше проводилися спільно із сільськими музикантами – троїстими музикантами. Це вже привернуло до клубу середнє і старше покоління ґаздів.

За часів роботи Дусі (Євдокії Паліївни), так з любов'ю всі звали її, клуби ожили. Спільні заходи, виступи Євдокії Паліївни і Наталії Юріївни привернули увагу односельчан.

**Завклубом
Любов Чупринчук (зліва)**

Агітбригада с. Розтоки, 1973 р.

В клубах проводилися виступи на різні теми: новорічні бал-маскаради, конференції, КВНи, п'єси...

Клубам в проведенні свят допомагали й бібліотекарі.

Завідуючими клубами в селі працювали:

**Наталія Ватаманюк, завклубом
№ 2 присілку Губки**

**Лідія Богдан,
завклубом
присілку Луги**

- Роман Додяк;
- Олександра Володіна;
- Іван Запотічний;
- Наталія Ватаманюк;
- Євдокія Петрованчук;
- Нагорняк Ганна;
- Василь Грицюк;
- Катерина Петриняк;
- Лідія Богдан.

Бібліотеки

В нашому селі перша бібліотека була відкрита в 1948 р. в приміщенні контори колгоспу «Червоне Прикарпаття». Контора розміщувалася на місці сучасного комплексного магазину. Першим бібліотекарем була призначена Ніна Маковічук. По спеціальності була теж бібліотекар. Працю свою вона дуже любила, цінувала і була виконавською. В бібліотеці було завжди акуратно, оформлено багато різних виставок, сам книжковий фонд був розкритий і доступний будь-якому читачеві.

Тобто в кожному розділі містилася тематична виставка. У святковий час і в вихідні дні у бібліотеку приходила маса читачів. Велику підтримку бібліотеці надавав колгосп. Тому в ній були гарні нові стелажі, столи, крісла,

**Перша завбібліотекою Ніна Маковійчук
з подругою Марією Сиротюк**

полічки. А естетично оформити Ніна Дмитрівна вміла!

Згодом було відкрито на присілку Луги бібліотеку № 2 в приміщенні хати господаря Івана Кліма (Несторієвого). В одній половині хати розміщувалася бібліотека, а в другій – продуктовий магазин.

Із розбудовою села і перенесенням центру його на присілок Луги, бібліотеку № 2 теж було перенесено в сучасне типове приміщення будинку побуту. А через деякий час обидві бібліотеки об'єдналися в єдину. Те ж саме об'єд-

**Завбібліотекою присілку Луги
Антоніна Маковійчук (Саборик)
з читачем Юрієм Дрислюком**

нання було проведено з клубами. Зараз культурні установи працюють у центрі села.

**Огляд нової преси – завбібліотекою А. Маковійчук (А. Саборик),
листоноша І. Крутчак, начальник пошти М. Скрипчук
та читач Ватаманюк Н.**

Бібліотекарями в селі Розтоки працювали:

- Ніна Маковійчук;
- Марія Юревич;
- Ганна Проданчук;
- Дмитро Маковійчук;
- Оксана Луканюк;
- Ганна Калинич;
- Антоніна Маковійчук (Саборик);
- Лідія Богдан.

Розділ IV

РОЗТОКИ В ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1918 рр.)

«Душу й тіло ми положим за нашу свободу...»

У 1914 р. почалася Перша світова війна, яка стала результатом протиріч Четвертого Союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина, Болгарія) з державами Антанти (Росія, Великобританія та Франція). Західноукраїнські землі були одним з найважливіших об'єктів суперечок між воюючими сторонами і стали місцем великих битв.¹ Наприкінці XIX ст. початку XX ст. західні українці поставили перед собою завдання боротьби за право самостійного державного існування та створення власних військових сил. Їх виникнення пройшло складний шлях від зародження військово-спортивних громадських товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт» і до формування на початку Першої світової війни Легіону Українських Січових Стрільців (УСС).

2 серпня 1914 р. у Львові представники українських політичних об'єднань утворили Головну Українську Раду, яка разом з Бойовою Управою (створена 4 серпня 1914 р.) у спільному маніфесті до українського народу офіційно проголосили утворення нової української військової формації – Легіону Українських Січових Стрільців у складі австро-угорської армії. На цей заклик до збірних пунктів в ряди січового стрілецтва зголосилося близько двадцять вісім тисяч галицької молоді.

Такими січовиками із села Розтоки стали:

¹ Баран В. Історія України. Львів, Світ, 1988. – С. 236

- Степан Янович, син Івана, 1886 р.;
- Андрій Луканюк, син Василя, 1884 р.;
- Іван Влашинець, син Дмитра, 1882 р.;
- Козма Івашко, син Івана, 1898 р.

В цей же час австро-угорський уряд оголосив на теренах Галичини мобілізацію. Але вибір був дуже ретельний, потрапити до числа військових не судилося кожному. Набирали молодих людей: здорових, високих, грамотних і знавців верхової їзди. Тому з нашого села в армію було відібрано лиш декілька осіб.

Андрій Луканюк, син Василя, 1884 р.н., служив у австрійському санітарному полку. Був ранений в голову і госпіталізований в одну із столичних лічниць Вени, де була проведена операція по видаленню осколка з голови. В пробитий череп австрійські лікарі заклали золоту пластину. Після операції Андрій

Степан Янович – 1

Луканюк був демобілізований додому,

як непридатний для подальшої служби в армії. Андрій любив розповідати різні пригоди з воєнних

Андрій Луканюк, 1954 р.

Степан Янович – 2

свою долю – чешку Анну Вінцентівну Канчаловську, з нею і пов'язав своє життя. В 1928 р. молоде подружжя переїжджає на постійне місце проживання в с. Розтоки. Виховали дочку Лідію. Дружина була домогосподаркою, а Козма – приватним лікарем, так як в чеській армії був завжди при лікарні. Багато перейняв досвіду за роки служби і його досвід згодився в Україні. Йому допомагала у всьому дружина Анна.

буднів, що траплялися на фронтах.

Степан Янович, син Івана, повернувся додому з нагородами.

Козма Івашко, син Івана, 1898 р. н., служив у чеській армії 1920 р., зокрема, в санітарному загоні при лікарні. За роки санітарної служби він навчився різних європейських методів невідкладної допомоги, перев'язок та інших медичних навиків. В Чехії Козма зустрів

Родина Івана Гавриляка

Австро-Угорська імперія зазнала поразки в Першій світовій війні і розпалася на ряд самостійних держав. І не всім судилося доля повернутися в рідне село. Зложили свої буйні голови в різних землях молоді розтоківчани.

Іван Влашинець (Драбишин) похований у братській могилі в м. Заліщики Тернопільської області. Дівчата, сумуючи за молодими хлопцями, склали пісню:

*Засумуй, трембіто,
Та по всьому світу,
Що пропало галичан
Сорок тисяч цвіту...*

*Засумуй, трембіто,
Та на всі Карпати,
Щоб не ждали сина з війни
Ні отець, ні мати.*

*Засумуй, трембіто,
Та на все Поділля,
Щоб не ждала дівчинонька
Хлопця на весілля.*

Іван Гавриляк, 1918 р.

Василина ГАВРИЛЯК

Фронтові листи періоду Першої світової війни

Пише Микола Влашинець (Драбишин) дівчині
26.03.1916 р. з м. Заліщики:

*Ой, в неділю дуже рано зачело світати,
Та й прилетів соловейко і став щебетати,
Аби до Марічки листок написати.
Через ліси, через гори листок посилаю,
І з тобою, Марієчко, серцем розмовляю.
Їк ти єго та дистанеш і будіш читати,
То в неділю по полудню прошу видписати.
Сів я собі у неділю тай думку думаю:
Чіму то я від Марічки листочка ні маю?
Ой, ни маю оден тиждень, другий ні приходіт,
Відій, може, вже до тебе хтос інакший ходіт.
Посидів я, подумав я, чогос тежко стало,
Чогос в мене, молодого, веселості мало.
Бо я служу в Україні і тебе ні бачу,
В чистім полі та й у бою дні і ночі трачу.
А той ворог наступаї, чагаї на душу,
Тому нашу Україну боронити мушу.
Зійшла зірка, зійшла єсна, та й на темнім небі,
А я папір розгортаю, пишу лист до тебе.
Ой, прилети, зозуленько, та й сядь на калині,
Та занеси цей листочок любенькій дівчині.
Написав же цей листочок гадками-думками,
А тепер кінчу їго закінчу божими словами:
Слава Ісусу Христу!*

Пише Катерина Павлюк із с. Залуччя до чоловіка Івана, товариша Миколи Влашинця 02.04.1918 р.:

*Ой кувала зозуленька в зелененькім гаю,
Витаю тя, любий мужу, з рідненького краю.*

Ой кувала зозулиця мижи яблуньками,
Витаю тя, любий мужу, божими словами.
Ой кувала зозулиця в зелененькім лугу,
Коби ти знав, Івануську, ек я дуже тужу.
Ой коби я мала крила, соколом злетіла б,
Усю правду, милий мужу, тобі розповіла б.
Ой коби я була ріков, потоком бистреньким,
То поплила б, шепочучи, там, де мій миленький.
Їкийсь камінь залігає на серденьку моїм,
Скажи мені, любий мужу, ек тобі на твоїм.
Ой вийду я на вулицу, стану та й думаю,
Тебе, милий Івануню, вводно визираю.

Лист невідомої дівчини до милого:
До стола сідаю, лавицев колишу,
Та й до тебе, мій миленький, цей листочок пишу.
Та й не пишу олівчиком, ані антриментом,
Лишень пишу щирим серцем, самим діамантом.
Пишу милий цей листочок, серци ми си крає,
Як рукою повертаю, перо промовляє:
Іди, іди, мій листочку, горами котисе,
А ек прийдеш до милого, низенько вколони́се.
А ек прийдеш до милого, до його порога,
Насамперед поклониси і похвали Бога.
Ой був би ти, мій миленький серця кам'їного,
Абис мені не відписав листочка дрібного.
Ой, зацвила сина квітка в зеленім їчмени,
Не гнівайси, мій миленький, та й пиши до мени.
Очка твої, як зіроньки, – багато не важте,
Губки твої солоденькі дещо перекажте.
Бо що буде там нового, я ні можу знати,
Та й до тебе, мій миленький, кінчу лист писати.

Ці листи збереглися в родині Владів – Степана та Олени (внучки Миколи Влашинця). Тому що Іван Влашинець був листоношею в своєму полку, а коли його ранило, то свій кептар віддав санітару, щоб його передали додому. Коли цей кептар дійшов до рук родини, тоді й знайшли ці листи у кишені з середини кептаря.

Схилилися верби в дебри

Схилилися верби в дебри,

А ті буки в звуки –

Гей, нащо ми розійшлися

На жалі, на муки?

Схилилися верби в дебри,

А явори в яри –

Кохалися, як голуби,

Розійшлись, як хмари.

Схилилися верби в дебри,

Тополі по полі.

Шукали ми, мій миленький,

Золотої долі.

Заступила чорна хмара

Долю золотую.

Не бачимось, мій миленький,

Через войну тую.

АВТОР НЕВІДОМИЙ

Розділ V

ПІД ПОЛЬСЬКОЮ ЗАЙМАНЩИНОЮ (1919-1939 рр.)

Україна під іноземним гнітом

В 1921 р. ліквідовано незалежність України. Всі її частини опинилися під іноземним гнітом: з 1918 р. Буковина – під румунською, з 1919 р. Закарпаття – під чеською, з 1921 р. Наддніпрянська Україна – під російсько-радянською та польською, з 1923 р. Галичина – під польською окупаціями.

З підписанням Ризького договору закінчилася героїчна боротьба визвольних змагань за долю України, за її державність. Вона тривала тільки чотири роки (1917-1921 рр.), але ці роки піднесли національну свідомість народу, скріпили соборність, прагнення суверенності, бажання мати свою хату, бо «в своїй хаті своя правда, і сила, і воля».¹ Дуже багато крові пролив український народ, віддано сотні тисяч жертв кращих своїх синів і дочок, щоб здійснити мрії про свободу. Оточений ворогами, наш народ не мав підтримки, не мав спільника в цій титанічній боротьбі. Разом з чоловіками на війну йшли жінки. Вони були звичайними вояками, медичними сестрами, зв'язковими, разом з чоловіками переносили голод і холод, далекі переходи, ночівлю просто неба, рани, хвороби і невдачі. Смерть загрожувала їм на кожному кроці. Чимало з цих жінок вислужились до старшинських рангів (Олена Степанівна, Софія Галечко...). Участь жі-

¹ Західноукраїнська Народна Республіка 1918-1923 рр. Документи і матеріали. Івано-Франківськ, Лілея, –2001 р. – С. 9.

За часів панування Польщі був нестерпний соціальний і національний гніт. Українців не допускали до вищих шкіл, до праці в державних установах, на промислові підприємства. Відбувалася наполеглива колонізація через костел і школу. В усіх установах була введена польська мова з обов'язковим її вивченням. Тому у школах проводилось навчання всіх дисциплін на польській мові. Діти здебільшого ходили в школу заможних селян. Свідченням цього є документ – нагадування учителя Вовка про відвідування школи ученицею Параскою Гавриляк.

Фото нагадування

Підприємство _____
 № запису в реєстрі _____
 Дата запису _____

ПОВІДОМЛЕННЯ ШКІЛЬНЬЕ

Ім'я та по батькові учня (учениці): Сидорук Ігор Сергійович
 Дата народження: _____
 Адреса: _____

Рівень навчання	Клас	К. запису
Обсяг:	<u>Харківська область</u>	<u>ДП "ХС"</u>
Навчальний:	<u>м. Харків</u>	<u>ДП "ХС"</u>
а) навчальний предмет:	<u>українська мова</u>	<u>ДП "ХС"</u>
б) вчитель:	<u>Григорук Ігор Сергійович</u>	<u>ДП "ХС"</u>
в) школа:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
г) школа навчання:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
д) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
е) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ж) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
з) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
и) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
к) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
л) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
м) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
н) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
о) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
п) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
р) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
с) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
т) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
у) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ф) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
х) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ц) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ч) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ш) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
щ) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
з) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ж) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
и) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
к) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
л) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
м) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
н) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
о) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
п) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
р) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
с) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
т) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
у) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ф) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
х) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ц) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ч) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ш) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
щ) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
з) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ж) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
и) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
к) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
л) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
м) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
н) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
о) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
п) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
р) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
с) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
т) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
у) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ф) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
х) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ц) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ч) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ш) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
щ) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
з) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ж) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
и) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
к) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
л) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
м) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
н) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
о) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
п) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
р) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
с) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
т) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
у) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ф) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
х) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ц) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ч) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u>	<u>ДП "ХС"</u>
ш) школа освіти:	<u>ДП "ХС"</u> </	

**Шкільне свідоцтво про здобуття
початкової освіти в 1902 р.**

Розвиток села. Національні меншини

Після Першої світової війни Галичина знову зазнала польської окупації, яка тривала до вересня 1939 р. – початку Другої світової війни.

Село потрохи відходило від воєнних потрясінь. Розтоки належали до Кутського повіту. В селі була гміна (сільська управа). Вона знаходилась в хаті Андрія Бойкового-Калинича, який і був війтом, а Степан Нагорняк – секретарем. При гміні був постерунок (жандармське управління), а також тюрма тимчасового утримання.

У період воєнного лихоліття всі громадсько-політичні українські організації припинили роботу. Не працювала «Просвіта». Уся влада була підпорядкована полякам. Вони самі призначали війта у селі, якого дуже часто змінювали. Доки господарство країни було майже аграрним, її населення залишалося переважно українським. Так, у 1800 р. українці складали майже 90% мешканців краю. Але в XIX ст. відбулася помітна зміна, викликана прискоренням темпів комерційного і промислового розвитку, який був пов'язаний з неукраїнськими націями.¹

В Розтоках заносяться поляки, це були писарі, збирачі податків, вчителі, а згодом – євреї та інші національності.

Шляхетний вчинок.

На фото Степан, Ганна і Гафія Влади

¹ Баран В. Історія України. Львів, Світ, 1998. – С. 2-45

На території села проживала родина поляка Карла Розвадовського. Мала свій млин і обслуговувала ним не тільки Розтоки, а й навколишні села. Млин працював на воді, яка йшла до нього спеціально прокладеною млинівкою. Плата за помол – одна мірка муки. Для селян вона була досить вигідною і зручною. З приходом радянської влади господаря і власника млина Карла було втоплено у млинівці (водойма, що приводила в рух млинове колесо). Руки зв'язали дротом і кинули під водяне колесо. Жінка Олена втекла до сусідів, а вночі пішком пішла до родини в Жаб'є (Верховина). Коли повернулася до своєї домівки, то вже там господарювали колгоспники. Все було забрано в колгоспну власність. Молода вдова переїздить у селище Кути і там поселяється на постійне місце проживання, виходить заміж для того, щоб змінити польське прізвище «Розвадовська» на українське «Букатка».

Ще в Розтоках проживали три великі родини євреїв. Родина Мошків у селі, де був старий клуб № 1. Займалися торгівлею, мали свою власну корчму. Жінка готувала страви, а чоловік торгував. В корчмі з їжі були сало, буженина, бринза, кулеша чи хліб. З пісних страв: квасоля, картопля з часником, огірки, капуста. Торгував жид спиртним і тютюном. Горілку варили самі із слив, яблук, малини та інших ягід. Тютюн був привозним.

Родина Кидайлів проживала на присілку Луги. Займалася лихварством, тобто позикою грошей під заставу.

Родина Їрликів теж займалась лихварством та торгівлею. З приходом радянської влади всі три родини виїхали і подальша їх доля нікому не відома.

В селі проживали ще дві родини циган. Одна родина складалася з сім'ї – чоловік Іван та його дружина Соня. Чоловік займався виготовленням різних виробів з брон-

зи та заліза. Здебільшого це були перстені, обручки чи інші прикраси. Їх він возив у Кути на продаж. А дружина Соня вміла, як і всі циганки, добре ворожити на картах. Це був їхній спільний дохід. Житло циганів було дуже маленьким. Це дві кімнатки, в яких вони вміщували всі свої бідні статки. В першій кімнаті – вхідній – розміщувалась майстерня, що слугувала й за кухню, а в другій кімнаті сім'я проживала. Ця родина жила дуже бідно. Рано помер циган Іван. Похоронивши чоловіка, Соня почала бродяче життя, а згодом і сама померла. Хата спустошилась і завалилась. Чомусь ніхто там поселитися не бажав. Ця господарка циганська знаходилась навпроти сучасної кладки на Черемоші. Те місце спустошилось і сільська рада продала ту землю косівському брокеру.

Інша циганка – Василина – проживала одна в обійсті Михайла Фіжделюка (Савиного). Сім'ї своєї не мала, але вона весь свій вік слугувала в родині Танасія Маковійчука. Ця родина і їй дала притулок на старості літ.

Звідки ці родини попали в наше село невідомо. Тільки можна судити з того, що вони вели осілий спосіб життя, підтримували добрі взаємини з місцевим населенням.

Кооперативний рух у Розтоках

При «Просвіті» в селі почало працювати сільське кооперативне товариство. Більш заможні ґазди, Андрій Бойків та його брати Федір і Михайло Івашки, склали гроші до спілки, закупили товари повсякденного вжитку і відкрили в центрі села склеп (магазин). Заможніші розтоківчани були членами і споживчої кооперації. В ті часи селами прокотився клич: «Свій до свого про своє».

Цим жителі села постановили не йти до жидівських склепів купувати товари, а до своїх, що сприяло банкрутству тих склепів. Тому жиди змушені були виїжджати з Галичини.

Першим продавцем кооперативу був Андрій Бойків. Він для цього збудував приміщення, де і жив, вів фінансові справи та весь облік. Товар замовляли і привозили Федір чи Михайло Івашки з Кут. Коли кооператив зміцнівся, перевізником в ньому став – Федір Кустреюк. Асортимент товарів був невеликим: мука біла, мука кукурудзяна, олія, цукор, сіль, тютюн, сірники, цвяхи та інші необхідні товари. Навесні в склепі можна було придбати або здати для продажу різне насіння.

З утворенням колгоспу в селі почали відкривати державні магазини. Навпроти церкви було відкрито крамницю із різними промисловими товарами та буфет поряд. До крамниці привезли бак у 1000 л., який закопали біля хати Марії Івашко – там зливалося гас (нафту) для населення. Гас використовувався для освітлювальних ламп, електрики в селі ще не було. Всі товари першої необхідності завозили в крамницю. Харчові продукти, спиртне і хліб продавалися в буфеті. Хліб завозили з Кутської пекарні двічі на тиждень. Це великий хліб 1,5 кг., а згодом перейшли на 600 г.

В торгових точках села працювали:

- Марія Нагорняк;
- Галина Бойчук (Саборик);
- Ганна Данилюк;
- Євдокія Савчук;
- Василь Букатка;
- Іван Поляк;
- Марія Господарюк.

Ніна Маковійчук

Перший магазин

**Продавець
промтоварів
Ганна Данилюк**

Другий магазин

**Продавець
продтоварів
Марія Нагорняк**

**Власник магазину
"Любава" Сергій
Данилюк**

**Власниця
магазину
Світлана Пастух**

Магазин "Любава"

З настанням незалежності України в селі почали відкривати приватні магазини.

**Магазин-бар
(власник
Головчук М.С.)**

Українська Військова Організація та створення ОУН в селі

18 березня 1921 р. радянська Росія і Польща підписали мирний договір, за якими Західна Білорусь та Західна Україна відійшли до Польщі, а решта території України – до совітів. Кордоном було визначено річку Збруч. Коли Західна Україна опинилась під польським гнітом, спонтанно створювались численні підпільні націоналістичні організації з комбатантів (ветеранів) УГА, інтелігенції, молоді.

У 1920 р. у Празі була створена Українська Військова Організація (УВО). А в 1929 р. Євген Коновалець розробив план об'єднання усіх націоналістичних

організацій в одну. У Відні 26 січня 1929 р. відбувся перший конгрес українських націоналістів. На ньому було започатковано Організацію Українських Націоналістів (ОУН). Головою проводу ОУН обрали Євгена Коновальця. Основним гаслом ОУН став перший пункт Декалогу Українських Націоналістів: «Здобудеш Українську Державу або згинеш в боротьбі за неї».

Сотні тисяч українців дотримувались цієї заповіді протягом усього життя, а десятки тисяч пішли на смерть за неї.

Джерела українського націоналізму сягають своїм корінням сивої давнини. Кажуть, український націоналізм зародився тоді, коли впала перша крапля крові в обороні рідної землі. Діяльність ОУН була суворо законспірована. Членство об'єднувалося в трійки або п'ятірки, які знали лише членів своєї групи. Усі члени ОУН мали псевдоніми (клички). Це було необхідно для того, щоб уникнути репресій зі сторони польських каральних органів, а згодом і совітів. Юнаки і дівчата ОУН проходили ідеологічні вишколи, вивчали правдиву історію України. Молодь готувалася свідомо до збройної боротьби і навчалася військової справи. Оунівці викривали ганебну окупаційну політику поляків. Вони розповсюджували по містах і селах листівки із закликами чинити опір польським окупантам, відстоювати свої права. Нищили вороже майно, розлаштовували комунікації, чинили напади на державні установи, пошту і її транспорт, підпалювали польські магазини, склади.

Торгівля

В нашому селі за часів польського панування ніхто не згадує, щоб був магазин. Люди йшли за покупками до Кутів. Там проводилися великі торги на ярмарку (базарі) у вівторок і п'ятницю, торгували здебільшого мукою, знаряддями праці, худобою, а з навколишніх сіл селяни привозили на продаж продукти харчування, дрова, сіно, тютюн, влітку ягоди і гриби.

На Косівському базарі, 1940 р.

Зранку о 5-й годині виїжджав господар із Розтік кіньми, запряженими у фіру. Його наймали для перевезення товару, й о 7-й годині він вже був у Кутах з товаром на базарі. Селяни везли у великих гарцях гулянку (кисле молоко), в бочках – бринзу, будзи сиру, солонину, буженицю (шинку), яйця, кури, поросята, телята тощо. Дрова привозили поколені і зв'язані в

невеликі в'язочки, до дров додавалися на розпал березові скалки (скіпки). Заможні селяни торгували полотном, сукном, капцями, постоломи, сорочками, заплатами, кептарями.

Ремісники продавали дерев'яний і глиняний посуд. Вони жили на окраїнах міста. Крім базару, товар можна було здати в склеп (магазин) під реалізацію. Склепи в Кутах належали полякам чи євреям. Найбільші ярмарки проходили перед Різдвом та Великоднем.

Розповідав Іван Янович, що перед Великоднем його батьки послали в Кути на ярмарок купити білої муки на паску. Ходив хлопець біля прилавків з мукою, придивлявся, де найбіліша мука, і на ціни помірні, аби дешевше взяти, бо хотів зекономити гроші. Нарешті взяв муку у склепі в жида: і біленька, і гарно змелена, і по ціні влаштовувала. Приніс Іван муку додому, мама причинила на паску, а тісто ніяк не кисне, не росте... Знову мама підмішує, а то хоч плач – не те. Івана питає мама:

- *Де ти купив цю муку?*
- *Та в склепі, у жида.*
- *Ах ти, негіднику!*
- *Чого Ви так на мене, нене?*
- *Та ця із склепу мука, не пшенична. Спробуй!*
- *Та що Ви, нене?*
- *Іване, ця мука змелена з білої квасолі!*
- *Нене, я хотів як би економніше.*

На другий день дідя (тато) сам пішов по муку до Кутів, ще й привіз нову тасу для випічки паски.

Шварцування

Про те, що люди нашого села жили бідно, свідчить такий факт як шварцування¹. Шварц – це ввіз товару із Буковини на Галичину в брід через річку Черемош. Моста через Черемош за Польщі не було. Та й не вигідно було це як польським, так і румунським властям. Черемош слугував кордоном між двома державами, Польщею і Румунією. По обидва береги річки проходили вартові – прикордонники як румунські, так і польські. Сама річка була дуже бистрою і глибокою. І переплисти Черемош можна було тільки в деяких місцях. І ці місця молоді хлопці-шварцівники знали.

Річка Черемош

Буковина, на відміну від Галичини, була більше забезпеченою товарами. Тому й люди з Галичини налагоджували таємну обмінну торгівлю з буковинцями.

¹ Шварц – нелегальний перехід кордону з метою обмінної торгівлі.

Такий переправний шварцовий пункт був у селі, де зараз підвісна кладка, а другий – на Горбах під Даріями. Більше місць для переходу через Черемош не було, тому що не дозволяли природні умови – велика глибина і швидка течія. Шварцівниками були найбільш молоді, сильні і загартовані парубки.

На буковинській стороні (присілок Тайвань) жила дівчина Марійка Ділючка, хата якої була на березі самого Черемоша. Отже, коли проходив вартовий румунської пограничної варті вниз по березі ріки, Марія брала білу велику вереню (рядно) і розстеляла на даху від галицької сторони – ніби сохне, а то був пароль – можна шварцівникам через річку переходити безпечно. Цю вереню було видно на півсела Розтоки, що на Галиції. Тоді хлопці-шварцівники сміливо переходили із своїми товарами на Буковину. Вони несли здебільшого солонину, бужену шинку, масло, пушнину. А з Буковини приносили румунський ром, рідше горілку, хустки, посуд та фабричне взуття.

Рум старали заможні жителі села здебільшого на весілля. Багаті ґазди могли закупити в шварцівників і до двох літрів руму – ароматизованого і солодкого. Кажуть,

**Катерина Опарик –
приятелька Марії Ділючки**

як відкрити пляшку з румом, то його запах вміть розносився далеко.

Весілля в той час обходилися в селі вкрай ощадно. Два літри руму чи горілки – це було дуже на той час престижно. Тому й швартування стало дохідливим і в той час небезпечним (ризикованим).

Старожили Василь Гаврильців та Михайло Антосюків розповідали, що румунські жовніри (пограничники) були жорстокими, могли й стріляти по шварцівникові, якщо помічали на ріці. Отже, цей вид промислу не був поширеним. Ним займалися тільки сміливі й відважні легіні – Василь Шпачінчак (Калинич), Іван Миронів з Опарів.

Марійка Ділюкова розповідала, що по наш бік панували поляки. Бували часи, що на шварцівників вони дивилися дещо крізь пальці. Іноді ті могли собі навіть посеред дня дістатися з крамом на румунський бік. Чи то перевізники були у змові зі стражами кордону, чи за-для заробітку подеколи невиправдано ризикували, чи тамтешні закони були дещо поблажливіші, а може те, що Розтоки розташовувались далеко від начальницького ока. Але зрідка зі шварцівниками траплялося, що попадалися прикордонникам в руки, то такі вже влаштувалися побої їм, що спина синьою була.

А було й таке, що румуни доправлять до свого посту виловленого серед ріки небогу, наб'ють на подвір'ї буюковими палицями в чотири руки, відберуть крам, потримують між жовнірами, заставляють траву косити чи сіно скидати, та й відпустять битого з нічого назад.

Після того на якийсь короткий час притихне швартування з обох боків Черемошу. Тільки прикордонники по обидва береги ріки ходять. Але мине день, другий – і просвистить з того на цей бік камінь від румунського

RZECZPOSPOLITA
POLSKA. POLONIA.

STAROSTWO POWIATOWE w KOSOWIE. — PREFECTURA JUDETULUI COSOV.

Przepustka do przejścia punktu granicznego
w przestrzeni 8 km. od granicy polskiej.

Bilet de trecere pe ste frontiera.

Zezwala się P. Gurko Rebnego L. 110
urodzonemu Rebnego Liberat D. Gurko Rebnego
zamieszkałemu w Kosov Nascut la Rebnego
powiat Kosov Domiciliu in Comuna Kosov
zajęcie fuz. Judetul Cosov
do przejścia granicy w punkcie granicznym: Kuty-Wyżnica = Cuti-Vijnita. De profesiune _____

Kosov, dnia 1 30.

Własnoręcznie podpis właściciela przepustki.
Samostara liberatului.

STAROSTA: — PREFECTUL JUDETULUI: V. Rone

Ważna dla jednej osoby na pięć dni, licząc od daty wystawienia.
Valabil petimp de cinci zile numai pentru singura calatorie.

Віза-1-ша сторінка, 1930 р.

Rysopis: — Semnalmente:		Osoba towarzysząca pontjez lat 14 Personana Pimbaratut inainte de 14 de ani:		Wiza Urzędu celnego:
Wiek Etatea	Imię i nazwisko Numele si pronumele	Rysopis: — Semnalmente:		Wiza Strazy granicznej:
Wzrost Talía	Wiek Etatea	Wzrost Talía	Wiek Etatea	
Włosy Parul	Wzrost Talía	Wzrost Talía	Wiek Etatea	
Twarz Fruntia	Wzrost Talía	Wzrost Talía	Wiek Etatea	
Oczy Ochi	Wzrost Talía	Wzrost Talía	Wiek Etatea	
Nos Nasul	Wzrost Talía	Wzrost Talía	Wiek Etatea	
Usta Gura	Wzrost Talía	Wzrost Talía	Wiek Etatea	
Zęrost Barba	Wzrost Talía	Wzrost Talía	Wiek Etatea	
Szczególne znaki Semne particulare				

14-1-130
Tagur la poartile m.
com. Rebnego, Judet
Cosov.

Setul Poșta
Kosov.

146
141-130
Kosov

141-130
Kosov

Візи-2-га сторінка, 1930 р.

Паспорт коня для еміграції

постового із прив'язаною карабушкою (тара з румом). А з польського боку постовий вертає камінь із запашним польським тютюном. І там далі підуть постові – кожен своєю дорогою, нібито нічого й не було, не доповідаючи начальству про своє, хоч і дрібне, але строго-настрого заборонене гешефтування¹.

1 Гешефтування – це обмінна торгівля.

Дані коня

Адреса утримання коня

А щоб легально перейти через кордон на Буковину, треба було вибрати в Косові візу для переїзду в Кутах на таможні через Черемош у Вижницю мостом, а звідти, куди вже вказано у документах. Погостювати дозволялося тільки три доби, потім емігрант повертався назад на Батьківщину.

Мости

*Мости, брате Олексику,
мости, ти мій друже,
єднай нашу Буковину
з червоною Русев¹.*

Ю. Федькович

*Враз Черемош запінений
Повінню розлився,
По всій чічці – Буковині –
Плачем покотився.
Ревла ріка грізно-люто,
Вниз вали котила,
Без жалю рвала дороги,
Рівнини залила.
Древні горби потріскали,
Лупалися скали,
«Наблизився кінець світу», –
Гуцули казали.
Ця стихія невблаганна
Мости всі зірвала,
А вони людей єднали,
Зближували села.*

¹ Червоною Руссю називали землі Східної України.

*Та народ вкраїнський в горі
Братам підсобляє,
Зводити мости горянам
Вміло помагає.*

*Як заповідав Федькович,
Лицар честі й слави,
Узялися однов силов
До одної справи.*

*Міцні мости і надійні
Будуть тут стояти,
Дружбу щирю українську
В віках прославляти.*

*Стануть з радістю ходити
До гуцулів в гості
Ті, у кого правда в серці,
По тисовім мості.*

Галина ТАТАРИН

Стан медицини в Розтоках

Із розповідей старожилів знаємо, що в Розтоках як за часів панування Австро-Угорщини, так і Польщі, охорона здоров'я була майже відсутня. Люди, як правило, лікувалися засобами народної медицини. Смертність серед населення була великою, особливо серед малолітніх дітей. Допомогу хворим, як і в кожному селі, надавали жінки, рідше чоловіки, які володіли методами народної медицини. Вони добре знали на травах, вміли замовляти й лікувати травами та відварами з них. У Розтоках замовляла від різних хвороб та навроків, зливала на віск старша жінка Марійка Фурівка, на Лугах – Анниця Андрушиха, а в Рабинці – Гафія Артимова. Ці жінки були в

селі й за повитух, і за лікарів, і за порадиниць. Свої вміння і рецепти передавалися лічницями із роду в рід, щоб служити людям. Багато й самі варили чаїв, узварів, настоїв, бальзамів чи мазей. От, наприклад: якщо в людини гарячка (підвищена температура), нежить і знобить... – вживали чай із рум'янку, липи і коріандру. Можна теж настояти коріандр і рум'янок. Вживати і натирати хворому долоні і ступні ніг.

А якщо у хворого висипка від температури, то натирати тіло розведеним водою яблучним оцтом 50х50 г, додавши потовчений часник (2-3 зубки часнику на 0,5 л.).

Великої уваги в давні часи лічники надавали умчлякам (компресам). При болях голови накладали хворому прохолодний компрес із настоєм ромашки, звіробою і липи. Компрес час від часу змінювався на компрес із інших трав: ромашка, череда і реп'як. Так, доки не полегшає.

Щоб хвора людина спала, бо хвороба легше і швидше проходить, хворому давали багато пити липового із малиною чаю, а на ніч – настоянку із сон-трави. Правда, сьогодні сон-трава зустрічається вкрай рідко із-за своїх цілющих властивостей, вона людиною майже знищена. Тому ця рослина занесена в Червону книгу. Її можна знайти ще в полонині, далеко в горах – подалі від людського ока. Багато рецептів лічниці знали із золотого кореня (джінджури), а настоянку на горіліці з нього і сьогодні широко застосовують в медицині.

Заможні ґазди привозили лікаря із Коломиї. Наймали в Кутах бричку і так лікаря доставляли до хворого в Розтоки. Таку розкіш могли собі дозволити лиш заможні ґазди. Але й був випадок на присілку Опари, коли захво-

ріла жінка, а в сім'ї було п'ять малолітніх дітей. Як бути? Чоловік робить тачанку і везе свою Мотрю до лікаря в Коломию... Так зумів Павло врятувати дружину і матір своїх дітей, хоч це йому вдалося нелегко. Потім діти пишалися своїм батьком і його мудрим вчинком. Це епізод із життя родини Грициків – Павла і Мотрі.

Великої шани в лічництві за польських часів у Розтоках заслужив Козма Івашко (Козмочка) із родини Івана Натаращука. Чому за нього так казав народ – він був один із горян письменним, міг легко читати польську газету, скласти заповіт чи позовну заяву до суду, а це простим людям, неписьменним, було дуже складно. Через здійснення різних нотаріальних дій поляки назвали Івана нотарем села Розтоки. З цієї справи він і годував усю сім'ю. Виховав та навчив польської мови і письма свого сина Козму.

Роддім № 1 с. Розтоки

У 1920 р. Козма був призваний на службу до війська польського. Служив у чеській армії при лікарі санітаром. За роки служби Козма навчився різних європейських методів невідкладної допомоги, перев'язок, виготовлення мазей, інгаляцій, компресів, умів складати переломи кінцівок, скривав нариви, фурункули і успішно лікував, що заслужив великої слави не тільки в Розтоках, а й Білоберізці, Хороцеві та Буковині. Допомогала Козмі його жінка Анна. Родом вона була із Чехії, але коли зустріла хлопця – чужинця з України, покохала на все життя і, побравшись у Чехії, молоде подружжя переїздить в Україну, в Розтоки, на постійне місце проживання.

Анна до нас привезла європейські звичаї, повагу, культуру, освіту. Вдома вчила гуцульських дітей грамоти, а жінок – пекти, готувати, вишивати... Цю родину дуже шанували односельчани, запрошували до хат-читалень в просвітні товариства: в Білоберізку, на Буковину і в село Розтоки, де Козма і Анна вчили молодь танцювати європейських танців: «Польку», «Краков'як» і «Танго».

В святкові дні до родини Козми Натаращукового приходили односельчани за порадою, чи просто на бесіду, щоб почути його думки з лічництва.

При переломі: Накопати гав'язу (живокосту), помити, просушити і потовкти у ступці. Додати внутрішнього свинячого жиру і ще раз перетовкти, накласти на місце перелому, обв'язати туго пов'язкою. Добре зростається кістка.

При болях у колінах: Натерти суглоби горілкою, настояною з перцем, і накласти на них оболонку (жирну сітку), обв'язати теплою тканиною на всю ніч, доки біль не виухне. Для цього потрібно зробити десять процедур.

При сухотах: Для дорослих людей. Щоранку натщесерце пити гаряче козяче молоко із оленячим лосем, а потім споживати гарячу їжу. Холодного не їсти і не пити. На ніч прикладати на груди і на спину непарену овечу вовну. Так робити місяць. Якщо кашель не проходить, Козма ставив на плечі банки. Це вимагало від хворого строгого постільного режиму і під наглядом Козми.

При втраті зору (катаракті): Очі закапували майовим медом. А влітку добре закапувати очі диким медом від джмелів. Мед з'їдав катаракту і зір повертався людині заново.

Перші медичні працівники в село Розтоки були направлені в 50-х рр. минулого століття із східної України. Перший медичний пункт розмістили на присілку Царина в хаті репресованого в Караганду Василя Фіжделюка (Гаврильцевого). Завідувала ФАПом (фельдшерсько-акушерським пунктом) молода акушерка Віра Зінакова.

Медичний персонал: Гавриляк В.І., Урбанська М.А..
Санітарки: Петриняк К.Ю. Гавриляк К.І. та Фіжделюк Г., 1956 р.

Але на присілку Царина ФАП був на віддаленій відстані від центральної дороги, та й добиралися до нього через колгоспне господарство. Тому було вирішено перенести медустанову в центр села. Тобто, у вільне приміщення колишнього голови колгоспу Юрія Сливки, який виїхав на проживання із сім'єю в родинне село Рибне. ФАП у цій садибі розміщується на даний час.

**Медичний працівник
Марія Урбанська, 1960 р.**

Медпункт № 1 села

На виклику, 1954 р.

Через велику протяжність села ФАП було також відкрито на присілку Губки.

Медичними працівниками в селі Розтоки на медичних пунктах були:

**Євдокія Косивчук,
зав. ФАП №1**

- Віра Зінакова;
- Ніна Боднарчук ;
- Валентина Гавриляк;
- Марія Урбанська;
- Євдокія Косивчук;
- Дзвінеслава Довганюк;
- Наталія Губчук;
- Мирослав Губчук;
- Марія Карапчук;
- Уляна Миронюк.

Санітарками працювали:

- Гафія Дрислюк;
- Олена Чоланюк;

- Катерина Петриняк;
- Катерина Гавриляк;
- Світлана Гавриляк;
- Олена Гілюк;
- Васирина Лабудяк;
- Іванна Луканюк.

Поширені народні методи лікування

Трояндовий мед при астмі. Візьміть 100 г трояндових пелюсток, 500 г натертого сирого гарбуза, 5 великих дрібно нарізаних листків подорожника, 2 ст. л. меду травневого й 1 ст. л. червоного сухого вина. Все перемішайте, доведіть до кипіння, але не кип'ятіть. Настояйте добу і процідіть. Вживайте по 1 ст. л. 5 разів на день.

Медовий складник проти піску в нирках. Візьміть 1 л меду, 1 кг подрібненої петрушки з корінням, один великий корінь селери, 1 л води – все змішайте. Суміш поставте на повільний вогонь і доведіть до кипіння, постійно помішуючи. Настояйте три дні. Додайте 1 л води і знову скип'ятіть. Процідіть гарячу суміш. Одержаний сироп вживайте по 3 ст. л. перед їжею.

Медовий складник проти бронхіту. Візьміть 100 г меду, 100 г вершкового масла, 100 г гусячого сала, 100 г какао й 15 г соку алое. Все це перемішайте і розігрійте, але не кип'ятіть. Приймайте по 1 ст. л. на склянку гарячого чаю двічі на день – вранці і ввечері.

Євдокія Косивчук рекомендує ці рецепти для потреб людям нашого села. Адже аптечні ліки можна замінити іншими, набагато ефективнішими засобами лікування, а головне – природними, нешкідливими для організму людини. Тому бережіть себе і будьте здоровими!

Розділ VI

РЕЛІГІЙНЕ, КУЛЬТУРНЕ ТА ОСВІТЯНСЬКЕ ЖИТТЯ СЕЛА

Церква

З давніх давен церква була осередком культурного та духовного життя в кожному селі. Багатостраждальний український народ віками був розшматований сусідніми державами. В період чужоземного лихоліття церква залишалася єдиною опорою для збереження нашої духовності, української національної свідомості. Завдяки церкві розтоківчани не втратили своєї рідної мови, не онімечились і не спольщилися, тобто, не латинізувалися. Церква була оберегом наших звичаїв і традицій. Вона, мов та Віфлеємська зоря, вела нас до правди та істини і вселяла в наших

Великдень, 1961 р.

Звуки трембіти біля храму

Прицерковна плебаня

серцях віру, надію, потяг до свого рідного, духовного і національного. До церкви горнулися люди, як до рідної матері, бо вона підтримувала всіх, хто шукав порятунку та опіки. І варто було б докладніше знати історію своєї церкви. Але, на жаль, у пільмі часу загубилися її найдавніші документи. Мабуть, вже ніхто й ніколи не дізнається, ким саме була збудована перша церква 1895 р., яка з церковними речами згоріла з невідомих причин. Але народ не міг без церкви жити. Тому люди із Розтоків йшли до церкви у сусідні села – Білоберізку, Великий Рожин. В цей час, коли церква була відсутня, люди будують каплички. Так, громада із присілка Підстінки збудувала першу капличку і поофірувала за здоров'я всіх, хто був причетний до її будівництва. Згодом теж поофірувала капличку на присілку Губки – родина Гавруша.

В церковному документі «Шематизм всього кліру греко-католицького деканату Станіславської греко-католицької єпархії 1887 р.» на стор. 162 знаходимо, що Церква святого архистратига Михаїла (храм 21 листопада) – матірня Косівського деканату, 1901 р. – розпочалося її друге будівництво.¹ Будівельний матеріал – дерево. Майстри із Розтоків та Соколівки. Освячена 1902 р. на Михайла (Метрика від № 1777). При церкві є дім пароха, який теж збудований з дерева та по частині мурований з коленого каменя. Вибудований у 1895 р., здебільшого він називався плебаня. Подорожні люди могли переночувати у священика, якщо в цьому була потреба. Є припущення, що письменник Богдан Лепкий, їдучи в Жаб'є, скористався плебанню о. Лонгина Коблянського.²

1 Див. Додаток № 1 «Архівна довідка» – С. 267

2 Шематизм всього кліру греко-католицької єпархії Станіславської. 1887 р. – С. 162

В архівних документах знаходимо, що в Церкві святого архистратига Михаїла відправляли богослужіння такі священики:

- о. Іоан Кобринський;
- о. Іоан Попель;
- о. Іоан Коблянський;
- о. Лонгин Коблянський;
- о. Григорій Гнатів;
- о. Іван Шовгенюк;
- о. Мирослав Вінтоняк;
- о. Василь Тимчук.

Згадка залишилася за о. Григорія Гнатов. Дотація пароху становила (у моргах):

- орного поля – 2 морги;
- сіножаті – 3,5 морги;
- пасовища – 4 морги;
- лісу – 8 моргів.

На опалення давав уряд 61 куб. м. дров наполовину, твердих – 30 куб. м. і м'яких – 31 куб. м. Стопа конґруації (рівень грошових оплат) – 87 злотих. При Церкві утримувалися дві однокласові школи: на присілку Луги – горішня, а в селі при Церкві – долішня. За переписом 1925 р. в Розтоках було: 2013 православних, 1- латинянин; 35 – євреїв.¹

На даний час Церква святого архистратига Михаїла є Українськими Автокефальними Православними Церквами. Настоятелем храмів – о. Василь Тимчук. За період служіння його попередника, о. Мирослава, на обох парафіях зроблено повний ремонт. А в 2012 р. розпочато

¹ Блажейовський Д. Історичний тематизм Станіславської єпархії від її заснування до початку Другої світової війни (1885-1938 рр.). – С. 164

і на даний час закінчено перекриття обидвох храмів та благоустрій навколо них. Належний порядок зроблено І.Д. Данилюком на цвинтарі.

Похорон І. Гавриляка відспівує о.І. Шовгенюк

Дякували в церквах:

– Данило Шарабуряк; Микола Столащук; Ганна Столащук.

Голови церковної двадцятки:

– Іван Грималюк; Микола Гавриляк; Степан Богдан; Юрій Влашинець.

Паламарювали:

– Василь Головчук; Федір Петриняк; Матвій Дрислюк; Іван Гавриляк; Іван Дарійчук; Іван Губчук; Степан Гавриляк; Ростислав і Владислав Андрееві.

Село Розтоки є великим, тому було вирішено збудувати на присілку Горби каплицю. Матеріал на неї віддали парафіяни с. Білоберізка. Оскільки білоберізчани будували нову, велику, простору церкву, а цю малу розібрали і віддали матеріал сусідам. Наші односельча-

ни звели каплицю ім. святих Козми і Дем'яна (1884 р.). У «Шематизмі всього кліру Станіславської греко-католицької єпархії» згадується, що її побудову патронував цісар та уряд держави.¹ Так наше село отримало два храми, богослужіння в яких, на даний час, проводиться по чергово одним священиком.

З настанням незалежності України люди почали масово будувати каплиці та офірувати їх. Хто, коли і з ким будували ці храми, досліджували учні нашої школи під керівництвом вчителя історії О.М. Луканюк, а саме М. Горчук, І. Прокоп'юк та Г. Саборик. Вони вдосконалили і систематизували цей матеріал.

Дана робота була відзначена грамотою райвідділу освіти та грамотою райдержадміністрації.²

о. Мирослав Вінтоняк

5 червня 2014 р. Божого на 60-му році життя упокоївся в Бозі митрофорний протоієрей Мирослав Вінтоняк, настоятель Храмів св. архистратига Михаїла Косівського деканату Івано-Франківської єпархії УАПЦ. Отець Мирослав народився 05.09.1954 р. в с. Люча Косівського р-ну Івано-Франківської обл. Закінчив середню школу в 1971 р., служив

¹ Шематизм всього кліру греко-католицької єпархії Станіславської, 1887р. – С. 162
² Див. Додаток № 2 «Каплички і придорожні хрести села» – С. 268-269

Служіння о. Мирослава Вінтоняка

Розколяда 2015 р. за о. Василя Тимчука

в армії. У 1976 р. вступив до Одеської духовної семінарії. В 1978 р., на Хрестопоклінну неділю, митрополитом Одеським і Херсонським Сергієм висвячений в сан диякона, а 14.08.1979 р. – в сан священника. Після закінчення семінарії в 1980 р. був направлений для проходження пастирського служіння в Івано-Франківську єпархію, де за благословенням архієпископа Йосифа його було при-

значено парохом с. Криворівня Верховинського р-ну, а 1981 р. переведено на парафію в с. Розтоки Косівського деканату. З того часу і до кінця своїх днів служив у нашому селі. Відправу парастасу за спочилим протоієреєм очолив митрополит Галицький Андрій, керуючий Івано-Франківською єпархією УАПЦ. Чин похорону очолив митрофорний протоієрей Юрій

Павличко, парох с. Шешори. Поминальне слово на кладовищі виголосив протоієрей Михаїл Ганущак, парох с. Бабина, а прощальне слово – о. Андрій Луканюк, парох с. Переросля Надвірнянського деканату, краєнин покійного. Похоронено о. Мирослава на церковному подвір'ї, поблизу Храму св. архистратига Михаїла, в якому він прослужив тридцять три роки.

**Паломництво святими місцями.
Н. С. Волощук і Д. Ю. Слижук**

Іванна Прокоп'юк

Нема краю без звичаю

Вечорниці

З давніх-давен із діда-прадіда в Розтоках свято шанували звичаї, обряди і традиції. Вони передавалися з покоління в покоління. Село завжди було оберегом батьківських традицій і глибоко шанувало їх.

Популярними в Розтоках були вечорниці. До однієї із вибраних хат сходилися дівчата і хлопці. Кожна дівчина мала роботу: куделю з повісом або вовною, плетіння, шиття. Хлопці несли по черзі нафту, щоб було чим світити. Йшли як починало смеркати. Вечорниці починалися пізно ввечері: лупили кукурудзу, плели вінки, здебільшого восени та взимку, і тривали до опівночі. Дівчата пряли, плели, вишивали, співали різних пісень. Коли роботу закінчували, гаси дозволяли потанцювати чи хлопці проводили ігри.

Весілля

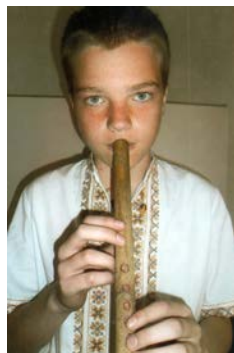
Цікавим у селі був весільний обряд. Якщо хлопець уподобав собі дівчину, то засилав до неї сватів. Дівчина повинна була їм сказати, чи хоче вона вийти заміж за того хлопця. Коли дійшли згоди, тоді мати запрошувала сватів до столу. На стіл ставили різні страви, а свати – калач і горілку. Після сватових калача і горілки дівчина перев'язувала всіх старостів вишиваними чи тканими рушниками. В узгоджений час молоді і родичі йшли до священика на заповіді. Якщо не було перешкод, то весілля могло відбутися в будь-який день тижня, але тільки не в неділю, що вважалося гріхом.

Молода обов'язково повинна була мати до шлюбу вишивану сорочку, запаску, кептар, постолі, вишивані капці та коралі (намисто). А якщо була осінь чи зима, то сардак

із ґушами. Молодий купував хустку, а молода вишивала йому сорочку. Хустка мала бути гарна, велика, червона або зелена з тороками. Якщо весілля планувалось на четвер, то в середу молода з дружками, гарно одягнені в гуцульський одяг, на голові віночки з різноколірними стрічками, йшли селом, запрошуючи на весілля. Молодий теж в гуцульській одежі, капелюх із весільною квіткою, а на правому боці букет весільний, із дружбами просив на весілля. До шлюбу старалися йти до обіду, разом з музикою і гостями та з гостинністю. Після шлюбу біля церкви пригощали дітей цукерками. Старша (хресна) матка обсыпала молодят пшеницею і різними цукерками на багатство і щоб життя було солодким. Потім молоді розломлювали калач: хто більше відломить, той буде голова хати, а потім цей калач роздавалося гостям.

Весілля були скромними. Горілки – два-три літри і навіть менше – вистачало почастувати усіх гостей на весіллі на два дні. Келішки – маленькі, як наперсток, а забави – тверезі і веселі. Було багато народної творчості: гарних весільних пісень, коломийок, жартів, ігор. Без пісні «Голуб на черешні, голубка на вишні» не обходилось жодне весілля. Співали всі, і то дуже гарно, задушевно:

*Голуб на черешні,
Голубка на вишні.
Скажи мені, милий,
Що маєш на мислі?
Я маю на мислі
Тебе покидати.
Через вороженьки
Не можу тя взяти.*

Юрій Данищук

Через вороженьки,
Та й через вороги,
Не дають перейти
До тебе дороги.

А в моїм садочку
Стежечка вузенька.
Ніхто нев не ходить,
Лиш я, молоденька.

В правій руці ключик
Від мого серденька.
А моє серденько
Замкнене тяженько.

Я своє серденько
Вже давно замкнула.
Кого так любила,
Вже давно забула.

Весільний репертуар був дуже різноманітним. Охо-
че співали гості героїчну пісню про Олексу Довбуша «Ой
попід гай зелененький»:

Ой попід гай зелененький/-2
Ходить Довбуш молоденький.-2
Він на ніжску налягає,-2
Топірцем ся підпирає.-2
Гайда хлопці, гайда бігом,-2
Западає стежка снігом.-2
Щоби Кути не минути,-2
Та й до Дзвінки повернути.-2
Добрий вечір, Штефанова,-2
Чи вечеря вже готова?/-2
А вечеря не готова,-2
Бо Штефана нема вдома.-2
Штефан пішов на роботу,-2

А прийде аж у суботу./-2
Ой чи пустиш, Дзвінко, в хату./-2
Чи будем си добувати?/-2
В мене двері тисовії./-2
В мене замки сталевії./-2
Не допоможуть замки твої./-2
Як підложу плечі свої./-2
Довбуш плечі підставляє./-2
Штефан з поду си ціляє./-2
Як уцілив в праве плече./-2
А з лівого кровця тече./-2
Ой ви хлопці, ви молодці./-2
Беріть мене на топорці./-2
Беріть мене на топори./-2
Та й занесіть в Чорні гори./-2
Де родився отець, мати./-2
Там я буду спочивати./-2
А ви, хлопці, не сваріться./-2
Сріблом, золотом поділіться./-2
Штефанові більшу мірку./-2
Бо я любив єго жінку./-2

Не менш улюбленою застільною ліричною піснею
була і є «Мені ворожка ворожила»:

Мені ворожка ворожила,
Мені ворожка казала,
Мені ворожка ворожила,
Щоб не любила хлопців я.
 Бо хлопець любить, та й покине,
 А ти, дівчино, жий сама./-2
Покине карі оченята,
Покине личко цілувать,
Покине дівчину любити,
Та ще й милою називать.

У нашому селі є багато різних коломийок, які виконують хлопці і чоловіки:

*Молодєці, ек зірниці,
Дівчєта, ек сонце.
Написав би на папери,
Поклав на виконце.*

*Написав би на папери,
Папера ні маю.
Пишов би я за папером,
Доріжки ні знаю.*

*Та убита доріжечка,
Убита, убита,
Та до тої молодєчкі,
Шо файно завита.*

*Та до тої молодєчкі,
Шо файно си носить,
Кучерикі розчесала,
На горівку просит.*

*Дай горівки, орендарю,
Дай горівкі, жиде,
А за гроші зачікаїш,
Покі любка прийде.*

*Нема любки в понеділок,
Нема у вівторок,
А в середу вна приходит
Гола без пацьорок.*

*Але байка, шо в на гола,
Ще й до того боса.
Відкусили свині вуха,
Ще й кавалок носа.*

А дівчата переспівують свою ліричну пісню «Про Марусю»:

*В гаю, у гаю, у гаю
В гаю гуляла сама.
Пізно гуляла Маруся
В темному гаю вона.*

*Вона гуляла, гуляла,
До неї циганка прийшла.
Даруй, Марусю, цю ленту,
Правду скажу тобі я.*

*А я циганам не вірю,
Милий кохає мене.
Вийди, циганко, із гаю,
Най я не бачу тебе.*

*Циганка з гаю не вийшла,
Правду сказала мені.
Милий тебе покидає,
Більше не вернеться, ні.*

Сільське весілля

*Ой ти, козаче, зрадливий!
Не зводь Марусю з ума.
Бо вона бідна сирітка,
Родичів в неї нема.*

*А я Марусю кохаю,
Я її вірно люблю.
Пригорну, ще й поцілую,
Душу віддав би за ню.*

Там під Львівським замком

*Там під Львівським замком
Старий дуб стоїть,
А під тим дубочком
Партизан лежить.*

*Він лежить, не дише,
Він неначе спить,
Золоті кучері
Вітер шелестить.*

*Над ним стара мати,
Плачучи, стоїть,
Сльози утирає*

Та й так говорить:

*Вас було у батька
П'ятеро синів,
Та був наймолодший
Мій синок Андрій.*

*У полі могила
Уквітчана.*

*Там стоїть дівчина
Заплакана.*

*Ой не плач, дівчино,
Він героєм став.
Він за Україну
Голову поклав.
Там під Львівським замком
Старий дуб стояв,
А під тим дубочком
Партизан лежав.*

*Записано від
Михайла ГАВРИЛЯКА*

Популярною піснею на усіх застіллях була пісня «Ой у полі, в полі», де розкривалася картина сімейних життєвих проблем сучасності. Її співали всі – від малого до старшого учасника застілля.

Ой у полі, в полі

*Ой у полі, в полі
Дуб до дуба звився.
Добрий був синочок,
Поки не женився.
А як оженився,
Та вже й жінку має,
То про свою неньку
І не споминає.*

*Ой у полі, в полі
Мати жито жала.
Син сказав: «Добрий день» –
Мати промовчала.*

*Сину ти мій, сину,
Я не горда стала,
Через гіркі сльози
Тебе не впізнала.*

Сину ти мій, сину,
Сину мій рідненький,
Скажи мені правду:
Хто тобі миленький?

Чи жінка, чи теща,
Чи рідная мати?
Скажи мені правду,
Бо я хочу знати.

Жінка мені люба,
Бо моя дружина,
Теща мені люба,
Бо її зростила.

Кидай, моя мати,
В полі жито жати,
Та й ходи до мене
Свій вік доживати.

Мати, моя мати,
Мушиш вибачати,
Як не вибачаєш,
То виходь із хати.

Будеш, моя мати,
Жити у коморі,
Бо на кухні діти,
А в хаті покої.

Прийшла я до сина,
Не застала дома.
А моя невістка
Не сказала й слова.

Піду я до неньки,
Дочка горе знає.
Вона приголубить,
Про все розпитає.

Вийшов зять із хати
З хмурими бровами:
- Забирайся, тещо,
З своїми шмутками.

Діти ж мої, діти,
Які ви хороші.
Чом не виганяли,
Як падали з лави?

Я вас годувала
По двоє, по троє.
Тепер нема місця
Для мене одної.

Я вас годувала,
Як квочка курчата.
Тепер мені, діти,
Такая заплата.

Мати наша, мати,
Зовуть тебе Настя.
Поший собі торбу,
Вона тобі здасться.

Ой чия ж то мати,
Що по селу ходить.
А це того Йвана,
Що іномарку водить.

Дякую вам, діти,
Що мене зустріли.
Піду доживати
В дім перестарілих.

Записано від
Наталії РИЛЬЧУК

Давно страв на весіллі багато не було. Здебільшого кухарі готували: голубці, студенець (холодець) та кашу кукурудзяну із гуслінкою (кислим молоком). Хліб пекли на весілля житній. Кілішок для частування був лиш у ґазди. І він кожному по черзі наливав тудитрохи горілки чи іншого питва – міг бути ром або домашнє вино. Гість випиває частування за здоров'я молодих і повертає кілішок господарю. Так господар обходить усіх гостей. Витрата спиртного на весілля була від одного до трьох літрів. Після застілля все прибиралося зі столів, а столи виносили, залишалися лавки, які ставили навколо стін. На лавки сідали постарші люди, поважні ґазди, а молодь танцювала і вели ігри. Танцювали переважно «Гуцулку», «Польку» і чоловічий танець «Пасок». Їх організовували дружби з друзками.

Після весілля: М. Крильчук, Ю.Гавруш, Ю. Слижук і В. Губчук

Весілля Оричнуків

**Пані молода
Марії Петриняк**

Під кінець весілля на ранок завивали молоду і дружки скуповували дружок. Після кожної скупленої пари перетанцьовувало все весілля. Тоді вже йшли торги за молоду. За правилом звичаю, молоду молодому продавав рідний брат. А як не було рідного брата, то продавав двоюрідний. Викуп за молоду молодий платив грошима. Коли відбувся цей торг, молодий зав'язував молодій хустку і всі танцювали, після чого

Весілля Косивчуків

**Капела троїстих музик під керівництвом віртуоза
Петра Минайлюка (Шкап'юка)**

дружба викрадав від гостей деревце і виносив надвір.

В'язав деревце до дерева неподалік дому старший дружба. Із собою мав горілку і калач. Прив'язавши деревце, пив за здоров'я молодих та гарне подружнє життя до іншого

дружби та передає частування. Коли із частуванням обійшлося всіх гостей, господар п'є до музикантів і дякує їм за їх працю. Господиня теж дякує кухарці і п'є до неї. Господар платить гроші і весілля закінчується.

Музика на весіллі складалася з трьох інструментів, тому її назва – «троїста». Про неї в нас побутує така легенда:

В одному з гірських сіл жила чарівної, неописаної

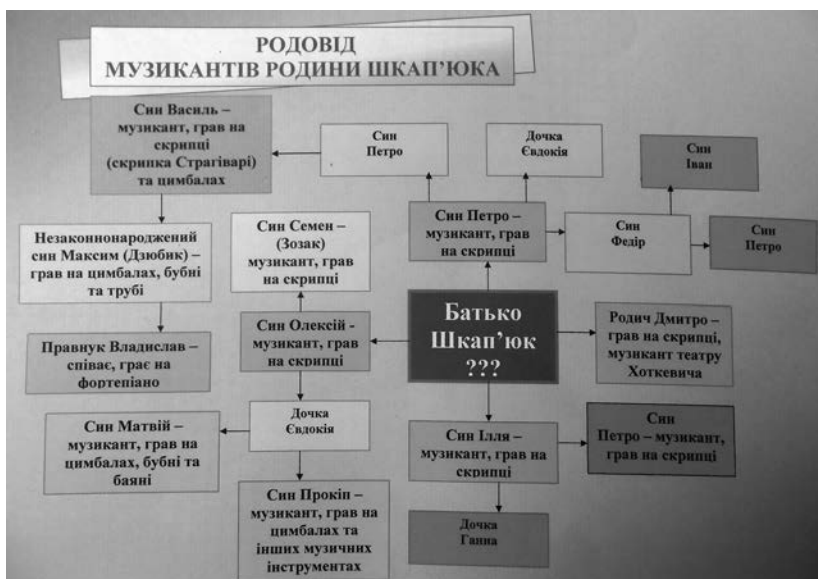

Троїста

Василь Крильчук з капелою

вроди дівчина, яка на одній забаві закохалася водночас у скрипаля, цимбаліста, і бубніста. Стріла любові проткнула чутливі, вразливі серця і трьох музикантів. Вони були заворожені її красою-вродою, і кожен зокрема хотів виділитися з-поміж інших і через віртуозну гру освідчитись їй в коханні. Та не змогла вона дати жодному з цих талановитих легінів перевагу. Вирішила не роз'єднувати їх заради людської радості і втіхи. І коли сказала: «Ану, легіники, заграйте разом!» – вони послухались, заграли, то присутні на забаві пішли в дружній запальний танок. Дівчина-гуцулка перетворилася в казкову птицю. Кажуть, що коли нині в селі грає троїста музика, то на найвищому дереві, на самісінькій верхівці, можна побачити красиву птаху, яка вслухається в мелодії музик, чи, бува, не фальшують у грі.

Родовідне дерево

В нашому селі було і є чимало музикантів.

На бубні грали:

- Іван Дзюбик – старший і поважний чоловік. Він перший мав свій власний бубон на село. Потім придбав бубон і цимбал;
- Юрій Губчук (Іремішин). Теж цього господаря поважали люди;
- Ілля Петриняк (Бутуків) – наймолодший бубніст.

У скрипку грали:

- Петро і Василь Шкап'юки;
- Андрій Данищук.

У цимбали грали:

- Іван Дзюбиків;
- Юрій Губчук;
- Ілля Петриняк.

Цимбаліст Іван Рибарук і сусіди: Петриняк М. і Опарик П.

А була в селі Розтоках відома на всю округу сімейна капела Микуцькових. Дід Ілля грав на скрипці, жінка Марія – на цимбалах, а дочка Ганна – в бубон. Дуже любили їх люди, наймали на весілля, вони були набудливими, вміли повести ігри, придумували всякі забави. У 50-х роках їхня капела була у великому гонорі. Наймали їх не тільки односельчани, а й люди із сусідніх сіл.

Пізніше була створена капела під керівництвом Петра Минайлюка (Шкап'юка). Їх змінила капела Василя Гринюка. А сьогодні популярним музикантом і талановитим організатором є Василь Крильчук (Фукс, за прізвиськом німецького віртуоза).

На щастя, не перевелися талановиті самовіддані музиканти, які роблять усе можливе, аби донести до людей гуцульський фольклор, українські народні пісні, колоритні традиційні коломийки і запальні танці. Ніде правди діти, що на весіллях, чомусь, культивується російська пісня. Чому вона має бути престижнішою на наших, українських, тим більше, гуцульських весіллях, не можу зрозуміти? Невже ми так духовно збідніли?!

Нерідко на весіллях грають групи, мелодії яких нагадують гуркіт грому або, швидше, млин.

Не завжди наші вуха витримують отой надпотужний звук. Хочеться, нарешті, послухати живий голос скрипки, цимбалів, баяна, сопілки – без мікрофонів і підсилювачів. Хочеться милуватися природним співом, насолоджуватися справжньою грою, рідними й дорогими серцю мелодіями. Не раз питаєш себе, чому на весіллях запанували російськомовні пісні та чужі нам ритми, що «прийшли» з-за кордону? Але ж ми маємо свої безцінні духовні скарби, прекрасні мелодії на зразок «Рідна мати моя», «Києве мій», «Горіла сосна», «Весілля, весілля». Ма-

ємо сотні інших задушевних ліричних, жартівливих веселих пісень. Хочеться вірити, що настане той час, коли всі ми повернемося до рідної духовної спадщини (своїх витоків, свого коріння). Адже Гуцульщина – невичерпна криниця народних традицій.

Василь Грицюк з агітбригадою

Співанка про сучасну музику

Теперішні музиканти
Дуже «файно» грають,
Та як візьмуть ту дискету,
В «Ямаху» запхають.

Мало тепер музикантів,
Щоби скрипку взели,
Цимбал, бубон та флоєрку
І «Гуцулку» втели.

Давно, кажуть старі люди,
Як «Гуцулка» грала,
Не в одного на весіллі
Спуза з гачів впала.

Як брав Шкап'юк скрипку в руки,
Бігли всі гуляти,
Хто у хаті, хто в хоромах,
Хто наперед хати.

Я за музику гуцульську
Вам зізнатись мушу:
Люблю всяку я музику,
Й віддала би душу.

Люблю "роки", "диско", "техно",
Лиш без фонограми,
Люблю хлопців, котрі йграють
Своїми руками.

Записано від Євдокії БОЙЧУК

Цікавою забавою на весіллі є розповіді про різні пригоди чи байки. Почувши таку байку, надаю вам можливість відкрити її для себе теж.

Скрипка і Бубон

Їде Скрипка з Бубном в сусіднє село на храм. По дорозі Скрипка каже Бубнові:

– Будем грати, будем пити, будем си веселити!

Бубон подумав, подумав і відповідає:

– Буде видно, буде видно!..

Пішли в село, ходять всюди, і, як на зло, ніхто їх не запрошує до хати. Вже й вечоріє, вони повертаються ні з чим, та ще й голодні додому. А Скрипка каже: «І не грали, і не їли, тільки ноги натрудили». А Бубон відповідає: «А я казав, що так буде, що так буде»...

Мораль байки: «Якщо маєш у торбі, то сядеш і при горбі».

Сучасне весілля Колісників

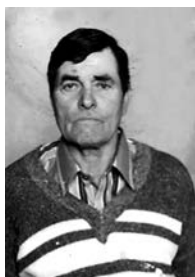
Кухарство

Ні одне застілля не обходиться без кухаря, а тим більше, весілля. Музика, вміла кухарка – основа весілля. Тому гасди завжди намагалися взяти на весілля найбільш вихваленого кухаря, м'ясника тощо.

Наше село має багато славних кухарів, а саме:

- Степан Янович;
- Василь Фреюк (Федунів);
- Стефанія Калинич (Федюкова);
- Ганна Притуляк (Макічева);
- Марія Господарюк (Яничка);
- Василина Ватаманюк (Мокринина);
- Дарія і Марина Поляки;

- Ганнуся Савчук;
- Ганна Губчук (Митьчіха);
- Марія Слижук (Іваниха);
- Марія Слижук (Юрчиха);
- Галина Шкірук (Бадева);
- Катерина Гавриляк (Їленікова).

ВасильFREUK
(Федунів)

Дарія
Федорівна,
шкільний
кухар

Марія
Слижук
(Юрчиха)

Марія
Слижук
(Іваниха)

Це люди неперевершеної вмiлостi: i зготувати, i за-
сервірувати, i подати до столу, i заспівати, й пожарту-
вати. Наше село щасливе, що має таких вмiлих кухарів.
I про сучасне весілля побутує така пісня:

Співанка про весілля

На теперішнім весіллю

Можна си набути,

Бо так всекого є доста,

Що лиш би збагнути.

Є горівка, пиво, «брендi»,

Шампанське, банани,

Кури, шпроти, апельсини,

Шашлики з барана.

Давно, кажут, один літер
На усьо ставало,
Тепер один н'є три літри,
Та ші й того мало.

Сидють люди за столами,
Столи си вгинають,
Кілько страв є – люде добрі! –
Майже ні кивають.

Чи то не гріх, люде добрі,
Усьо то встарати,
А потому тую працю
В землю закопати.

Та влетіти в страшні довги
Через дурну моду.
Потім пару років дуги
На студену воду.

Якби оце уздрів, люде,
Йкийс американець,
Не вважав би нас, «розумних»,
За мізинний палець.

Зробім, люде, свій висновок,
Та й обмежмо їди.
Лише собі заспіваймо
Сіди-ріди-тіди.

Записано від Ганни СТОЛАЩУК
(дячихи)

Гафія Дрислюк

Пісенний фольклор нашого села великий і різноманітний. Одна із його сторінок належить колисковим. Цей жанр пісень відображає піклування про дітей та їх виховання. Воно проходить червоною

ниткою в численних колискових піснях та забавлянках, які виконуються для дітей старшими родичами і дітьми. Пригадую, як моя мати, Гафія Дрислюк, співала моїм синам колискову, якої навчилася від своєї мами – Сеньки:

Ой колишу, дома лишу

Дитину маленьку,

А покличу із садочка

Зозульку сивеньку.

Ой повішу колисочку

Та й на ялиноньку,

Буде Господь колисати

Мою дитиноньку.

Буде Господь колисати,

Ангели співати.

Буде моя дитинонька

В колисоньці спати.

Ой я тебе, дитинонько,

Гойдаю, колишу,

А як уснеш, дитинонько,

На Бога тя лишу.

Ой я тебе, дитинонько,

Гойдаю, лелію.

Та й си з тебе, дитиночко,

Послуги надію.

Ой люляйся та й гойдайся,

Дитино маленька,

Через тебе пропадає

Робота пильненька.

Я роботу як не зроблю,

На другий день лишу,

А я свою дитиноньку

Цілий день колишу.

А-а-а-а, їли коти барана,
А ягничку пси, пси,
Ти, дитинко,
Спи, спи...

Ой повішу колисочку
На дуба, на дуба.
Колишися в колисочці,
Дитинонько люба.

Ой повішу колисочку
На липу, на липу.
Виколішу з маленької
Дитину велику.

Ой летіла зозуленька
Понад садовину.
Як летіла – закувала,
Збудила дитину.

Бодай з тебе, зозуленько,
Сиве перце впало,
Збудилас'ми дитиноньку,
Була би ще спала.

Колисочка яворова,
Каблучка з горіха.
Колишиться в колисочці
Мамина потіха.

Гафія ДРИСЛЮК

Різдвяні свята

З давніх-давен цікаво у Розтоках люди святкували Різдво Христове, або, як ще люди називають, свято Коляди. За прадавніми звичаями Свята Вечеря – найбільше

родинне свято. Цього дня в кожній хаті панував спокій, мир і велика повага один до одного. Не можна було підвищувати голос нікому, треба було бути покірним, бо старші люди казали: як поведешся на Святвечір, такий буде весь рік. Постили весь день. Зранку ґазда заносив дрова в хату, а господиня готувала дванадцять страв до вечері. Ґазда за той час порався біля худоби: чистив з-під неї, годував, поїв, вичісував. А господиня тим часом прибирає в хаті і готує страви. Всі страви – пісні. Найголовнішою була кутя. Її варили з чистої, вибраної, здорової пшениці, додаючи мед, горіхи, мак. В Розтоках ще готували ось такі страви: вареники з маком чи картоплею, гриби, голубці, квасолю з часником та буряк квашений. Пили вар із сушених фруктів. Коли вечеря була готова, ґазда заходив до хати з отавою і ставив її на стіл під скатерть. Він вітався, питав, чи всі здорові, чи всі вдома, віншував зі святами. Брав тарілку і набирив потрохи кожної страви, все це ніс до худоби і роздавав їй. Повернувшись із стайні, вся родина йшла вечеряти. Першими на стіл клали хліб і калач, запалювали свічку, а потім клали кутю і всю решта страв у глиняних мисках. Батько запрошував усіх до спільної молитви, яку виговорювали вголос. Він благословляв їжу, дякував Господу Богу за прожитий рік і просив, щоб *«у такому і ще кращому достатку їх сім'я проживала цілий рік і доки пан Бог призначив літ»*. Першим кутю куштував батько, мати і діти, а потім їли інші страви. З-за столу не вставав доти, доки всі не повечеряли. Після вечері колядувала сім'я коляду *«Нова радість стала»*:

Нова радість стала, яка не бувала,

Над вертепом звізда ясна світу засіяла.

Де Христос родився, з Діви воплотився,

Як чоловік пеленами, убого вповився.

*Ангели співають, Богу честь віддають,
На небесах і на землі мир проповідують.
Давид виграває, в гуслі ударає,
Мелодійно і предивно Бога вихваляє.
І ми теж співаймо, Христа прославляймо,
Від Марії рожденного смиренно благаймо:
Просим Тебе, Царю, небесний Владарю,
Даруй літа щасливії цьому господарю.
Цему господарю і ще цій газдині,
Аби вони дочекали нарік цієї днини.
Просим Тебе, Царю, просим усі нині,
Даруй волю, верни славу нашій Україні.
В мирі проводити, Тобі угодити
І з Тобою в Царстві Твоїм на вік віків жити.*

Після закінчення коляди діти йшли під стіл та імітували звуки тварин: мукали, бляляли, квакали, кудкудакали, щоб велася худоба і птиця. Потім всі вставали і молилися. Після того батько брав вечерю і відносив до сусідів, згадувалося померлих – за їх душі. Повернувшись додому, брав свічку, в тарілку клав усіх трав потрохи і відносив до цвинтаря на гробки, там молився за їх спасіння.

Якщо в хаті була дівчина, то вона нишком збирала всі із стола ложки, йшла на вугол хати і стукала ложками по вуглі. Звідки почує гавкіт собаки, з тієї сторони буде суджений.

Колядують королі, 2010 р.

Після всього починалася коляда. Обряд коляди дійшов до нас із язичницьких часів. Він відбувався «ходінням в люди» на чолі із жрецем (після прийняття християнства функції жреця перейшли до ватажка колядників – берези). Суть свята полягала у виконанні величальних пісень, колядок, віншувань господаря, посипання зерном, що означало побажання майбутнього врожаю. А як приходили колядники під хату, то подавали знак дзвіночком. Господар виходив й, або прослуховував коляду і оплачував, коли в хаті були малі діти чи хтось хворий, або, як все добре, запрошували колядників до хати. Коляда лиш раз у рік, тому колядували колядники пристойно і з великою повагою до господаря дому.

Розколяда-2015 – 1

В часи більшовицького режиму і утиску колядки в селі все рівно колядувалися. Особливо діти з нетерпінням чекали Різдвяних свят. Вони таємно збиралися по домівках, шили костюми, маски і проводили репетиції. Малі діти були пастушками, а більш старші – королями, ангелами, а найповажніші колядники – це братство.

Розколяда-2015 – 2

Маланка

Гарна традиція збереглась у Розтоках в ніч з 13 на 14 січня під назвою «Маланка». Учасники Маланки ставили вертеп, де були такі дійові особи: Ірод, пастухи, Козак, Жид, Сура, Чорт, Смерть, Ангел, Ведмідь та інші персонажі.

Старші люди з уст в уста передавали своїм дітям і внукам віншування. Ось це віншування навчила своїх нащадків Катерина Гавриляк (Кацюня):

*Віншую вас, добрі люди,
Хай між вами поміч буде
Кожної днини, кожної години
Добро хай живе, а зло нехай згине.
Худібка і бджілка най вам си плекає,
А град, вогонь, туча най вас обминає.*

*Віншуємо вас цими святами,
Аби ви в щастю і здоров'ю
Їх просвяткували,
До Нового року дочекали.
Від Нового року до Богоявлення,
Від Богоявлення до Воскресення,
Від Воскресення ще до ста літ,
Поки вам Господь призначив вік!
Христос народився!*

*Дай, Боже Христе, ключі небесні,
Щастя, здоров'я, прибутки чесні
На кожнім броді і перелазі –
Христос си рождає!*

*Під вашу стріху,
У вашу хатину
Принесли ми нині
Веселу новину.
Най у вашій хаті
Бог перебуває –
Христос ся рождає!*

Андрея

Хоч Андрій Первозванний – християнський святий, але в народній традиції звичаї і обряди в день цього святого мають стародавній, дохристиянський характер: вгадування майбутньої долі, заклинання, ворожіння. Тому для молоді це було найцікавішим дійством. У ніч на Андрія дівчата ворожать. Може, не зовсім щиро, та все ждесь там, «глибиною душі», дівчина вірить, що Андрієва ніч допоможе їй пізнати свою долю – дізнатися, чи вийде вона заміж, а чи доведеться знову діувати цілий рік.

Ворожили дівчата на постолах. Йшли надвір і кидали постіл через хату: в який бік повернений носик постола, звідти й хлопець мав бути.

Варили вареники, і в кожен вареник клали папірець з ім'ям хлопця. Сідали всі їсти, і якщо попадав вареник із запискою, то дівчині судився хлопець по тому саме імені, що було в записці.

Фото ворожінь-1

Фото ворожінь-2

В іншій ворожці дівчата у вареник клали папірець зі своїми іменами. Зварені вареники змащували добряче шкварками, розкладали на підлозі і вносили кота. Який вареник кіт вибере, та дівчина вийде першою заміж.

Також дівчата йшли рахувати коли. Дев'ятий кіл дівчина перев'язувала стрічкою, а вранці йшла дивитися на свій вибір: якщо кіл новий – хлопець молодий, а якщо високий – такий і хлопець.

Таких ігор в нашому селі було безліч: сіяння конопель, садіння гілочки вишні у вазон, ворожили на картах, на кавовій гущі, на воску. Все це давало втіху і радість молодим.

Хлопці, де є дівчина в хаті, робили збитки (жарти). Але збитки були незначними і розумними. Пов'язували кольоровою стрічкою ворота, чи гілку з ялини клали на браму, на двері, на клямку клали знак, по якому дівчина здогадувалась, хто це приніс. Але збитки такі, щоб не

образити того господаря, не завдати шкоди самій господарці чи худобі.

Однак з атеїстичною пропагандою ці звичаї почали забороняти, всіляко обмежувати, викорінювати з народної скарбниці – пам'яті. Тому до наших днів мало дійшло тих веселих забав.

Хрестини

В давні часи цікавим був обряд хрещення дитини в Розтоках. Якщо народжувалась дівчинка, повитуха давала хресним батькам (кумові і кумі) нести дитину до церкви. На порозі хати клали голку, веретено, куделю – це для дівчинки, щоб працювитою була. А для хлопчика – молоток, сокиру, пилу, тесак, гимблик (рубанок), аби

Хрестини Людмили Луканюк

знав і вмів різного ремесла. А куми змушені були перенести малятко через ці інструменти праці, що символізувало трудову діяльність дитини в майбутньому.

Заможні газди святкували хрестини гучно – з музикою. Запрошували сусідів, кумів, родину, близьких – і набувалися.

Коли дитині виповнювалось шість, сім чи десять років, їй віддавали пуповину з ниткою, яку до того часу мати ретельно переховувала. Якщо дитина розв'язувала нитку самостійно, це знали всі, що вона буде розкута в житті і працелюбна.

Від народження дитини до кінця свого життя матері понад усе турбуються долею дітей. Про це говориться у піснях, прислів'ях та приказках, наприклад: «У дитини заболить пальчик, у матері – серце», «Мати сильно замахне, та легенько вдарить», «Як мати рідненька, то й сорочка біленька».

*Велике і прекрасне слово Мати!
Від неї все на світі! Навіть світ,
О, як їй легко на руках тримати
Дитину, як найвищий заповіт.*

Марія СІПЕНКО

Ремесло й промисли села

Моє село славалося і славиться різними народними промислами.¹ Ще в далекі часи в селі були розвинуті різні ремесла. Мірилом багатства селянина за панщини була кількість пар коней, корів, овець, сувоїв полотна, грошей, землі. Розтоківчани намагалися пристосуватися до умов життя. Щоб вижити, люди вчилися переробляти рослинну і тваринну сировину.

¹ Див. Додаток №3 «Майстри-умільці с. Розтоки» – С. 271

Кожна господиня сіяла в городі коноплі, з яких потім ткали полотна, сукна і шили одяг. Процес переробки конопель був довгий і складний. Дозрілі коноплі вимикали у два заходи: влітку – «пасхальні», восени – «матірні». Просушували й обмолочували від насіння. Потім їх, зв'язаних по десять горсточок, мочили на річці чи в потоці протягом трьох тижнів, але здебільшого там, де є стояча вода. Перевіряли, чи вже відстає від стебла верхнє волокно. Після доброго перемішування горстки стебел вибивали на терлиці, очищали від терміття і чесали на дергівці (кругла щітка з густо набитими високими цвяхами). З «пасхальних» конопель одержували довгі, тонкі і ніжні волокна, з яких ткали тонке полотно. З «матірних» – ткали грубе полотно, воно було дійсно грубим і жорстким. Повісμο намотували на куделю із веретеном і пряли нитки. З веретена нитки намотували на мотовило, з мотовила на самотічку і змотували в клубки. З відходів від чесання конопель залишалося клоччя, яке теж ткали, а грубі нитки використовували в ткацтві мішковини, верет, для шнурів.

В селі було багато людей, які мали свої ткацькі верстати:

- Юрій Івашко;
- Євдокія Бойчук;
- Марія Слижук (Семенова);
- Параска Луканюк та ін.

Полюна Карпчук

На верстатах ткали здебільшого полотна і сукно, рідше ліжники, верети. Готові бесаги можна було купити в крамниці у Кутах. Жиди скуповували товари у ткачів і ними торгували.

З тонкого полотна шили натільний одяг – як жіночий, так і чоловічий. А ще – хустки, скатертини, якими кожна господиня застеляла постіль, нею накривалася вся челядь. Про ковдру, перину, подушку ніхто не знав. Ліжко (постіль) було спільне, на якому спала вся сім'я: батько, мати і діти, а на печі – старші родичі. Спали ще й на лаві і на припічку. Взимку ткачі-умільці ткали полотно, а влітку його розстеляли на зарінку біля річки і поливали водою (білили). Кожна жінка мусіла вміти пошити собі, чоловікові і дітям сорочку, вишити рушник, а якщо мала дочку, то й на старости. Одягалися наші предки в усе домотканне. Верхній одяг красили. Краску селяни готували із різних рослин, дерев і кущів. Так, наприклад, жовтий колір одержували з відвару вільхової і березової кори, лушпиння цибулі, сірий – з дубових жолудів, коричневий – з кори молодої вільхи, жовто-темний – з кори солодкої молодої яблуні. Закріплювали кольори капустиним і огірковим розсолом або сироваткою, що набирали із джерела на присілку Підпасіки.

Д. Фотюк

Прислів'я та приказки про народні ремесла:

- *У ремісника золота рука.*
- *З ремеслом дружити – в житті не тужити.*
- *Учися ремесла такого, щоб міг жити з нього.*
- *Який майстер, така й робота.*
- *Діло майстра величає.*
- *Кожен майстер своє ремесло хвалить.*
- *Майстра по роботі впізнати.*
- *Що на пряла, то й мишка вкрала.*
- *Яке волокно, таке й полотно.*
- *Без веретена пряжі не спрядеш.*

- *Ниточка доведе до клубочка.*
- *Тонка нитка швидко рветься.*
- *І пес би ткав, якби хтось нитки прях.*
- *Ото ткач: нитка рветься, в він в плач.*
- *Без голки кожуха не пошиєш.*
- *Куди голка, туди й нитка.*
- *Має нитку, має голку, шиє все життя без толку.*
- *І швець з голки живе.*

Кушнірство і шевство

Дрібним ремеслом в селі було виготовлення шкіряних виробів. Кожен селянин мав худобу: коні, корови, кози, вівці, кролі. М'ясо тварин люди споживали або продавали, а шкіри використовували на власні потреби. З неї виробляли і шили постолои, чоботи, шапки, сумки, упряжку для коней і одяг.

Шевці шили прекрасні кожухи з рукавами (рукав'єники) та кожухи без рукавів. Цих спеціалістів по кожухах називали кушнірами. Кожен кушнір добре виробляв шкіру з овець, кроїв, шив і

Семен Слижук,
1910 р.

Жіночі кожухи (Василина, її дочка Параска і їхня подруга)

**Дівчачий
кожух Марії
Козменчук**

**Гуцульський
святковий стрій
(Параска)**

Іван Крильчук

вишивав свій виріб. Кушніру допомагала вишивкою дружина чи мама. На присілку Луги жив чоловік, якого називали по-вуличному Махтієвич, він був кушнірем на все село. Шив кожухи вдома, але йшов і по наймах. Приходив до ґазди і там шив кожух, жив, їв, спав – доти, доки не закінчить виріб. Так все більше ґаздів робили, та й все більше вдосконалювались уміння кушніра.

Крім одягу, шевці виробляли шкіри на постолі і їх робили, а згодом почали шити чоботи та мешти. Постолі робили в кожній хаті, це повинен був уміти кожен чоловік. Зимовими довгими вечорами чоловіки наробляли стільки постолів, щоб стало до іншої зими.

Постолі поділялися на робочі (свиняки – із свинської або грубої бичачої шкіри) та святошні (з телячої шкіри). Останні селяни одягали на свята до церкви, на весілля та в гості. Їх дуже шанували, бо вони скоро зношувалися. Як ішли ґазди до церкви у вироб'єках, то всю дорогу несли їх під пахвою, а біля церкви взувалися і входили на Службу Божу в постолі. Виходили з церкви – знову роззувалися і до дому йшли боськом – шанували взуття.

Так, хлопчик із родини Крильчуків – Іванко – дослідив, як в їхньому роду вироблялися постолі дідом, прадідом. Він дізнався від

Дмитро Крильчук

Молодь села в гуцульському вбранні

Підпасіцькі легіні

свого діда і описав цей трудомісткий процес праці у своїй родині. Майстерність кожного шевця полягала в якісному виробленні шкіри і виробів із шкіри та забезпечення сім'ї взуттям. А чим кращі вироби, тим більший гонор шевця. А світлини нас знайомлять з різними виробами його сімейних реліквій.

Сорочка-вишиванка

Сорочка належить до найстарішої одягу наших предків. Правда, у найдавніші часи завжди була довга сорочка, підперезана поясом – єдиний одяг жінок і дівчат. Тому кожна жінка була змушена вміти

Сорочки вишивані бісером

одягнути всю сім'ю. Вишивали, як правило, святковий одяг, але це залежало вже від умінь та смаків кожної господині. Як любила жінка вишивати, то було видно і на ній, і на чоловікові, й на дітях – сорочка-вишиванка.

Гуцульська завзятість - чотири в одному!

Вишивалися сорочки різними техніками: хрестиком, гладдю, низинкою, штапиком, заглінним. Найбільш поширена техніка вишивання використовувалась у Розтоках – це хрестик, гладь і, рідше, низинка. Вміли жінки використовувати мережки, що називали в народі циркою. Вона робилася на жіночих сорочках – як біла, так і кольорова.

Вишивки поділялися за малюнком, інакше кажучи, орнаментом: рослинний, геометричний, стилізований (зооморфічний). Вишивали різнокольоровими нитками: румунськими (шварцівними), польськими у єврейських

склепах, а згодом і мулінкою. Найбільш вживаними були такі кольори, як червоний, зелений, жовтий і синій, а розводили чорним. На дитячих сорочках чорний колір не використовували.

**Василь
Самашко**

Найвідоміші вишивальниці на пр.
Підстинки:

- Одарка Данилюк;
- Євдокія і Ганна Калиничі;
- Люня (Олена) Скрипчук;
- Євдокія і Марія Петриняки (Джімеряки);
- Марія Шкрібляк (Іванкова).

Найвідоміші вишивальниці на пр. Опари:

- Параска Данилюк (Грегорякова);
- Олена Дрислюк (Петриха);
- Євдокія Дудидра (Федуськова);
- Олена Дрислюк (Федусичка)
- Катруся Петриняк (Багнікова)
- Гафія і Марія Петриняки (Делужакові).

Найвідоміші вишивальниці на пр. Луги:

- Марія Гавриляк (Головишина);
- Ганна Хоров'юк;
- Ганна Нагорняк.

Найвідоміші майстрині-вишивальниці на пр.

Село:

- Катерина Івашко (Феденчиха);
- Гафія Дрислюк (Сенчина);
- Ганна Притуляк (Форівчина);
- Марія Тануляк.

Найвідоміші майстрині-вишивальниці на пр.

Підпасіки:

- Олена Нагорняк;

- Васирина Губчук;
- Марія Данищук.

Найвідоміші майстрині-вишивальниці на пр. Запогар:

- Марія Микитюк;
- Катерина Михайлюк.

Найвідоміші майстрині-вишивальниці на пр. Губки:

- Ганна Луканюк;
- Васирина Лабудяк;
- Анна Губчук;
- Марія Слижук.

Зелені свята-1956 р.

**Храмове свято в родині
Сабориків (Штефуциків)**

Писанкарство

Звичай писати писанки чи галунки в нашому селі ведеться з незапам'ятних часів. Тому й збереглися саме на Гуцульщині найстаріші орнаменти. Це переважно геометричний: трикутники, спіралі, кола, клинці. Все це знаки різних ритуалів або священні числа, наприклад, пояснюється сорокаденним постом або існуванням со-

рока святих. Але всі разом взяті орнаменти писанок поділяють на такі групи: а) історичні, що мають зв'язок з старовинними орнаментами; б) самобутньо нові; в) випадкові орнаменти, що свідчать про багатство фантазії та високі мистецькі здібності майстрів-писанкарок.

Інна Крильчук

зафарбованим. Спочатку зафарбовують яйце в світлій фарбі, приміром, у жовтій. Після цього яйце виймають з фарби і кладуть, щоб висохло. Коли вже висохне, на ньому писачком наносять віск на

ті місця, що мають лишитися жовтими. Потім фарбують у другій, цього разу темнішій фарбі. І так роблять доти, доки писачок не набере такого вигляду, якого хоче надати їй майстриня-писанкарка.

Коли вже малюнок закінчений, писанки кладуть у миску і потім в піч, де температура невисока – 35-40 градусів за Цельсієм. Віск розтоплюється з писанки, а майстриня його обтирає ганчіркою. Писанка готова.

Інструментом для написання писанок є «писачок» – це паличка з бляшаною трубочкою на кінці. На сирому яйці писачком розводять теплим воском той основний орнамент, що його треба лишити не-

Іванна Рубаняк

Про походження звичаю писати писанки чи галунки на Великдень існує багато легенд. Деякі з них я вам і переказую.

Легенда про писанки

Ніс убогий чоловік яйця в кошику на базар продавати, а в цей час жиди вели Ісуса Христа розпинати. Хрест був тяжким, і Спаситель спотикався та падав під його тягарем. Чоловікові стало жаль Спасителя, він лишив свій кошик на базарі під лавою, а сам пішов помагати Ісусові нести хрест – і ніс аж до місця розп'яття – на Голгофу. Коли ж чоловік повернувся на базар до свого кошика, то побачив, що замість яєць у кошику були писанки. Швидко чоловік їх розпродав, а кому не дісталось, стали самі й розписувати. Так повелося в людей і до сьогодні.

А от інша легенда розповідає, що коли Ісус Христос воскрес, то Він сказав воякам, які охороняли Його гріб: «Ідіть і скажіть усім людям, що Христос воскрес, а щоб вам повірили, то ось знак». При цьому Спаситель узяв зі свого гробу писанку і дав воякам. Відтоді і пішов звичай писати писанки на Великдень.

А ця легенда про писанки-галунки. Коли Мати Божя писала писанки і дарувала їх Пилатові, щоб той помилував її Сина, то дуже плакала. І слізьми обливала свою роботу. Тому галунка вимальована цятками, подібними до сліз Божої Матері.

Є ще така легенда. Далеко в полонині до великої стрімкої скелі прикутий страшний диявол залізними ланцюгами. Він має дванадцять слуг, що ходять по селах і містах перед Великоднем і запитують людей: «Чи ще пишуться на землі писанки?». Якщо ж слуги кажуть, що люди пишуть писанки і моляться Богу, то диявол сердиться, насуплює брови, а ланцюги міцніше стискають

його погане тіло.

А от ця легенда розповідає, що після того, як Спаситель вознісся на небо, Марія Магдалина прийшла до Риму, щоб там проповідувати Євангеліє. В Римі вона стала перед імператором Тиберієм і піднесла йому крашанку, сказавши: «Христос воскрес!».

Анна Столащук

Так вона дала початок вітання між людьми: «Христос воскрес! Воістину воскрес!».

Жінок-писанкарок в нашому селі є чимало.

Цим ремеслом займалися і займаються такі газдині та дівчата:

- Іванна і Олена Притуляки (Ївонині);
- Олена і Катерина Косивчуки (Багнікові);
- Ганна Столащук (дячиха);
- Марія Самашко;
- Вікторія Ватаманюк;
- Іванна Луканюк;
- Ганна Луканюк;
- Василина Лабудяк.

Співанка про писанки

Ми писали писаночки,
Писали, писали,
У неділю на Великдень
Хлопцям дарували.

Ми писали писаночки,
Написали сорок,
Щоби хлопцям дарувати
У Світлий Вівторок.

А у моїм городечку
Горішки тріснутси,
Дала би вам по писанці,
Кури не несутси.

Дала би вам по писанці,
Та й по писаночці,
Але когут не несутси,
Вибачейте, хлопці.

Ой кувала зозулечка,
Сіла на калину.
Подєкуймо Пану Богу
За нинішню днину.

Ой кувала зозулечка,
Сіла на соломучу.
Подєкуймо Пану Богу
Та й ходім до дому.

Записано від Анни СТОЛАЩУК

Писанки

Андроцик помер, як тореадор,
Від удару неприборканого бика.
Винесли його в канторський коридор,
Лиш сардак черленів на руках.

Навіть на півслова не спромігся
(Багато не сказалося, не збулося...)
Не голосила на похороні Міця,
Бо стала в біді безголоса.

Гадала вдова – сама тепер буде
Вікувати з думками непрошеними.
Та з весною до неї посипали люди –
Обережно несли щось у кошиках.

– Міцько, любі, чемні та срібні,
Оці підсадки принесли вам ми:
Розпишіть красно, розпишіть дрібно,
Узорами чорнобровими.

Яєць у хаті – як в заготконторі,
З печі воском пахне.
Сумні думки гейби запроторила –
Сидить і узори виписує ладні.

Всі барви, всі форми Міця збирає,
Щоб в яскравий кептар яйце одіти.
Бо найбільша у неї радість,
Коли писанкам усміхаються діти.

А сьогодні походжає павою
Коло церкви, де моріг зім'ято:
Це ж вона своїми руками
Людям створила свято.

Смутку й сварці немає місця,
Бо яка на Великдень сварка?..
Найщасливіша з усіх тут Міця –
Не замінима в селі писанкарка...

1990 р., Київ
Марія ВЛАД

Лозоплетіння

В нашому селі цей вид заняття не був дуже розвинутим, але плели з лози кошики для господарських потреб. У місцевостях, що біля ріки Черемош, росли цілі луги з лози, тому матеріал і дав поштовх до заняття лозоплетінням. Це були кошики круглі, овальні, великі і маленькі, для транспортування, збирання та інших потреб. Робили кошики ще й з ліщини, її кололи і плели їх також. Але були й великодні, це ажурні, біленькі без кори, крашені чи лаковані – це були вишукані кошики.

Майстрами з плетіння кошиків були:

- Танасій Маковійчук;
- Михайло Фіжделюк (Савин);
- Іван Янович;
- Василь Притуляк.

Кошики з лози

Михайло Фіжделюк
з братом

Бондарство

В минулому столітті бондарством займалися майже у кожній хаті, адже більшість посуду була дерев'яною:

коновки для води, цебри для прання білизни, бочки на різну потребу, рахви, гарці, кадушки, миски, корита, ложки тощо. Дерев'яний посуд особливо берігся, бо в той час мав велику цінність. Ліси перебували у приватній власності. Жодного клаптика землі не було пустуючого, так бережно землю й інші природні багатства землі народ цінував. А ліс – це було щось святе, бо він людину годував: гриби, ягоди, дрова, листя, хвоя, смола... Там був бездоганний порядок. Обсохлі гілки постійно обрізувалися на дрова, листя вигромаджувалося для худоби, хвоя із смереки чи ялиці заміталася і теж використовувалась на підстил для домашніх тварин. Хто не тримав худоби, все одно заготовляв листя і хвою для городу як добриво. Тому пройтися лісом чи піти по гриби або ягоди було одним задоволенням. Ожина в лісі не росла: для неї господар відводив окрему ділянку – схил, берег чи урвище. Більшість людей від ранньої весни і до пізньої осені ходили босими – тому і так було скрізь чисто й охайно.

Як господар зрубував дерево, то використовував його повністю: гілля йшло на плоти чи ліси, на сушку фруктів. А на тому місці садили молодий саджанець, якого треба було ростити шістдесят-сімдесят років, щоб далі зрубати. Дерево – будівельний матеріал, його рідше використовували на інші потреби. Ось чому предмети бондарства були й дорогими, їх народ беріг. Такі речі передавалися в спадок з покоління в покоління.

Іван Данилюк

Такими бондарями в селі були:

- Іван Данилюк (Грегор'як);
- Матвій Данилюк, син Юрка;
- Іван Гавриляк (Їринін).

Останній умів ще й добре наносити орнамент на дерев'яні вироби, випалював, різьбив. Його бочка, зроблена для висвячення води в церкву, милує односельчан

Матвій Данилюк із Степаном Івашком

Крім бочок, ці майстри робили гарці для молока, сметани, бочки для бринзи. Зараз бондарство в селі повністю занепало.

вже багато років. Робили бондарі бочки смерекові, дубові, черешневі, а рідше грушеві.

Іван Гавриляк

Теслярство

Народні ремесла надзвичайно різноманітні, свідчать про високу духовну культуру наших односельчан, про працьовитість і вміння. Були теслярі, що не могли й розписатися, тобто, були безграмотними, але будували будинки надзвичайної краси.

Найбільш відомими і за межами нашого села майстрами була родина Крутчаків (Цівакових). Вони будували хату від фундаменту і закінчували її покрівлею (дахом) – це називалося, що хата зроблена повністю від сокири, тобто, закінчена теслярська робота.

Також була родина Данилюків (Грегорякових): батько Іван, сини Іван, Степан, Петро і Микола. Коли їхню сім'ю було репресовано в Караганду, до села повернулися не всі сини, та й батько ослаб. Тому теслюванням ця родина не переставала займатися. Батько Іван та син Степан перейшли на легшу працю – робили столярки: підлоги, вікна, двері, веранди, лавки, шафи і кресенси.

Були теслярі-одинаки, які об'єднувалися в бригаду і так перебирали будівельні роботи – від сокири чи столярку.

Це такі люди:

- Іван Крутчак (Цівак);
- Коцьо Танасків;
- Юрій і Дмитро Гавриляки (Буделевчукові);
- Степан Опарик (Федуськів);
- Юрко та Іван Опарики (Івацькові);
- Степан і Василь Богдани;
- Степан Нагорняк;
- Михайло і Олександр Данищуки.

Василь Опарик

Степан Данилюк

Родина Шарабуряків

Ю. Дрислюк

**Іван Опарик
(Івацько)**

**Ілля
Данищук**

На зміну приходить молоде покоління майстрів-теслярів: Микола Поп'юк із своїми братами та ін. Люди кажуть, що в Миколі руки золоті, і він легко навчає своїх підопічних теслярської справи. В роботі вимогливий, але й працьовитий, дбайливий, ввічливий.

Столярство

Як хата зроблена теслярами від сокири, то вона тягне і манить до себе столяра. Так, столяр – це теж будівельник. В обов'язок столяра входять такі роботи: виготовлення і встановлення в будинку вікон, дверей, підлоги тощо.

**Михайло
Калинич**

Столярством у селі займаються:

- Іван та Юрій Гавриляки;
- Петро Крамар;
- Михайло Калинич;
- Микола Влашинець;
- Михайло Бойчук;
- Микола Гавриляк;
- Михайло Гавриляк;
- Петро Влашинець;
- Іван та Юрійко Ілюки.

Крім вікон, дверей та підлоги столярі роблять ліжка, столи, жорна, мисники, ткацькі верстати, креденси

та інші речі домашнього вжитку. Тому є тепер столярі-мебельники, які спеціалізуються суто на виготовленні сучасних меблів.

Такими спеціалістами є:

- Іван і Михайло Данищуки;
- Іван Максим'юк.

Нерідко столярі колодіювали, тобто виготовляли фіри, сані, тачанки для коней.

Майстрами-колодіями в нашому селі є:

- Михайло Калинич;
- Микола Гавриляк;
- Михайло Бойчук;
- Іван Максим'юк.

П. Влашинець

Ковальство

Не менш трудомісткою працею чоловіка є праця коваля. Село без коваля, як без рук людина: коня підкувати, плуг чи колесо до воза зробити, різний сільсько-господарський реманент... І це лиш мала частина з тих робіт, які виконує коваль. В нашому селі був великий майстер і знавець ковальської справи Дмитро Омелянович Кобильовський (1893-1964 рр.). Цей спеціаліст мав ще польський документ про освіту. Тому всі жителі села і з навколишніх сіл зверталися до коваля так: «пане майстре» чи «пане Дмитре». Це була поважна на той час людина. Вмів і робив усе точно, акуратно і доцотно. Люди приходили до нього виготовляти соки-

**Дмитро
Кобильовський
(1893-1964)**

ри чи свердла аж із навколишніх сіл.

Коли утворився колгосп, роботи для коваля стало набагато більше. Тому пан Дмитро прийняв до себе в учні, а згодом і до роботи Онуфрія. А це далеко не та людина, яка б так любила ковальство, як пан Дмитро. Онуфрій поспіхом все робив, а це давало інколи й браковані речі, що сердило пана Дмитра. Інколи давав зауваження, а інколи заставляв переробити роботу, а згодом майстер розділив працю між собою і Онуфрієм, бо пан Дмитро не

Іван Петриняк

любив фальші. З самого ранку до пізньої ночі біля кузні стояли коні, трактор або машина, всьому тут у кузні давали лад.

З роками, коли не стало Д.О. Кобильовського, люди сумували за непоправною втратою високого фахівця в ковальській справі, тому подалися в пошуки такого майстра до Кутського лісокомбінату. Там теж був добрий коваль, казали кутчани.

В Онуфрія ця ковальська справа не наладжувалася, й він кузню залишає. Його справу продовжує Іван Миколайович Петриняк. Працював аж до розпаду колгоспу. Люди вже мало користувалися послугами коваля, але ще робив на замовлення механізаторам деталі, підковував коні, тому й дохід був мізерним. Кузня почала працювати з перервами, а згодом і досі перестала. Коваль Іван Петриняк пішов на пенсію, стала кузня пустою. Розпався колгосп, людям почали повертати їхню власність, роздавати паї. Так як кузня була збудована і весь реманент був у пана Кобильовського, син стає власником майна свого батька. Він перебудовує повністю кузню.

ню, закупує нові знаряддя праці і стає продовжувачем ковальської справи свого батька.

Син Дмитро – одинак, тому більше часу свого дитинства провів біля батька, а підрісши, допомагав йому, робив з ним у кузні. Коли пішов до навчання університету, батько помирає й ковальство занепадає, переходить до інших рук та різних господарів. Але, як каже народна мудрість, «козацькому роду нема переводу» І дійсно, син – мудрий, вчений, всіма шанований – стає продовжувачем батьківської справи. Набута практика і знання замолоду біля батька згодилися синові, татова наука не пропала марно.

Д. Кобильовський

В даний час Дмитро Дмитрович відродив у селі ковальство і працює. Вміє все, а особливо виготовляє гарні модні ковані вироби. Хто б які хотів, придумав, порадився – все вміє зробити. А коня підкувати – питань немає: Дмитро Дмитрович до ваших послуг. Село пишається, що має такого доброго фахівця з ковальської справи.

Цегельня

В Розтоках була своя цегельня. Ще польська влада запримітила в селі жовту глину, яка годиться на цеглу. І тому на місці, що знаходиться проти церкви, був збудований цегельний цех. Засновником цегельні, кажуть, був спеціаліст – інженер з Чехії. Люди наші її будували за його вказівками. Цеглу робили вручну. З гори чоловіки-копачі копали глину, викидали на вагонетку і нею глина по прокладених рейках доставлялася на плац

(площадка з рівною поверхнею, розрахована для замішування глини). Шість-вісім осіб її розгортали, вибирали камінчики, коріння з трави, поливали водою і місили босоніж ногами раз попри раз, аж поки заміс не стане тістоподібним. Готову еластичну масу тачкою подавали жінкам до столу для формування цегли.

Біля стола працювали дві жінки. Одна формує цеглу у спеціальних формах, а інша відносить цю форму з цеглою і вивертає на підготовлену площадку, вистелену піском. Цегла просихає. Поки вона виверталася з формака, інша жінка за цей час готує наступну форму. Так у ручний спосіб тривав цей безперервний процес. Через деякий період, коли стекла вода,

Виробничий цех

Печі для випалювання цегли

**Стефанія Губчук і Олена Чоланюк
за роботою**

цю цеглу збирали з площадки і заносили для повного висихання у піднавіси. А суху цеглу завозили у спеціальні випалювальні печі, де доводили її до готовності.

Палили печі тиждень безперервно. Спочатку для випалу печей використовували дрова різних порід. Дров багато спалювалося. З утворенням колгоспу дрова згодом замінили на солярку. Після повного випалу піч припиняли палити – цегла вистигала (три-чотири дні). Тоді відкривали отвори і виймали її, вантажили на машини, продавали. Згадують люди, що цегла була якісною для будівництва, для домашніх печей. Тому за нею в Розтоки приїздили люди з різних сіл Косівщини. Цегельня мала славу, але праця була важкою, особливо чоловіків, що місили глину босоніж.

**Завідуючий цегельні
Михайло Саборик**

Виробнича нарада

Згодом колгосп закупив глиномішалку. Але це вже погіршило якість цегли. Бо камінці, що попадали з глиною в цеглу, при випалі тріскали і цегла розпадалася. Багато йшло цегли у брак. Люди почали менше брати її на будову, знаходили кращу. А це призвело до збитків і занепаду цегельні. У 1975 р. цегельний цех припинив свою роботу.

Завідували цегельнею:

– Михайло Саборик (1955-1975 рр.);

- Танасій Маковійчук (1965-1975 рр.) – заступник завідуючого цегельним цехом.

Робочими були:

- Василь Самашко;
- Дмитро Шпитко;
- Дмитро Луканюк;
- Дмитро Опарик;
- Іван Гавриляк;
- Семен Калинич;
- Дмитро Хоров'юк;
- Федір Кустреюк;
- Іван Косивчук;
- Дмитро Маруняк;
- Штефко Розвадовський.

Жінки, працівниці цегельні:

- Олена Чоланюк;
- Ганна Ватаманюк;
- Олена Хоров'юк;
- Ганна Кустреюк;
- Стефанія Губчук;
- Стефанія Калинич;
- Параска Досяк;
- Олена Косивчук;
- Катерина Олексюк.

Палили печі:

- Матвій Дрислюк;
- Іван Данилюк;
- Микола Притуляк.

За сезон (квітень-жовтень) цегельня виробляла до сімсот тисяч штук цегли. Дві печі вміщували до сімдесять тисяч штук на один раз випалювання. Згорало за один випал 45-50 м² дров протягом дев'яти днів і ночей.

Цю інформацію надав колишній завідуючий цегельним цехом Михайло Саборик, завдяки чому ми й дізнаємося про цей вид господарської діяльності від очевидців тих часів і подій.

Лісосплав

Великі лісові масиви в Карпатах сприяли розвитку різноманітних занять і промислів, пов'язаних із заготівлею і переробкою деревини. Всі вони мали сезонний характер і доповнювали основні види господарської діяльності українського селянства – землеробство, скотарство і мисливство. Тому одним із найдавніших лісових промислів було лісорубство і лісосплавство. За Польщі деревину поставляли для будівництва замків і дворів феодалів, дровами забезпечували численні залізоплавні гуті, солеварні жупи та інші промисли.

Сплав на Черемоші

Також швидкими темпами зростав насамперед вивіз будівельного лісу і пиломатеріалів на експорт у різні країни Європи. Зокрема, з Карпат вивозився ліс залізницею і сплавлявся по річках.

Усі лісорубні роботи здійснювалися вручну. Основними знаряддями праці лісорубів були сокири, ручні пили і цапіна, що складалася з довгого (до 4,5 м.) дерев'яного держака і металевої насадки, яка в нижній частині закінчувалася загостреним металевим наконечником.

Трагічною і, водночас, героїчною сторінкою ввійшла в історію Гуцульщини праця лісосплавників, лісорубів, керманичів... Бо з давніх часів ліс служив гуцулам джерелом прибутків.

Відомий народознавець Яків Головацький писав: *«З часом, із розвитком світової торгівлі набирають значного поширення деревообробні промисли, які ще більше поширили інтерес до галицьких лісів з боку західноєвропейських ринків, пов'язаного з швидкими темпами розвитку мануфактурного виробництва, розпочалося інтенсивне вивезення карпатських лісоматеріалів через порти Гданська у Францію, Англію, Німеччину, Голландію та, згодом, і в Шотландію. Але гострий ландшафт Карпат утруднював вивіз деревини суходолом. Тому на допомогу гуцулам стали води потоків і рік. З другої половини XIX ст. починається лісотранспортне освоєння рік Гуцульщини. Ріки почали доповнюватися гатями, клявзами, гамованками – штучними гідротехнічними спорудами».*

Молоді люди, що мали силу і здоров'я, сповнені енергії, ентузіазму і бажання заробити для сім'ї грошей – йшли на роботу цілими родинами, залишаючи вдома жінок, сестер і коханих.

*А мій милий чорнобривий,
Керманич з Розтоків,
Веде тую дарабину
З карпатських потоків.
Із потоків, із потоків
Та й по Черемошу.
Прийди, мила, до водички,
Без тебе не можу.*

НАРОДНА ПІСНЯ

З Розтік багато чоловіків працювали у лісосплавній галузі. Богдана Савчук, майбутній журналіст, досліджувала цю тему, зібравши багато відомостей, фотоматеріалів, спогадів про цих людей-плотогонів, лісорубів, будівничих інженерів гідротехнічних споруд, і написала дослідницьку працю «Пливуть дараби Черемошем», за що була нагороджена дипломом I ступеня на зльоті обдарованої молоді Косівщини.

Особливо зріс великий попит на деревину в другій половині XIX ст. З карпатських дібров тоді почали постачати високоякісну дубову породу на меблі, столярні вироби. А резонансну деревину – смереки – брали на виготовлення музичних інструментів. Це ще більше посилювало зростання лісової промисловості в Карпатах, що й зумовило загальне промислове піднесення.

Лісосплавники, лісоруби, керманичі – це сильні і

**Микола Влад
з дружиною**

**Перехід Марії Сиротюк
із сестрою Славкою**

мужні люди Карпат. Жили більше на роботі в колибах, додому приїздили лишень на неділю і в свята. Їжу брали з хати – сир, бринзу, сало, гусянку, цибулю, часник, картоплю і кукурудзяну муку на кулешу. Хліба вживали рідко. Умови життя і праці були не-

завидними, але, незважаючи на все, люди працювали.

Це такі лісосплавники і лісоруби нашого села:

- Дмитро М. Губчук – 11 років;
- Дмитро В. Губчук – 12 років;
- Степан Влад – 18 років;
- Дмитро Крильчук – 20 років;
- Левко Білоус – 24 роки;
- Іван Крильчук – 28 років;
- Микола Крильчук – 29 років;
- Юрій Слижук (Семенів) – 48 років;
- Микола Влад – 57 років.

Водій лісовоза І.П. Головчук

Бджільництво

У трудовій діяльності односельчан був і такий промисел, як бджільництво. Люди утримували невеликі пасіки, це було в середньому від трьох до дванадцяти сімей. Цей промисел дохідливим не був, бо пасічники здебільшого отримували бджолині продукти для потреб своєї сім'ї, родини. Рідко продавали пасічники мед і віск. Вулики на пасіках були дуплянками і зроблені з дощок. Утримували бджіл господарі у повздовжніх вуликах, а це ускладнювало догляд за ними, особливо у викачуванні меду, у їх підготуванні чи обробці від кліща. Але з часом повздовжні вулики почали замінювати на сучасні – поперечні.

Такими пасічниками нашого села були і є:

- Андрій Калинич;
- Степан та Іван Данилюки;
- Іван та Юрій Петриняки;
- Юрій Луканюк;
- Михайло Голюк;
- Іван Максим'юк;
- Танасій, Іван та Микола Шарабуряки;
- Степан Опарик;
- Юрій Гавриляк;
- Василь Ватаманюк;
- Василь Кічеряк;
- Іван і Микола Слижуки;
- Іван Данилюк.

Тему бджільництва в нашому селі досліджувала учениця школи Світлана Іванчук. У своїй праці вона зібрала багатющий матеріал з лікування: мазі, настойки, витяжки, що знадобляться не одному односельчанину і сьогодні. Світлана, під керівництвом учителя історії О.М. Луканюк, від-

новила те забуте, що нам необхідне сьогодні. Ось декілька рецептів з роботи учениці Світлани Іванчук:

Мазь, що лікує великі незагоєні рани та гангрені: 100 г смоли-живиці, 100 г бджолиного воску, 100 г майового меду, 50 г прополісу. Все стопити на паровій бані, перецідити через марлю і додати 200 г чистого гусячого жиру. Перемішати, ще потримати 2 хв. на водяній бані і злити в баночку для зберігання та використання.

Настоянка з прополісу, що лікує ангіну, рак легенів, запальні процеси нирок та підшлункової залози: 1 л медичного спирту, 10 г подрібненого прополісу. Все змішати, поставити в темне тепле місце на 2 тижні. Готову настоянку вживати 1 год. до їди по 10-15 крапель на воду. Запивати теплим молоком з медом (1 ст. ложка на 200 г молока).

При цинзі (кровоточать ясна): щоранку після їжі, почистивши зуби, довго жувати горошину прополісу. Час лікування – один місяць.

При анемії (малокрів'ї): щоденно вживати майовий мед, пилوک і маточне молоко. Про спосіб вживання проконсультуватися з лікарем.

При артриті, артрозі і ревматизмі: навесні зібрати весь підмор (загиблі бджоли), перетерти в ступці і залити спиртом чи самогоном. Все поставити в тепле і темне місце на один місяць. Потім процідити і натерти хворі суглоби.

З цієї праці я подала кілька рецептів, але раджу заводити

Д. Шарабуряк

На пасіці Петриняків

бджоли. Це корисно для здоров'я і завжди прибуткова галузь. Пилок, мед – необхідні всім. А бджолині магазини закупають мед, віск, мерлу, підмор, а натомість постачають готовою вощиною і ліками при потребі.

Ткацтво

Одним із жіночих промислів у нашому селі було розвинене ткацтво. Ткали різні полотна, а також рушники, верені, килими, доріжки.

Ткалями в нашому селі були:

- Ганна Гавриляк;
- Марія Поляк;
- Васирина Лабудяк;
- Марія Данищук;
- Марія Слижук;
- Стефанія Гавриляк;
- Калина Крильчук;
- Олена Маруняк.

Ткалі-килимарниці здавали свої вироби в Косівське ВХО «Гуцульщина». Вони були робітниками-надомниками, сировину (волічку, основу) давало підприємство, а жінки лиш використовували свій ткацький верстат. Надавався план виконання і графік здачі готової продукції. Тож ткаля змушена була виконувати і перевиконувати план, бо, нерідко, це був дохід всієї сім'ї.

Згодом ткацтво запровадили в колгоспі. Але колгосп більше спеціалізувався на виготовленні верет і ліжників. Верети ткали з волічки і акрилу, а ліжники – з вовни.

Такими ткалями були:

- Марія Ясінська;
- Ганна Гавриляк;

Г. Калинич

Виставка рушників

В. Слижук

К. Крильчук

- Марія Хоров'юк;
- Василина Лабудяк;
- Калина Крильчук;
- Марія Данищук.

З розпадом колгоспу «17 вересня» ткацтво верет і ліжників припинилося. Але винахідливі жінки переходять на масове ткання різних рушників – весільних, повсякденних, похоронних... Рушники заповнили всі ринки України. Їх масово вивозять і за її межі, особливо в Америку, Канаду, і Австралію, не говорячи вже й про Європу.

Ткалі здебільшого ткали багатоколірні рушники (гуцульські) – яскраві і колоритні. Але з часом прийшла мода на двоколірні рушники, тому багато ткаць перейшли на ці орнаменти. Однак більшим попитом на ринку користувалися багатоколірні орнаменти, вони були і значно дорожчими в ціні.

Їх ткали такі ткалі:

- Ольга Крильчук;
- Ганна Калинич;
- Надія Саборик;
- Марія Ясінська;
- Наталія Гавриляк;
- Ольга Досяк;
- Орися Дарійчук;
- Олена Опарик;
- Ольга Попович;
- Марія Гуглевич;
- Тамара Крильчук.

Ткацтво рушників у нашій школі досліджувала Галина Саборик, яка є неабияким знавцем своєї справи тому, що її родина пов'язана з цим промислом Гуцульщини. Всі ткалі плоди своєї праці возили збувати на ринки в

Кути, Косів та Чернівці. Охоче скуповують ці речі в основному туристи, а потім вже люди на потреби.

Тож не забуваймо традиції наших краян, прищеплюймо своїм нащадкам любов до всього рідного, національного.

Криниці

Мій батько, Матвій Дрислюк, любив пити воду із криниці. Будучи на роботах від колгоспу у Комі АРСР в Печорі, на Тернопільщині, в Молдові, розказував, що такої смачної води, як у наших краях, немає ніде. Тому і любив копати криниці, радувати людей. А як тішився, коли з'являлися перші краплі води при копанні! Вдома чули від нього: «Ой, слава Богу, дійшли до «жили». Б'є, як з фонтана вода!». Це було невимовне щастя і самих господарів. Тоді починався інший цикл робіт – мурування самої криниці. Пригадую, коли копали в нас криницю, як батько бережно ставився до складання цимбриня (початок). А воно повинно бути тільки з міцного сирого дуба, бо тримало весь мур на собі в криниці.

**Криниця, викопана М.Дрислюком
для родини Данилюків**

**Юрій Опарик
з сином**

Коли вимуровували криницю, починався етап її підготовки до користування. Милася вщент вся кам'яна глиба щіткою з дроту, кожен камінчик мав бути чистеньким. Потім все каміння споліскувалося, а воду вичерпували з криниці. Чистилося дно і вибиралося руками дочиста. Тоді дно криниці обсіпалося йодованою сіллю – це для очищення нори. Через два дні заново воду викачували і криниця була готова для користування людиною.

Копали криниці чоловіки працьовиті й уважні. Раз був випадок у Губках, коли витягав чоловік наверху із криниці «бадю» (черпак для підняття з криниці порід). Не доглянувши, бадя із вантажем обривається і падає в криницю. А на дні криниці працював батько. Ледь не забила його така сильна вага, але Бог всім керує...

А одного разу в с. Великий Рожин копали криницю. Там від необережності зірвався камінь і полетів униз... Дуже побив плечі копальнику Степану Столащук. Треба бути обережним і уважним при цій роботі.

Копали криниці:

- Матвій Дрислюк;
- Юрій Опарик;
- Степан Столащук;

На зміну їм прийшли нові копальники криниць:

- Дмитро Опарик;
- Володимир Опарик;
- Юрій Чоланюк.

А на зміну цій бригаді придуть інші, бо криниця в господарстві – річ обов'язкова й вічна. Без води ні сюди, ні туди.

**Копання криниці
в садибі Гавриляків**

Поради від Матія для тих газдів,
що хочуть мати добру криницю:

1. Місце для криниці підбирають на відстані від кухні, лазні, автостоянки, стайні, туалету і гнойосховища.
2. Найкраще криницю мурувати тільки живим (річковим) каменем. Вода буде весь час смачною й чистою.
3. Цимбриння (підвалини криниці) робиться тільки із сирого дуба – найміцніше і довговічне.
4. Коли криниця повністю вимурована, робиться санітарна її обробка: добре вимити весь мурований ствол, ополоскати і всю воду вичерпати.
5. Чисте дно криниці обсипати 2-3 пачками йодованої солі і залишити на 2-3 дні.
6. Після триденної сольової обробки всю воду вичерпати, каміння витерти рушником і дати можливість новій воді заповнити криницю.
7. Наступного дня взяти води з криниці і здати в санітарну станцію на перевірку її якості.
8. Криниця має бути захищена від дощу, пилу й опалого листя.
9. Прати, вмиватися, полоскати білизну біля криниці – гріх, вода пропаде.
10. Ніколи й нікому не дозволяйте пити воду із криничного відра. Поставте біля корби горнятко із мотузкою, щоб не впало в криницю.

М. Дрислюк

На здоров'я вам!

Перевізництво

Розтоківчанам здавна були відомі різні види і засоби пересування водою. Найбільш зручним і поширеним за своїм походженням був пліт, а в народі говорили «дараб-

ка». Її формували з кількох колод, з'єднуючи їх дротом та попередніми дерев'яними брусками – планками. Розміри такої дарабки залежали від призначення. Для індивідуального перевезення її збивали з п'яти-шести невеликих кругляків. Така дарабка, як засіб транспорту була практичною, насамперед, на маловодних артеріях рік.

Саме в Розтоках на дарабках переправляли людей з одного берега Черемоша на інший. Сама річка Черемош дуже бурхлива, тому мостів у нашому селі не було, крім підвісної кладки на присілку Губки. І люди успішно користувалися цим древнім способом транспорту через р. Черемош.

Такі переправи на Буковину у нашому селі були три: у присілку Селі, на Лугах і Горбах. У Селі переправляли: Марія Сиротюк, Микола Притуляк. На Лугах – Іван Богдан, а на Горбах – Петро і Федір Дарійчуки.

Марія Сиротюк на дарабці

Підвісна кладка

Освіта

Школа – це скарб найкращий кожного народу, це ключ золотий, що розмикає пута невідомості, це шлях до волі, до науки, до добробуту і у вселюдськiм житті тільки той народ і бере перемогу, який має найкращу освіту.

Софія РУСОВА

Про стан освіти в Розтоках у XV-XVIII ст. говорити важко через брак історичних джерел. Можна тільки здогадуватися, що до освічених людей належали священики, дяки, монахи. Будучи під гнітом різних окупантів, український народ споконвічно прагнув мати свою українську школу. За часів панування Австрії спостерігався позитивний поштовх в напрямку шкільництва та освіти в Галичині. Для керівництва освітою в Австрії була створена так звана придворна шкільна комісія. Така комісія була і в Галичині. У 1777 році в Австрійській імперії провели реформу народної школи, внаслідок якої на селах при парафіях організовувались однокласні парафіяльні школи з українською мовою навчання.¹ Справа закладання парафіяльних шкіл була обговорена на з'їзді священиків, деканів 12 травня 1784 р. у Львові. Священиків зобов'язували відкривати при своїх парафіях такі школи скрізь. Таким чином, найдавніша школа в Розтоках була дяківська, де дяк навчав дітей молитися, співати церковних пісень, трохи читати і рахувати.² Тепер важко сказати, коли така школа виникла в Розтоках, вона працювала нерегулярно. Але про освіту того часу видно з оповідання І.Я. Франка «Грицева шкільна наука». Австрійський уряд не піклувався освітою в Галичині, а отже турботи про утримання і будівництво шкіл переклав на плечі злиденного та закріпаченого селянства.

1 Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772-1939). Ів.-Франківськ, 1994. – С. 33.

2 Там же.

Тільки після скасування кріпосного права було проведено шкільну реформу, за якої школи перейшли у відання світських шкільних органів. Держава взяла на себе обов'язок піклуватися освітою, в Галичині почали будуватися державні школи. А 21 березня 1848 р. замість ліквідованої Придворної шкільної комісії було створено Міністерство освіти.

Марія Влад у книжці «Стрітенне» згадує про вчителя Луку Гарматія, який пропрацював у с. Розтоках з 1898-1900 рр. з Тернопільщини.¹ Народився він у 1864 р. у с. Лучки Тернопільського повіту в багатодітній родині посла до австрійського парламенту у Відні, де було восьмеро дітей. На двадцять першому році життя здав семінарську матуру у Тернополі, а згодом почав вчителювати на Поділлі до 1893 р. Потім його «засилають у гори», і Лука Гарматій, провчителювавши по кілька років у Тюдеві і Криворівні, потрапляє у Розтоки на два роки. Його, доброго і знаючого педагога, перекидали у найбільш віддалені села за громадську діяльність. Дітям він, як ніхто, прищеплював національну свідомість і любов до Вітчизни. А це завше не подобалось владі. Наперекір старостинському війтові Максимові Данилюку та москвофілові, пароху Коблянському, Лука Гарматій засновує з Юрком Калиничем читальню «Просвіти» і в Розтоках. За це

Лука Гарматій

Лука Гарматій з роудиною

¹ Влад Марія. Стрітенне. К., Український письменник, 1992. – С. 194-195

переводять його у приполонинське село Голови, де пропрацював найдовше – з 1890 до 1912 рр. У п'ятдесят вісім років Лука Гарматій перейшов до вічності через уроджений порок серця. Але пам'ять і сьогодні живе про нього – невтомного й відданого педагога своєї справи.

На основі архівних документів книги-збірника «Шематизм греко-католицької єпархії Станіславської»¹ за 1925 р. дізнаємося, що в селі вже були дві однокласні школи з українською мовою навчання на повному утриманні сільської громади. Одна школа горішня – на присілку Луги, а друга – в Селі, напроти церкви. Можемо допустити, що освіта і школи в наших Розтоках були започатковані за отця Лонгіна Кобилянського. Бо за переписом 1925 р. в сільському храмі святого архистратига Михаїла правив о. Григорій Гнатів. В нього були три дочки – Дарка (Євдокія), Люба і Маруся. Дівчата були грамотними й освіченими, тому навчали читати, писати, рахувати і співати сільських дітей. Раз у тиждень приходив о. Григорій в школу і

Перша освітня установа

Друга освітня установа

¹ Баран С. З поля національної статистики галицьких середніх шкіл., Львів, 1919. – С. 3.

Відкриття школи 1979 р.

навчав дітей релігії. Такі діти могли прислужувати в школі біля священика та співати в церковному хорі. За переказами односельчан, найкращі спогади про себе залишила Дарія Григорівна.

Невідомо, звідки родом ця священича родина. Тільки знаємо, що вона добре на той час володіла українською,

Другий клас із класоводом Надією Фальбійчук

польською та англійською мовами. Але наших дітей вчителька навчала тільки азів науки, й це була однокласна початкова школа. Люба навчала дітей у горішній школі на присілку Луги. Навчання в обох школах проводилось українською мовою. Згадують старожили, що в школі було строго. Дарія Григорівна била неслухняних учнів великою лінійкою по долонях. А її батько, о. Григорій (в народі говорили Грицько), був нестриманим як з парафіянами, так і з школярами. Дітей ображав, міг вдарити по лиці, потягнути за вухо чи обізвати скотиною. Люди і діти недолюбливали о. Григорія.

Докорінних змін освіта зазнала у 1939 р. Уже з перших початків встановлення радянської влади в селі було створено семирічну школу. А на присілках Луги і Рабинець діяли дві початкові трьохкласні школи. Коли діти закінчували початкові школи, то переходили на навчання у сільську семирічну школу (після прийняття закону про обов'язкову семирічну освіту). Тому було проведено переоблік дітей шкільного віку, а також неписьменних дорослих.

Піонерський загін ім. П. Морозова. 1989 р.

За часів встановлення радянської влади в село направили на роботу вчителів (хоч і без спеціальної педагогічної освіти) із східних областей України. Вони проводили величезну агітаційно-пропагандистську роботу за радянську владу, але проти борців за волю і незалежність України. Всім серцем ненавиділи наш національно-визвольний рух, примушували дітей вступати в жовтенятсько-піонерську та комсомольську організації.

За роки радянської влади діти мали можливість здобувати освіту, навчатися у вищих навчальних закладах безкоштовно, однак там насаджувались принципи подвійної моралі, спотворювався духовний світ дитини: вдома мати вчила молитви, зберігаючи звичаї, традиції, обряди, а школа нищила в дитячих серцях материнську науку, відкидала Бога, виховувала атеїстів. На кожному уроці провідною думкою культивувалось атеїстичне виховання, вихваляння комуністичної партії і Радянського Союзу. Муштра комуно-більшовицької ідеї починалася поетапно: жовтенята, піонери, комсомол, партія. І знову подвійна мораль: нерідко піонерські галстуки приносилися до школи в кишені чи сумці і одягалися на вимогу вчителя, піонерського вожатого чи директора. Подавалася викривлена комуністичною ідеологією українська історія, обливалися брудом відомі патріоти України, принижувалася роль української мови. До речі, викладання української мови і літератури в умовах комуно-адміністративної системи було складним і суперечливим. Сповідуючи закони соціалістичного реалізму, вчителі змушені були трактувати теми так, як цього вимагала влада, хоч і внутрішній голос заперечував це. Твердження, що Т.Г. Шевченко – атеїст, було абсурдним наклепом на нього, бо звертаннями до Бога буквально рясніє весь «Кобзар». Тривала тотальна русифікація держави Україна. Вчителям російської мови на 15% була вищою заробітна плата, класи ділилися на групи. Замовчувалась

правда про січове стрільцтво і УПА. А хто знав свою історію, розумів правду, істину, той мовчав, бо боявся, щоб не опинитися в Сибірі. Незважаючи на це все, український дух генами передавався з покоління в покоління. Директорами школи були:

- Андрій Паньків;
- Петро Никифрук;
- Олександра Івашко.

Зусиллями колгоспу імені «17 Вересня» розтоківчани збудували і здали в експлуатацію нову сучасну школу. Контроль за її будівництвом здійснювала голова сільської ради Олександра Івашко. Першим директором нової школи була Дарія Іллівна Цицак, завучем Ніна Сидорівна Матійчук, головою місцевого комітету профспілки – Марія Романівна Скульчук. Важко доробляли нову школу, не вистачало коштів, бо колгосп будував одночасно школу й у Великому Рожині, яка була рідною тогочасному голові колгоспу Петру Івановичу Яківцю. Тому що краще, те більше поступало на ту школу. І це було дуже відчутно: вікна – нового зразка і металеві, підлоги паркетні,

Урок української мови

**Діти з класоводом О.Д. Жлуктовою і
піонервожатою Д.І. Смадич**

Активісти Розтоківської восьмирічної школи, 1966 р.

всі кімнати повністю umeбльовані стильними меблями, що не скажеш за школу в с. Розтоках.

От-от вже серпень-місяць, а ще багато було недопрацьованого. Всі вчителі на той час благоустроєм і впорядкуванням навколо школи займалися повністю самі. Чоловіки били підлоги коридорами, а жінки створювали красу: каменем закидали подвір'я і бетонували, робили розбивку на квітники, малювали коридорні підлоги по класах. А 1 вересня – свято знань – відбулося вже в новій школі.

Іванна Кічеряк

Директорами Розтоківської середньої школи були:

- Дарія Цицак;
- Василь Різун;
- Омелян Німець;
- Дмитро Кобильовський;
- Євдокія Кобильовська;
- Іванна Кічеряк (з 2013 р.).

Виступ вокальної групи дівчат

**Кращі учні школи П. Опарик,
М. Олексюк, О. Маруняк,
В. Петриняк, О. Притуляк
(зліва направо)**

Минуло багато років
з того часу, й можна собі
тільки уявити, скільки

День знань, 1955 р.

**Останній дзвоник в
новозбудованій школі**

Урок історії-2015

Кращі юннати школи, 1965 р.

Свято землі

Екскурсія в м. Львів

В Музеї "Полонинське літо"

випускників здобули
знання в стінах
Розтоківської школи і
вийшли у широкий світ.
Низенький уклін тобі,
наша сільська Альма-
матер! Завдяки сіячам
«мудрого і вічного»
з твоїх стін вийшли
талановиті вчителі,

лікарі, інженери... І просто добрі люди!¹

З-поміж усіх випускників Розтоківської середньої

Шкільний водій М. Проданчук

Дискотека. 2013 р.

**Зустріч із депутатом Верховної
Ради Дерев'яненком**

Мистецький конкурс

1 Див. Додатки №4-8 «Кількість випускників», «Учні, що закінчили Розтоківську школу на відмінно», «Учні-медалісти Розтоківської школи», «Ними пишається школа», «Сіячі «мудрого і вічного» Розтоківської середньої школи» - С. 195-199

**Семінар обдарованих дітей.
Косів 2012**

Захист дослідницької роботи на конкурсі обдарованої молоді 2012

школи хочеться розповісти коротко про окремих:

- *Бельмега Галина Дмитрівна*, 1961 р.н., історичний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича;
- *Бельмега Дмитро Іванович*, 1945 р.н., агрономічний ф-т Кам'янець-Подільського сільсько-господарського інституту;
- *Ватаманюк Петро Петрович*, 1949 р.н., фізичний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича (1965 р.);
- *Влад Віта (Гафія) Миколаївна*, 1951 р.н., Косівський інститут прикладного мистецтва;
- *Влад Марія Миколаївна*,

1940 р.н., ф-т журналістики Львівського національного університету ім. Франка;

- *Влад Микола Миколайович*, 1947 р.н., Львівський інститут фізичної культури;

- *Влашинець Юрій Михайлович*, 1962 р.н., ф-т геодезії Львівського політехнічного інституту;

- *Гавриляк Валерій Дмитрович*, 1963 р.н., технологічний ф-т Пермського політехнічного інституту;

- *Гавриляк Юрій Іванович*, 1947 р.н., ф-т військового будівництва Ленінградської військової академії;

- *Гавриляк-Сащук Ганна Юріївна*, 1963 р.н., економічний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича;

- *Григор'єва (Опарик) Марія Степанівна*, 1961 р.н., зоотехнічний ф-т Кам'янець-Подільського сільсько-господарського інституту;

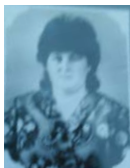
- *Губчук (Хоров'юк) Ганна Дмитрівна*, 1968 р.н., економічний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича;

- *Данищук Євген Михайлович*, 1985 р.н., Чернівецький фінансово-юридичний інститут, ф-т права Івано-Франківської академії ім.

короля Данила Галицького;

- *Калинич Марія Михайлівна*, 1961 р.н., філологічний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича;
- *Косивчук Євдокія Василівна*, 1958 р.н., Коломийське медичне училище;
- *Крушняк Галина Степанівна*, 1967 р.н., економічний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича;
- *Луканюк Юрій Юрійович*, 1965 р.н., Сторожинецький лісний технікум, економічний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича;
- *Маруняк Василь Степанович*, 1961 р.н., ф-т іноземних мов Чернівецького державного університету ім. Федьковича;
- *Поляк Юрій Петрович*, 1965 р.н., факультет військової архітектури та комунікацій Московської військової академії;
- *Рибарук Ганна Петрівна*, 1936 р.н., Кутська школа бухгалтерів, Львівський бухгалтерський технікум, ф-т фінансів і бухгалтерського обліку;

Тернопільського державного фінансово-економічного інституту;

- *Рибарук Юрій Юрійович*, 1960 р.н., ф-т агрономії Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, економічний ф-т Львівського державного університету ім. Франка;
- *Столащук Степан Степанович*, 1970 р.н., зооветеринарний ф-т Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту;
- *Фіжделюк Марія Василівна*, 1949 р.н., Одеське культосвітнє училище, філологічний ф-т Донецького державного університету;
- *Шкрібляк Світлана Олексіївна*, 1963 р.н., економічний ф-т Чернівецького державного університету ім. Федьковича.
- *Хоров'юк Петро Петрович*, 1980 р.н., Одеська військова академія.

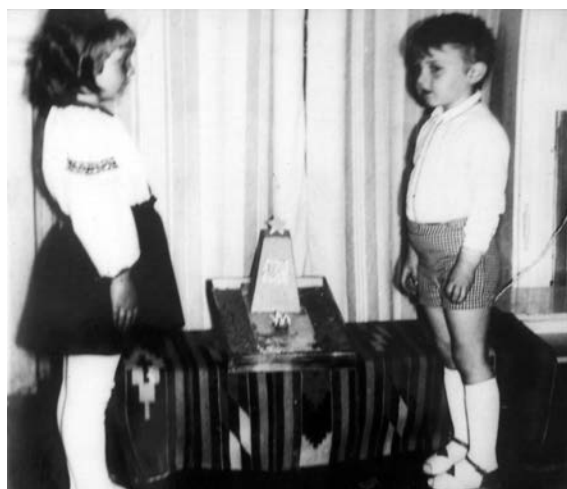

Дитячий садок

Перша дитяча дошкільна установа в селі була відкрита в 1952 р. у садибі Петра Данилюка (Хапачка). Господар був завідуючим дитячого садочка. Його жінка, Варвара Данилюк (Міця), була в садочку вихователькою і нянькою. Кухарем працювала Олена Дрислюк. Оскільки в садочку навчались і виховувались діти переважно

Гавриляки – Діана і Степанко

Т. Чоланюк та І. Маланчій

колгоспників, то все забезпечення для дитсадка було від колгоспу «Червоне Прикарпаття». Головою його на той час був Юрій Сливка, уродженець с. Рибного. Дошкільна установа закрилася в 1959 р. у зв'язку з реорганізацією колгоспу.

Дитячу дошкільну установу в селі було відкрито в черв-

ні 1982 р. за клопотанням голови сільської ради Олександри Івашко та молодшої вчительки Підзахаричівської школи Галини Татарин. Завідуючою дитячої установи призначили Марію Самашко – дбайливу і працьовиту жінку. Щоб відкрити дитячий садок, потрібно було прикласти чимало зусиль: воду провести на харчоблок, та й саму установу привести в належний стан для роботи з дітьми, а саме: створити для дітей належні умови.

Дитячий садок розраховувався на двадцять п'ять дітей. Вихованці були різного віку – від трьох до шести років. Навчання у дитячій установі прово-

Відкриття дитячого садка 24.03.2016 р.

Персонал і діти садка "Арніка"

дилось за програмою різновікової групи дітей, так само і планували навчально-виховну роботу. Колектив відзначав усі свята календаря: «Свято осені», «Новорічне свято», свято для хлопчиків – «День Армії», для дівчаток і матерів – «День 8 Березня». Цікаво проходило свято «Прощання з дитсадком». Постійним спонсором дитячої установи був колгосп «17 Вересня» в особі Миколи Никифорака, а також батьки, які підтримували колектив у проведенні свят, підвозі дітей до дитячого садка: Ганна Слизук, Олена Олексюк, Марія Різун, Лідія Господарюк, Олександра Дудидра та ін. В садочку працював сформований Марією Петрівною такий штат:

Вихователі:

- Марія Кондрук;
- Ольга Оринчук.

Помічники вихователів:

- Марія Фіжделюк;
- Васирина Ватаманюк;
- Марія Миронюк;
- Марія Шарабуряк (прачка);
- Ольга Притуляк (відповідальна за опалення).

Поварі:

- Стефанія Калинич;
- Галина Шкірюк;
- Ганна Гавриляк;
- Ганна Андрєєва.

При головуванні сільською радою Дмитра Бельмеги дитяча установа в 1996 р. закрилася. Саме приміщення було передано під

**Зав.дит. садком
О. Поляк з
психологом
Господарюк**

юрисдикцію церковної громади Церкви св. архистратига Михаїла. Згодом церковна рада на чолі з о. Василем Рубаняком приміщення ліквідували. А село на невизначений час залишилося без дитячої дошкільної установи.

За головування в Розтоківській сільській раді Євгена Данищука в 2015 р. відкрито новий дитячий садок. Його реконструювали з колишнього нового приміщення сільської ради. Першим завідуючим садочка призначено Ольгу Поляк, фахового спеціаліста даної справи і жительку нашого села. З вересня 2015 р. Ольга Іванівна працює над укомплектуванням, меблюванням та благоустроєм установи. На свято Миколая, 19.12.2015 р., планувалось відкриття дошкільної установи, але остаточно вона запрацювала пізніше.

РОЗТОКИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Розтоківчани і Закарпатська Україна

Ще не залікувалися рани, нанесені Першою світовою війною, коли Європа знову опинилася перед загрозою війни. З 1933 по 1939 рр. в державах Європи відбувалися великі політичні події. В 1933 р. у Німеччині прийшов до влади Адольф Гітлер, який почав інтенсивно готуватися до війни.

Століттями знемагали українці під чужим чоботом і чужою нагайкою, терплячи над собою російську, польську, румунську, мадярську, австрійську чи чеську лайку. Коли вкінці 30-х рр. Сталін і Гітлер ділили між собою Європу, українці Закарпаття повстали і 15 березня 1939 р. заснували свою державу – Карпатську Україну. Це була перша держава нашого народу, котра своїм гімном офіційно обрала пісню «Ще не вмерла Україна». Її президентом став о. Августин Волошин. Так, втретє у ХХ ст. після Української Народної республіки (УНР) та Західно-Української Народної республіки (ЗУНР) була відновлена незалежна українська держава. Звістку про утворення Карпатської України західні українці, а особливо члени Організації Українських Націоналістів (ОУН), зустріли з великим ентузіазмом. Тисячі юнаків таємно проривалися через польський кордон і допомагали закарпатцям у їх нерівній боротьбі. Багато їх загинуло від куль польських прикордонників. А ті, що вціліли, вливалися у військову організацію «Карпатська Січ» і обороняли незалежність Карпатської України. Але ворог вкотре вия-

вився сильнішим – і Карпатська Україна впала. Ріка Тиса була червоною від крові наших дідів. Героїчна боротьба знайшла своє відображення у народних піснях. Цю народну пісню знала Марійка Бойчук:

Тридцять дев'ятого року
Тридцять дев'ятого року
Сталась печальна новина:
Запалала вогнем,
Застогнала під мечем
Закарпатська Україна.
Чехи в Хусті си б'ють,
А мадяри ззаду йдуть,
Посилають ультимати,
Щоб народ си піддавав,
Свою зброю віддавав,
Бо інакше їм не жити.
А наш батько Волошин,
Він збирає всіх старшин
На сумную нараду,
Щоб народ увесь повстав,
Свою волю захищав
Від мадярської навали.
Збирають на фронти
І жінок, і дівчат,
І дітей малолітніх.
Много трупів там лягло
І кривці си пролило,
Крові потекло ріки...
А ти, брате, не журись,
На Карпати подивись,
На сумну їх долю.

*З тої крові виросте
Покоління молоде –
Загартоване до бою.*

За двохсторонньою домовленістю двох диктаторів – Гітлера і Сталіна – було вирішено знищити Карпатську Україну. Фашистська Угорщина, союзник гітлерівської Німеччини, оголосила Карпатській Україні війну.¹ Незважаючи на мужність і героїзм січовиків, вони не встояли проти добре озброєної угорської армії, яка в десятки разів їх переважала. Мадяри жорстоко розправлялися з Січчю. Тисячі українських січових стрільців були розстріляні, а тих, котрі вижили, відправляли в концтраційні табори. Коломийська письменниця Марійка Підгірянка описує цю подію в поемі «Мати-страдниця»:²

*Кажуть мені, що можу вертатись
До рідного краю, до рідної хати,
Що кинути можу студену ту прічу,
Де більш, як три роки дні і ночі лічу.
Кажуть мені люди, радять мені ріжно –
А мені вертатись вже годі, вже пізно...
Вернути додому не можу, не в силі...
Мій дім і маєток у спільній могилі,
Де я поховала усі свої діти,
Сини, як соколи, і дочки, як квіти...
Як їх я тут лишу, на кого, на кого?
Вони ж на чужині не мають нікого...
На кого їх лишу й куди сама піду?
Сум буду спивати на кожному сліду!*

1 Баран В. Історія України, Львів, Світ, 1998. – С. 160

2 Підгірянка М. Мати-страдниця, Коломия, 1990. – С. 217

А коли вже стану на рідні пороги,
Кругом все питає: «Де діти з дороги?».
Зараз при воротях Рябко засковиче,
Усіх дітей моїх жалібно покличе,
Та ж він всіх їх няньчив і днями цілими
За їх слідочками пантрував малими.
До колін овечки голови муть класти
І будуть питати: «Хто нас буде пасти?».
Загін простягнеться і буде чекати
На плуг і питає: «Хто жати нас буде?».
У нашім городі близь срібної струї
Отвоять до сонця сині очі туї,
І стануть стрясати з листків ранні роси,
І стануть питати: «Хто вплете нас в коси?»,
Та й ще поспитає широка родина
І наша убога ненька-Україна.
Кулями порита, в огні обгоріла, –
Спитає з докором: «Де ти діти діла?
І твої і мої? Де ті діти, мати?
Ти ж їх обіцяла мені згодувати!».
І що я їй скажу. Боже, що я скажу!
На ту білу браму цвинтарну покажу,
Що там є за нею, мій край і держава,
Потіха і радість, надія і слава...
Тут мені остати, тут мені сидіти,
І тут доглядати мої вмерлі діти,
Що я їх живими доглянуть не вміла,
Бо їх та чужина по віки посіла.

Старожили згадують, що мадяри вели себе в Розтоках жорстоко. Обклали населення великими податками, особливо на м'ясо, молочні продукти і хліб. Без дозволу мадярського уряду різати худобу було заборонено. То

люди молодих телят плекали в пивницях, а вночі різали, щоб ніхто не побачив, бо сім'ї були великими.

Розповідала Катерина Гавриляк з присілку Рабинець, що її батько був різником. І однієї ночі сусід попросив його зарізати теля. Коли батько повертався від сусіда (а на дворі лише світало), його зустріли мадярські шандарі (поліцаї). Один зупинив батька, обшукав сумку із знаряддям праці і знайшов кроваву мотузку від різання. Зв'язали батька і повісили на тій мотузці недалеко від хати, біля самої криниці, на старій груші. Родині дозволили зняти повішеного батька на третій день.

Крім того, мадяри крали худобу з випасів, із людських стаєнь, а кури чи молоді поросята неможливо було втримати. З усіх гнобителів українського народу найжорстокішими по відношенню до місцевого населення були мадяри. Серед односельчан побутував такий вислів: *«А що йому скажеш, як він мадяр?»*.

Так, чергова спроба відновити українську державність зазнала невдачі. Опір, який чинила Карпатська Україна фашистській Угорщині, був першим опором фашизму у Другій світовій війні.

Акт 30 червня 1941 р. і початок опору окупантам

30 червня 1941 р. у Львові було проголошено Акт про відновлення української держави. Утворюється уряд на чолі з Ярославом Стецьком. Гітлер та його оточення сприйняли це вкрай вороже, вони вимагали відкликання Акту. Проте С. Бандера і Я. Стецько відкидають вимогу фашистів. І 5 липня 1941 р. у Кракові гестапівці заарештували С. Бандеру, а 9 липня 1941 р. був арештований Я. Стецько. Їх відправили в концтабір, де вони перебува-

ли до кінця війни.¹ Ці факти стали доказом того, що Акт відновлення української держави гітлерівська Німеччина не визнала й виступила проти нашої держави.

Стало очевидним: на зміну більшовицькому окупанту прийшов німецький, який також мріяв захопити житницю Європи – Україну, а її людей перетворити на рабів. Німці спрямували насилля та терор проти місцевого населення. Особливо важким було становище селян, їх примушували здавати контингент (натуральний податок). З кожного господарства треба було здати за рік 800 л молока від корови, від 1 га до 7-8 ц картоплі. За невиконання поставок загрожувала смертна кара. Велика рогата худоба була строго облікована. Тваринам проколювали вуха і встановлювали кільчик з відповідним номером. Хто з жителів села мав дві свині, то одну віддавав німцям, а другу можна було залишити собі. А в кого була одна свиня, то половину м'яса віддавав, а другу половину господар залишав собі, але на залишеній частині фінагент ставив штамп – дозвіл. За м'ясо без штампу можна було потрапити в концтабір або бути розстріляним.

Народ голодував. Терор став інструментом для залякування населення Галичини. І розтоків чанам стало зрозуміло: німецько-фашистський найманець нічим не кращий комуно-більшовицького з червоною зіркою.

Марія Слижук з присілка Губки згадувала, що, аби вижити, люди в лісі ховали свою худобу: вівці, свині і, вигодувавши їх, там і різали, бо інакше було неможливо прогодувати сім'ю. Німці поводили себе як справжні окупанти. Влітку 1942 р. кінний загін має постій на присілку Губки протягом двох днів. Німці пустили пасти коні в людські городи. Кукурудзи вже були в зав'язі – жінки

¹ Стецько Я. Українська визвольна концепція. Мюнхен, 1992 р., Т. 2. – С.132

в плач, крик, почали просити німців, щоб хоч збереглися городи, але німці пригрозили автоматами і умовляння закінчилися. За два дні німецькі коні все понищили вщент. Так безжалісно німці поводитися з нашим населенням.

В 1942 р. молоді юнаки активізують свою діяльність в ОУН. У Розтоках на присілку Рабинець був схрон (бункер), де переховувалася ця група молодих хлопців на чолі з «Сиротою». Сам він родом із присілка Пасічне в с. Білоберізка. В схроні на стіні були написані такі слова:

*За нікого битися не будем,
За нікого в найми не підем.
За Україну вільну, самостійну
Свої ми буйні голови кладем.*

АВТОР НЕВІДОМИЙ

ФОТО схрону в Рабинці біля г. Спинзови

Активісти ОУН с. Розтоки:

1. Ватаманюк Іван Миколайович («Сирота») – 1923 р.
2. Гавриляк Іван Ілліч («Дом») – 1924 р.
3. Гавриляк Михайло Іванович («Домовий») – 1914 р.
4. Гавриляк Павло Васильович («Вітер») – 1922 р.
5. Гавруш Степан Іванович («Гай») – 1924 р.
6. Головчук Василь Миколайович («Жайворон») – 1926 р.
7. Івашко Микола Іванович («Вовк») – 1912 р.
8. Івашко Євдокія Несторівна («Орися») – 1927 р.
9. Івашко Євдокія Онуфріївна («Пташка») – 1925 р.
10. Ілляк Юрій Васильович («Залізник») – 1918 р.
11. Клим Іван Несторович («Гонта») – 1921 р.
12. Матійчук Юрій Михайлович («Гайовий») – 1925 р.
13. Поляк Ілля Михайлович («Хамут») – 1926 р.
14. Прокоп'юк Михайло Васильович («Крук») – 1918 р.
15. Слижук Оксана Онуфріївна («Орися») – 1923 р.
16. Слижук Петро Семенович («Кукуц») – 1917 р.
17. Том'юк Онуфрій Іванович («Дунай») – 1918 р.
18. Чокинюк Микола Дмитрович («Дощук») – 1926 р.

Про кількість чоловік у групі ніхто не знав і не знає. А місце перебування – бункер – теж було законспіроване. Правда молодий ОУНівець, сотник на прізвисько «Сирота», мав кохану дівчину Стефу (секретаря сільської комсомольської організації Стефанію Калинич (Федюкову).

Вдень вона вела агітаційну роботу по прийомі у комсомол і приймала в члени ВЛКСМ, а ввечері йшла в Рабинець і все в схроні розповідала. Так Стефа стала доносити всі новини, які відбувалися в селі. А згодом почали безвісті зникати молоді дівчата і хлопці, що вступили в комсомол, і знаходили їх односельчани розстріляними.

Одного вечора, скрадаючись від односельчан, Стефа пішла в Рабинець до коханого у схрон на зустріч. Він, як добрий розвідник, дізнався від дівчини, що голова сільської ради ночує вдома. І дійсно, Микола Калинич не поїхав на ніч у Кути (в опорний гарнізон), а теж непомітно для чужого ока (крім двоюрідної сестри Стефи Калинич) пішов до хати.

Із схрону одразу ж було відправлено посильного, щоб вбити голову сільської ради Миколу Калиничу.

Вечір. Голо-

Таємні відвідини храму с. Великий Рожин розтоківськими повстанцями

Щасливе повернення повстанців до схрону

Надвірнянський вишкіл ОУНівців

ва із односельчанами в хаті грали в карти, поки жінка готувала вечерю. Тут почувся стукіт у двері. З дозволу господаря до хати увійшов старий гуцул в поношеному сардаці, на порозі ледь припишк і спитав:

– Хто тут Николай Калинич?

– Я, – підвівшись з ліжка, сказав Микола.

Гуцул вмить вийняв з-під сардака автомат і навів на Миколу стріляти. Але автомат дав відсічку і постріл не відбувся. Олена, жінка Миколи, поралася біля печі і щосили штовхнула вбивцю у бік, аби повалити. Чоловіки накинулись на нього, зв'язали вбивцю поясом, відібрали автомат і повели до сільської ради. З Кутів було викликано на підмогу загін солдатів. А доти в сільській раді допитали посильного. Він розказав, що його на завдання послав «Сирота» за доносом Стефи Калинич.

...Загін НКВС прибув на виклик швидко. Ще за ночі була організована облава схрону. «Сирота» себе застрелив, а Стефанія потрапила в руки солдатам жи-

Стефа Калинич (друга справа)

вою. За наказом офіцера С. Калинич знесла на своїх плечах коханого із присілка Рабинець на село, це біля трьох кілометрів і без відпочинку. Кажуть люди, що в страху велика сила – так і було.

За колабораціонізм (співпрацю) Стефанія Калинич відбула в тюремних таборах Сибіру двадцять п'ять років

від дзвінка до дзвінка. Повернулася з тюрми знищеною
та з клеймом «зрадника» комуністичного режиму.

Не жаль мені

*Що молодість проходить марно
За ґратами в тюрмі,
Що кращі сили гинуть дармо, –
Цього не жаль мені.*

*Що рідна хата, де зросла я
Й життя мого весні,
Стоїть тепер, як пуста тая, –
Цього не жаль мені.*

*Що батько, мати, мої рідні
В далекій чужині,
Колись багаті, тепер бідні, –
Цього не жаль мені.*

*Що так багато нас упало
В нерівній боротьбі,
Що стільки нас вже тут зів'яло, –
Й цього не жаль мені.*

*Та як подумаю, що й далі
Прийдеться бути в ярмі,
То жаль страшний і жить ні хвили
Не хочеться мені...*

*Вірш привезений із Омської тюрми
СТЕФОЮ КАЛИНИЧ, 1956 р.
К.С.,
1946-1956 рр.*

За часів незалежності України в селі за ініціативою
Олексія Слижука («Синиці») було відкрито пам'ятну мо-
гилу воїнам ОУН-УПА на присілку Луги. Вона підпоряд-
кована Розтоківській сільській раді її рішенням № 72
від 14.10.2010 р.

**Олекса Слижук
(Синиця)**

**Пам'ятна могила воїнам
ОУН-УПА**

* * *

*Не виглядай мене з важких доріг.
Я не даремно в боротьбі загинув.
Знай, перед злом я відступити не зміг,
Бо над усе любив я Україну.
Не сам в борні, матусю, я упав,
Нас тут лежить багато у могилі,
Ми йшли у бій під проводом УПА
За тебе, нене дорога і мила.*

Марія ЗАБОЛОТНА

Ярослав Сашук у схроні

Остарбайтери

Для німецького Вермахту була потрібна велика робоча сила. Тому гестапо проводить набір молоді на примусові роботи в Німеччину. Ці робітники називалися в гестапівців остарбайтерами. З 1942 по 1943 рр. зі своїми домівками попрощалися багато хлопців і дівчат з Розтоків.

Цю сторінку історії нашого села вивчали Тарас Губчук і Оксана Дарійчук під керівництвом вчителя історії О.М. Луканюк. Вони дослідили, що з Розтік у Німеччину було вивезено 194 особи, повернулося 105 осіб, не повернулося і пропало безвісті 89 осіб.¹

• ЛУКАНЮК ПАРАСКА МИКОЛАЇВНА, 1913 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну Івано-Франківської області в сім'ї середняка. Освіта початкова – чотири класи. У 1943 р. вивезена на примусові роботи в Німеччину. Після розподілу потрапила на роботу в м. Дюссельдорф на взуттєву фабрику. При фабриці був гуртожиток і їдальня. Дівчина у праці була старанною й акуратною. Робочий час був позмінний і важкий для молодого дівчини. На батьківщину повернулася з Німеччини восени 1945 р.

**Параска Луканюк
з родиною**

¹ Див. Додаток № 9 «Список чоловіків с. Розтоки, які не повернулися з Німеччини (пропали безвісті)» (1), «Список жінок с. Розтоки, які не повернулися з Німеччини (пропали безвісті)» (2), «Список чоловіків-репатріантів (остарбайтерів), які повернулися з Німеччини у с. Розтоки» (3), «Список жінок-репатріантів (остарбайтерів) с. Розтоки, які повернулися з Німеччини у с. Розтоки» (4) – С.280-284

- ГАВРИЛЯК КАТЕРИНА ЮРІЇВНА, 1928 р.н., с. Розтоки в сім'ї селянина-середняка. Освіта початкова. Навесні 1942 р. вивезена в Німеччину за адресою: м. Гурав, станція Гайшин. Після розподілу потрапила до бауера (господаря) на село. Німкеня надала працю в господарстві біля худоби, яка налічувала двадцять п'ять корів, десять телиць тільних, дві пари коней і п'ятдесят свиней. На допомогу їй були ще дві дівчини – Ганна із Соколівки та Марія з Рибного. Додому повернулася 25.05.1945 р.

- ЧОЛАНЮК ЄВДОКІЯ МИКОЛАЇВНА, 1921 р.н., с. Розтоки, освіта – незакінчена початкова. Навесні, 3 березня 1942 р., була вивезена на примусові роботи до Німеччини. Працювала у бауера Стауеса Юзефа біля худоби: п'ятнадцять корів, дві пари волів, двадцять свиней, двоє коней та безліч різної птиці. Поралася біля свиней і возила молоко на приймальний пункт.

- ЧОЛАНЮК ПАРАСКА ОЛЕКСІЇВНА, 1900 р.н., с. Розтоки, освіти не мала. В 1942 р. вивезена в Німеччину разом із родиною – чоловіком Михайлом та дітьми Василем, Параскою, Василюю, Марією, Ганною, Калиною і Оленою. Найменшій Ганнусі пішов дванадцятий рік, а решта дітей були вже дорослими. Всю сім'ю розпроділили по господарствах бауерів, лиш Ганнуса залишилася при мамі, як малолітня. Додому повернулася сім'я вже не в повному складі: батько і Калина пропали безвісті, Оле-

на померла в госпіталі – прийшла похоронка з Німеччини. У травні 1945 р. родина прибула на Батьківщину.

• **ВЛАШИНЕЦЬ ГАННА ДМИТРИВНА**, 23.02.1924 р., народилася в с. Розтоки в селянській родині. Освіта початкова. У травні 1942 р. була вивезена в Німеччину. Працювала у господарстві заможного бауера в с. Гросвальд. Доглядала за коровами (50 голів). Доїла, пасла і возила молоко на заготівельний пункт. Німецька сім'я гарно відносились до дівчини з Карпат. Завжди добре годували й одягали. Але з приходом радянських військ Ганна була відправлена в Україну. У травні 1945 р. повернулася в рідні краї.

• **ШПИТКО ДМИТРО МИКОЛАЙОВИЧ**, 27.10.1927 р.н., із с. Хороцево Верховинського р-ну Івано-Франківської обл. з простої селянської родини. Освіта початкова – два класи. У лютому 1941 р. був вивезений німецькою родиною в м. Ляйпціг, за розподілом потрапив на працю садівником до бауера Фріца Шулема. Тому догляд за садом, збір урожаю та реалізація готової продукції вимагали від нього щоденної та клопіткої праці. Під час збирання плодів, особливо яблук і груш, йому давали на допомогу декілька осіб, бо саду було близько 3 га. Кісточкових дерев було мало і Дмитро встигав зі збором урожаю черешень, вишень та слив, а от із фруктовими деревами впоратися сам не міг. Урожайні роки давали до трьох і більше тон фруктів. Їх люди зривали, сортували і пакували в спеціальні

ящики. Елітні сорти вирощували фермери, а нерайоновані замінювали, бо їх ніхто не приймав, і фермер не міг мати дохід із саду. За землю був високий податок (за час війни грошовий частково замінювався натуральним). Бауер Фріц любив сад, квітники, городництво і птахівництво (мав великий став, викопаний із потічка). Крім того, в господарстві утримував дві корови і п'ять-шість свиней – для забезпечення потреб фронту. Із закінчення Другої світової війни його та інших робітників із даного господарства було передано радянській владі для повернення в Україну.

- ПРОДАНЧУК МАРІЯ ФЕДОРІВНА, 1926 р.н., с. Малий Рожин Косівського р-ну Івано-Франківської обл. Освіта – чотири класи. Багатодітна сім'я селянина-середняка із семи дітей (Палагни, Настуні, Василяни, Катерини, Параски, Марії і Василя). В 16 років у 1942 р. її, малолітню, вивезли в Німеччину. Оскільки Марія була малого зросту, тому по розподілу потрапила в село до бауера для догляду за худобою. Бауер із дружиною утримували десять корів, пару коней і велику птахоферму. На це господарство їх було двоє слуг, яких бауер називав остарбайтерами. Робота по господарству була їй під силу. Слуги працювали від раннього світанку до пізньої ночі, як і їхні господарі, Ернст і Елла, які були добрими та поважними. Харчувалися разом з бауером та його дружиною, могли скористатися їхньою банею, посудом та іншими речами, але щоб усе було чистим і акуратним. Ернст був строгим, вимогливим як до них, так і до себе

й до всіх членів родини. В родині Ернста і Елли були два сини воювали на фронті. В 1943 р. прийшла повістка про їх загибель під Сталінградом. Ернст зліг із горя, плакав, молився, портрети синів обв'язав чорною стрічкою, проклинав щодня то Гітлера, то Сталіна, а інколи й себе, що залишився без дітей на старості років. Як закінчилась війна в 1945 р., то бауер сказав слугам, що вони можуть повернутися в Україну. Вони зраділи цій звістці. Німкеня приготувала харчі в дорогу, одяг та взуття, і відпроварила на поїзд. Так у 1946 р. їхні дороги й розійшлися...

- ПЕТРИНЯК ГАННА МИХАЙЛІВНА, 1930 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну Івано-Франківської обл., освіта початкова – три класи Розтоківської школи. Вивезена в Німеччину у січні 1942 р. разом з мамою Параскою, братом Василем, сестрами Василиною, Марією, Калиною та Оленою. Через те, що була ще малолітньою (13 років), її розподілили разом з мамою до бауера Вальдеса та німкені Гретти, великих господарів, бо утримували десять корів, двадцять і більше свиней, двох волів, трьох коней, птахоферму, чимало поля і ліс. Обходили це все вісім слуг-українців. Працювали зранку до пізнього вечора. Харчувалися з господарями, готувала Гретта і досить смачно, можна було й попросити добавки. Навіть їжу конем господиня привозила, якщо робота була в полі чи в лісі. Родина Вальдеса та Гретти втратила трьох синів на війні, які не повернулися з фронту... Ганна з мамою прожила в них три довгих роки. Її сестра Олена, що служила в сусідів-бауерів, за цей час померла в німецькому госпіталі при операції. Батько і сестра Калина в Німеччині пропали безвісті, повернулися в Україну тільки Ганна з мамою, братом Василем, сестрами Васютою і Марією.

...Прощання з рідним краєм було дуже сумним. Ніхто з них не знав, що їх чекає на чужині, і чи повернуться знову в рідний край. По-різному склалися їхні долі, де-хто залишився в далекому світі і тільки в думках згадував своє рідне гірське село.

ГАВРИЛЯК ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА

Оленка Гавриляк, сестра Катерини та Сеньки Опариків, розказувала: *«Як забирали мене з дому, то на той час вдома не було нікого. Я навіть ні з ким не попрощалася, лиш встигла взяти кулеші і будзок сиру в дорогу... Поїхала з іншими односельчанами в невідомість.*

Нас привезли до Станіслава на вантажній машині, а там почали вантажити в товарні вагони, які були закручені колючим дротом. Я стала біля заграбованого віконечка і сумно прощалася з Батьківщиною. Та раптом моє серце стиснулося і защеміло чи то з радості, чи то з горя – не знаю але з очей покотилися горошинами сльози, коли я побачила своїх знайомих Дмитра і Матвія Дрислюків. Я лиш просила Бога одне: аби були ми недалеко одні від одних. Але серце ніби відчувало, що це вже була наша остання зустріч. Я за вироком так і залишилась далі на чужині. Доля мене завела в Бельгію. Але все рівно серцем і душею я завжди з моєю ріднею і народом. А ті щирі і добрі очі хлопців-односельчан супроводжували все моє життя».

Олена Гавриляк

ДМИТРО, ПЕТРО, МАТВІЙ, МИХАЙЛО ДРИСЛЮКИ

З родини Дрислюків у Німеччину на примусові роботи були вивезені четверо хлопців: Михайло, Дмитро,

Матвій і Петро. Добре, що доля їм судила і щасливе повернення – не ушкодженими й не контуженими. Це треба дійсно, як говорять люди, «родитися в сорочці».

Остарбайтери згадують і жаліють свої колишніх бауерів, тобто господарів, бо вони теж важко працювали із дня в день, обкладені в роки війни неабиякими державними податками. Маючи по двадцять і більше свиней, м'яса рідко коли їли – все йшло на потребу війни. А скільки німецьких сімей втратили своїх батьків чи синів? У них теж було горе, вони також страждали через втрату рідних, а, може, й близьких і дорогих людей... Тому остарбайтери жаліють цих людей – «ворогів своїх».

В 1945 р. в Німеччині опинилось понад 2,3 млн. українців, поголовну більшість яких становили остарбайтери, в т.ч. дванадцять тисяч тільки із Станіславської (Івано-Франківської) обл., 194 особи вивезено із с. Розтоки Косівського району. Цю статистику взято з архівів та інших історичних джерел учнем нашої школи Тарасом Губчуком під керівництвом вчителя історії О.М. Луканюк щодо драматичної, а часто і трагічної історії розтоківських остарбайтерів. За цю роботу учень був відзначений подякою Кабінету міністрів України.

Воїни-односельчани Другої світової війни

21 вересня 1940 р. радянський уряд оголосив перший призов юнаків 1917-1918 рр. народження до Червоної армії. Але менш, ніж через рік була оголошена загальна мобілізація чоловіків віком від 17 до 50 років. З нашого села пішло теж багато людей на фронт. З вели-

кою тривогою в серці відправляла кожна жінка свого чоловіка й сина. Фронтові дороги були досить складними. На якийсь час кожен йшов із рідного дому, не знаючи, як йому складеться, яка кому доля – нічого не було відомо. Тому прощалися...

За архівними даними по Косівському райвійськкоматі за 1947 р., у Другій світовій війні в районі полягло 1840 осіб, в т.ч. загинуло в боях – 767 осіб, померло від ран – 243 особи, пропало безвісті – 724 особи, невідомо місцезнаходження – 96 осіб, загинуло в німецькому полоні – 10 осіб. Щороку 30 березня відзначається День визволення Косівщини.

ПІСЛЯВОЄННА РАДЯНСЬКА ОКУПАЦІЯ 1944-1990 РР.

Сумні події 1947-го: репресії і депортації з села

РОДИНА ДАНИЛЮКІВ

Тривожний і тяжкий для односельчан був жовтень 1947 р. Кати українського народу почали вивозити в Сибір підозрюваних людей разом із старшими родичами і маленькими дітьми, а також і родини повстанців. Виселення проводилося вночі або вдосвіта, і то раптово, щоб не дати сховатися іншим. Був виданий спеціальний указ про переселення українців «... в отдельные края Союза ССР...».¹ Село ще спало на Покрову, 14 жовтня, як московські чекісти почали гупати прикладами в селянські хати. Люди не встигли опам'ятатися, а в двері вже вривалися озброєні червоноармійці. На збір давали півгодини, при цьому дозволяли взяти тільки те, що можна було нести в руках. *«Плач, сум, брудна лайка енкаведистів наганяли страху моє дитяче серденько, яке стискалося від жалю...»* – приказувала Параска Данилюк, коли до їхньої оселі саме на Покрову без попередження зненацька ввірвалося червонопагонне лихо. Людолови спершу з'ясовували по списку, чи всі «враги совестской власти» на місці. Виявилося, що сестри Євдокії не було, понесла молоко до вуйка Юрка. Для гончих Берії не склало клопоту віднайти дівчину. Мама за цей час лиш встигла одягнути дітей (а їх аж дев'ятеро), спакувати харчі, бо здогадувалась, бідолашна, куди їх везуть. Так почала свій страдницький шлях до Караганди родина Івана Данилюка (Грегорякових).

¹ Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 25. сп 1. сп 6.

**Микола Данилюк,
1956 р.**

Родина Данилюків, 1947 р.

РОДИНА ГОЛОВЧУКІВ

Лихо гнало навіки геть із Розтік і родину Головчуків, яка мешкала в центрі села, де проживали Танасій і Ніна Маковійчуки. Гарно, хата в саду, й до церкви чи магазину – рукою подати. Але не судилося цій родині життя прожити в своїй господі... Повернулися, аж коли отримали реабілітацію, але не в свою хату і не в своє село, бо обійстя перейшло до інших газдів – комуністів.

Родина Головчуків, 1948 р.

**Т. Данилюк і
О. Головчук**

РОДИНА ОПАРИКІВ

Непрохані людолови поспішали на присілок Опари до оселі Федора Опарика. Вдосвіта на подвір'ї з'явилися червонопагон-

ники, їх було троє. «Старший» наказав описати швидко все майно, щоб, бува, ці «бандьорівці» чого зайвого не прихопили з собою. За півгодини був наказ залишити домівку. Господиня кожній дитині зготовила вузлик з харчами: квасоля, біб, горох, сушениці, кулеша. А худобу так і не встигли обійти: нагодувати, напоїти та подоїти.

Тато готував мари,¹ щоб якось знести старенького і немічного батька до дороги. Домівку покидали з тяжким каменем на серці. В селі завантажили всіх на машину і повезли до Станіслава.

Рушив потяг в далеку і страшну дорогу. Всі сиділи у товарному вагоні на долівці, а старші і немічні лежали. У вагоні спочатку був сильний холод, але від надиханої пари він через деякий час обмерз. Зупинявся поїзд різко, і то лиш аби напоїти людей водою та обли-ти нею вагон, щоб обмерзав. У вагоні стояв задушливий сморід. Багато дітей і старших людей не витримали переїзду, померли. Аж на сьомий день поїзд зупинився. Відкрили солдати навстіж

**Опарик М. і
Головчук Г.**

Головчук Г.

Опарик М., Головчук Г.

Родина Опариків

В. Опариків

¹ Мари – це ноші.

двері і був даний наказ: *«Живим стати по правій стороні, а померлих винести наліво...»*. Син із внуками виніс свого мертвого батька надвір. Гіркі сльози і тупа біль в серці стиснулися за рідним батьком, не давали йти по засніженому пероні, якщо можна так назвати цю станцію. Тут же за людьми приїхали сани для перевезення. Це були казахи. Сани з людьми поїхали в степи, там їх завантажили і залишили.

Люди в розпачі почали копати яму, щоб заховатися від сніжної бурі, яка несамо-вито гуляла по степу. Сніги були по коліно, земля глибоко промерзла. Хто мав ніж, хто ложки – всі копали, бо холод дошкуляв, а діти плакали від голоду й холоду.

Хто витримав до ранку, той і залишився живим. Сира земля обігріла людей. Через два дні знову прибули казахи саньми і забрали живих у бараки, що були збудовані неподалік заводів та фабрик. Це було маленьке містечко Караганда, як Кути. Дітей, які ще залишилися живими, розмістили по інтернатах, а людей направили на робочі об'єкти. Так почалося життя на чужині. Хто не міг працювати, не мав хлібного пайка. Хліб отримували робочі.

На заводі м. Караганда

Шахтарі, 1948 р.

Сортувальниці вугілля

У селян-казахів купити хліба не було за що, бо грошей ще не заробили. Перший місяць був голодний, а потім з'являлися гроші, було легше. Купляли дрібну картоплю, варили і їли з лушпинням. Дітей додому з інтернату не дозволялося брати. Їх перевиховували на послушних і покірних.

Думка про Розтоки цю родину ніколи не полишала, хоч розписалися у судовому рішенні: «...без права на повернення у рідні місця...». Але зі смертю Сталіна в 1953 р. родина отримує, як і всі політичні репресовані, реабілітацію в 1955 р. Видали всім членам родини довідки про реабілітацію, і батько сказав: «*Повертаймось у Розтоки, до родини, до своїх людей...*». Так у 1965 р. родина не вся вже повернулася в село, де не було ні хати, ні стайні, ні кола, ні двора... Але час рани гоїть.

РОДИНА ДУДИДРИ

Згадує Євдокія Дудидра (Федуськова), як її забрали кадебісти, тоді вона була вісімнадцятирічною дівчиною. Заштовхнули в товарняк в Станіславі (Івано-Франківську) й вона стала біля загратованого вікна. Із вікон на перон вокзалу лунав лишень плач дітей, ридання людей були голосними. Надворі стояв сильний мороз, люди і діти замерзали у товарних вагонах. Їхні тіла конвоїри викидали з поїзда просто у сніги. А щоб знищити більше людей, давали на другий день їсти солену рибу (кильку), а води – ані краплі. Людей мучила страшна спрага. Кожна мама дивилась на спухлі голодом дитячі очі і благала не їсти рибу, бо це смерть. Стіни вагона блищали від

Євдокія Дудидра

інію. Щоб угамувати спрагу, люди язиками лизали стіни. А товарняк все прямував на схід. Незабаром повіяло сибірським холодом. Безмежна тайга – чужина – страшний суворий сибірський клімат. А в голові вибивало оте виплекане: *«Прощай, про-щай, про-щай!»*.

Товаришки по нещастю

ФІЖДЕЛЮК ОКСАНА

Не обминуло «всевидяче» око «червонозоряного» ката і мою родину Гафії Дрислюк (Сенчених). Спекла бабка Сенька шість хлібів, запахло з печі свіжим хлібом на всю округу. Вийняла хліб з печі, накрила рушником, щоб пропарував, а на порозі гість: *«Сенько, я прийшов хліба, діли, бо в лісі голодно дієсі»*. Каже бабка: *«Та, бач, і самим нема що їсти»*. Незнайомець підійшов до припічка, склав п'ять хлібів у бесаги і подався до лісу. Вранці гінці прийшли за бабкою. Двадцять п'ять років тюремного ув'язнення за п'ять хлібин. Ціна надто висока, ще й без права повертатися на Батьківщину. Сім довгих років відбула в Архангельську, рубали ліси і прокладали залізно-дорожню магістраль. Був страшний голод. Якби не роботи в лісі (рубали кедри і збирали з них горіхи), то, напевно, й ніхто б не вижив.

**Оксана
Фіжделюк**

Після смерті Сталіна в табори завезли каші цілими боками, а виморені голодом люди їли тієї каші так, що їхні шлунки не витримували, тріскали, а вранці саніта-

ри машинами забирали мерців. Мало хто залишився живим. Реабілітували бабусю у 1956 р. хворою і немічною.

ІВАШКО КАТЕРИНА

Хоч не народилася в Розтоках, але стала жителькою села Катерина Івашко (Феденчиха). Молода сімнадцятирічна жіночка з чоловіком Федором теж були вивезені у м. Омськ (Сибір). Вона була засуджена на двадцять п'ять років за релігійні переконання (свідок Єгови). Катерина працювала в Омську на вугільному заводі, сортувала коксове вугілля. Умови праці були вкрай важкими, а санітарні умови нікудишні, постійно чорний пил. Швидко молода жіночка стала хворіти. Додому повернулася з чоловіком 1967 р., але без здоров'я. Особливо Катю турбував постійний кашель, легені давали збій, печінка боліла. Тому довгим життям Батьківщина не обдарувала її.

ГАВРИЛЯК ВАСИЛИНА МИХАЙЛІВНА (Рабинець):

«Моя сім'я була репресована, як мені ще не було восьми років. До школи я не встигла піти.

В Караганді нас, дітей репресованих сімей, забрали у дитячий будинок-інтернат міста Кар Каро за 300 км. від нашого сімейного поселення. Бачитися з своїми рідними могли лише в час літніх канікул, а потім далі в інтернат. До батьків повернулася після закінчення 8-го класу й одразу пішла працювати у шахту. Мені ще не було й вісімнадцяти, тому при влаштуванні на роботу в заяві я написала, що є повнолітньою.

На роботу була прийнята в шахту № 3 тресту ім. Кірова мотористкою головного підйомника, де й пропрацювала три з половиною років, але її змушена була залишати по стану здоров'я

В. Гавриляк

в 1959 р., бо не вщухав у мене постійний легеневий легкий кашель від накопичення вугільного пилу. Разом з українцями працювали і жінки, чоловіки та діти казахів.

У цієї казахської сім'ї ми збиралися у вихідні та святкові дні.

Після розрахунку з шахти № 3 ім Кірова я влаштувалася на роботу в ательє, де працювала швачкою аж до 1964 р., тобто, до повернення на Батьківщину».

РОДИНА ПРОДАНЧУКІВ

Цей жовтневий ранок 1947 р. теж надовго залишився в пам'яті родини Проданчуків. На Покрову вивезли всю родину в Сибір. Гарний господар був, дбайливий і поважний в селі. Та не судилося двом малолітнім хлопцям, Василеві та Іванові, виростати в рідному гуцульському селі Розтоки: разом із батьками були вивезені в Караганду. Важко було працювати на заводах, з продуктами харчування, а жили в холодних байраках. Але молодь переживала це якось легше, не так болісно, як старше покоління. Хлопці повиростали на чужині. Василь познайомився з дівчиною Марією з сусіднього села Малий Рожин, в якій теж доля незавидною була. Повернувшись із примусових робіт з Німеччини, її кадебісти відправили з іншими односельчанами в Сибір. А там і зустріла свою долю. Молода

Василина Гавриляк

**М. Гавриляк і
І. Проданчук**

пара, Василь і Марія, повернулися вже в Розтоки в 1966 р. з дітьми – Ганнусею та Михайликом.

РОДИНА ІВАШКІВ

Не набагато кращою була доля теж молодій сім'ї Михайла і Марії Івашків. Свої найкращі молоді роки вони провели у засланні аж у Пермі за Уралом. Будували в тайзі місто. Перемерзла молода дружина, рубаючи віковічні сибірські кедри. Не натішилася своєю сімейною радістю, бо не змогла Михайликові, якого так любила, народити дитину. Похитнулося здоров'я на новобудовах. А коли повернулися в Розтоки, хати вже не було. Будуючи хату, захворів Михайло і невдовзі помер. Пішло життя іншим руслом, а щастя – стороною.

Депортація наших односельчан 14 жовтня 1947 р. була однією з найтрагічніших сторінок краю в повоєнні роки. В цьому розділі вміщені спогади небагатьох людей нашого села. Ці матеріали є доказом тих сумних часів, що пережили розтоківчани. А ось і тюремна пісня, привезена з Сибіру Оленою Головчук:

*Нічка була темна,
Всюди було тихо,
До села стихенька
Під'їжджало лихо.*

*Під'їжджають кати,
Йдуть під кожну хату,
Арештують нарід –
Так угодно кату.*

**Михайло і Марія
Івашки**

*Арештують друзів,
В'яжуть назад руки
І вивозять з села
До тюрми на муки.*

*Не одна там жертва
За Вкраїну впала.
Слава Україні
І героям слава!*

*АВТОР НЕВІДОМИЙ,
Караганда, 1947 р.*

В одному із таборів Норильська була складена коляда про трагічні події 1947 р. в Галичині. А згодом цю коляду переслали в Україну, в т.ч. і в наше село:

Сумний Святий Вечір

*Сумний Святий Вечір
В сорок другім році.
По всій нашій Україні
Плач на кожнім кроці.*

*Сіли до вечері
Мати з діточками,
Замість вечеряти –
Облились сльозами.*

*Мати гірко плаче,
А діти питають:
– Мамо, мамо, де наш тато,
Чом не вечеряють?*

*– Тато на чужині,
В далекім Сибіру.
Споминають Святий Вечір
В славній Україні.*

*Споминають Святий Вечір
І усю родину.
Батька, матір, жінку, дітей –
Й нашу Україну.*

*Сумний Святий Вечір
В сорок сьомім році.
По всій нашій Україні
Плач на кожнім кроці.*

АВТОР НЕВІДОМИЙ, Норильськ, 1950 р.

Коляду «Ой, уставай, брате» склала дівчина Олена з Городенківського району. Прізвище дівчини, на жаль, не збереглося. Коляду до різдвяних свят вивчив весь барак українців-західняків. Вперше її вголос заспівали у 1954 р. – після смерті Й.В.Сталіна. А в Розтоки з Архангельська привезла її моя бабуся Оксана Фіжделюк:

Ой, уставай, брате!

*Ой, уставай, брате,
Бо вже біла днина,
Бо вже нам си об'явила
Дивная новина.*

*Ой, уставай, брате,
Та й виходь із хати.
Хочем тобі про Вкраїну
Заколядувати.*

*А ми колядуймо,
Та й будем сидіти.
Господь знає, чи вже нарік
Будем си видіти.*

*А ми колядуймо,
Та й зараз підемо.
Господь знає, чи вже скоро
Ми до вас прийдемо.*

*Ой засвіти свічку,
Поклади в віконце.
Хай зацвіте Україна,
Як рожка на сонці.*

*А ми цієї ночі
Не спали на волос,
Як почули по всім світі
Український голос.*

*Українська пісня –
То наша органа.
Сардак довгий, чорна шапка,
Синьо-жовта фана.*

*Синьо-жовта фана,
Тризуб золотіє.
Ще у нашу Україну
Сонечко загіє.*

*Вінчуймо Вкраїну
На многії літа,
Аби вона існувала
Аж до кінця світу.*

Всього було репресовано 67 осіб із с. Розтоки із 1650 осіб Косівського р-ну. Разом з ними вивозили цілі родини – «ворогів» радянської влади – в різні кінці радянської держави. Туди, за Урал, в Сибір, де була потрібна дешева робоча сила для будівництва нових сіл і шахт, для прокладання доріг на Архангельськ, Печору, Воркуту, Норильськ, Перм, Омськ, Тюмень...

Після репресивних заходів радянських органів управління село опустіло на довгі роки. А розтоківчани опустилися на коліна перед сильною репресивною машиною.

Ось імена реабілітованих історією жителів с. Розтоки:

1. БУКАТКО ВАСИЛЬ ОНУФРІЙОВИЧ, 1918 р.н., освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 06.12.1945 р. Звинувачення: член ОУН, вояк УПА (запасна сотня), псевдо – Маруна. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 10.03.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 24.05.1993 р. (11577П).

2. БУКАТКО ОЛЕНА ЮРІЇВНА, 1928 р.н., освіта початкова. Заарештована 01.02.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Зозуля, проходила військову підготовку. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 11.06.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі. Реабілітована 12.10.1990 р. (5355П).

3. БУКАТКО ЮРІЙ ТИМОФІЙОВИЧ, 1896 р.н., освіта початкова. Заарештований 09.07.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Заєць, господарчий станичної ОУН. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 06.08.1945 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах. Реабілітований 24.05.1993 р. (11698П).

4. ВЛАД ГАФІЯ МИКИТІВНА, 1925 р.н., освіта початкова. Заарештована 20.02.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Зірка, збирала продукти для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 11.06.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі і 5 р. пораження в правах. Реабілітована 13.07.1990 р. (5355П).

5. ВЛАШИНЕЦЬ ДМИТРО ІЛЛІЧ, 1896 р.н., освіта початкова, голова колгоспу. Заарештований 22.06.1950 р. Звинувачення: надавав матеріальну допомогу УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 05.08.1950 р. засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 01.02.1993 р. (12517П).

6. ВЛАШИНЕЦЬ ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ, 1924 р.н., освіта початкова. Легалізувався. Рядовий 307-го СП 61-ї СД (м. Пінськ, Білорусь). Заарештований 19.02.1947 р. Звинувачення: вояк УПА (сотня Залізняка, 1944 р.), псевдо – Лиска. Військовим трибуналом 38-ї армії 31.07.1947 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 10.11.1993 р. (12658П).

7. ВОРОТНЯК СТЕФАНІЯ ФЕДОРІВНА, 1929 р.н., освіта початкова. Заарештована 26.03.1948 р. Звинувачення: розвідниця ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 24.09.1948 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі і 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 01.02.1993 р. (10969П).

8. ГАВРИЛЯК МИКОЛА СЕМЕНОВИЧ, 1906 р.н., малописьменний. Проживав нелегально. Заарештований 14.11.1944 р. Звинувачення: вояк УПА (сотня Ворона, 1944 р., псевдо – Румун). Загинув 12.04.1945 р. в тюрмі, місце поховання невідоме. Реабілітований 03.08.1998 р. (16270П).

9. ГАВРИЛЯК АНДРІЙ ДАНИЛОВИЧ, 1913 р.н., малописьменний. Проживав нелегально. Заарештований 17.06.1946 р. Звинувачення: вояк УПА (запасна сотня Залізняка, псевдо – Борсук). Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 17.11.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 07.02.1994 р. (13333П).

10. ГАВРИЛЯК ДМИТРО МИКОЛАЙОВИЧ, 1912 р.н., малописьменний. Пройшов із повинною. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 14.12.1945 р. Звинувачення: вояк УПА (запасна сотня Залізняка, псевдо – Лісовик). Військовим трибуналом МВС Станіславської обл.

16.05.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі й 3 р. покарання в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 01.07.1994 р. (14734П).

11. ГАВРИЛЯК МИХАЙЛО ПАВЛОВИЧ, 1906 р.н., освіта початкова. Заарештований 09.04.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Грушка, станичний ОУН. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 06.08.1945 р. засуджений на 15 р. каторжних робіт і 5 р. покарання в правах. Загинув 05.03.1946 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 24.05.1993 р. (11698П).

12. ГЛОДОВ'ЮК ГАННА ДМИТРІВНА, 1932 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 16.02.1951 р. Звинувачення: збирала продукти й розвідувала для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 19.05.1951 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі та 5 р. покарання в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 23.03.1993 р. (10997П).

13. ГЛОДОВ'ЮК ІЛЛЯ ПЕТРОВИЧ, 1895 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 17.12.1949 р. Звинувачення: збирав продукти для УПА. Особливою нарадою при МДБ СРСР 10.06.1950 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Загинув 07.09.1950 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 27.04.1993 р. (11368П).

14. ГЛОДОВ'ЮК ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ, 1911 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки, робітник Верховинського ліспромгоспу. Заарештований 26.09.1951 р. Звинувачення: інформатор станичної ОУН. Військовим трибуналом МДБ Станіславської обл. 12.12.1951 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі та 5 р. покарання в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 21.06.1994 р. (14748 П).

15. ГУБЧУК СТЕПАН ЮРІЙОВИЧ, 1921 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Боець винищувального батальйону. Заарештований 03.12.1946 р. Звинувачення: мав зв'язок з УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 26.02.1947 р. засуджений на 15 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах. Реабілітований 14.02.1992 р. (7404П).

16. ДАНИЛЮК ОЛЕНА ІВАНІВНА, 1928 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 01.02.1946 р. Звинувачення: член ОУН, збирала продукти для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 11.06.1926 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 13.07. 1990 р. (5355П).

17. ДАНИЩУК ІВАН ПАВЛОВИЧ, 1901 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки, заступник голови сільради. Заарештований 01.12.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо Івашко, розвідник УПА, матеріально допомагав УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 30.05.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 27.05. 1993 р. (11700П).

18. ДАНИЩУК ФЕДІР ІВАНОВИЧ, 1918 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав нелегально. Заарештований 21.04.1946 р. Звинувачення: вояк УПА (сотня Станіслава, 1944 р., псевдо – Мир). Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 20.06.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 14.09.1995 р. (12614П).

19. ДЕМ'ЯН ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ, 1915 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав нелегально. Заарештований 08.04.1947 р. звинувачення: вояк УПА (боївка СБ Залізняка, 1946 р., псевдо – Самостійник). Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 30.06.1947 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Реабілітований 22.09.1993 р. (12360 П).

20. ДОЛЕНЧУК ГАВРИЛО БОГДАНОВИЧ, 1908 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, малописьменний, українець. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 04.07.1947 р. Звинувачення: переховував члена ОУН, постачав йому продукти. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 16.09.1947 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. поразення в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 17.11.1992 р. (10288П).

21. ДРИСЛЮК МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ, 1921 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 26.03.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Брехун. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 16.07.1945 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. поразення в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 06.02.1992 р. (7389П).

22. ДУДИДРА ВАСИЛЬ АНДРІЙОВИЧ, 1913 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Великий Рожин. Заарештований 01.07.1947 р. Звинувачення: збирав продукти для УПА. Особливою нарадою при МДБ СРСР 04.10.1947 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Загинув 16.04.1948 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 04.04.1994 р. (13755П).

23. ІВАШКО ІЛЛЯ ВАСИЛЬОВИЧ, 1896 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 01.07.1950 р. Звинувачення: збирав продукти для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 25.06.1950 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 24.05.1993 р. (11756 П).

24. ІВАШКО МИХАЙЛО ЮРІЙОВИЧ, 1915 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 09.06.1950 р. Звинувачення: надавав матеріальну допомогу станичному ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 14.10.1950 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах. Реабілітований 21.06.1994 р. (14743П).

25. ІВАШКО ПАРАСКА ІВАНІВНА, 1928 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала нелегально. Заарештована 04.04.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Буря, станична ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 23.06.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі. Реабілітована 18.08.1992 р. (9235 П).

26. ІВАШКО КАТЕРИНА МИХАЙЛІВНА, 1922 р.н., с. Довгополе Верховинського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки Косівського р-ну. Заарештована 19.10.1950 р. Звинувачення: член релігійної громади «Свідків Єгови» Станіславським обласним судом 19.01.1951 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 28.06.1991 р. (5475П).

27. ІВАШКО ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ, 1930 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки, лісоруб Надвірнянського лісгоспу. Зааре-

штований 03.08.1950 р. Звинувачення: переховував членів ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 13.01.1951 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Реабілітований 01.02.1993 р. (10959П).

28. ІЛЮК АНДРІЙ ЮРІЙОВИЧ, 1898 р.н., с. Великий Рожин Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 30.07.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Дуб, станичний ОУН. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 29.09.1945 р. засуджений на 20 р. каторжних робіт і 5 р. поразення в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 20.08.1993 р. (12234П).

29. ІЛЮК ГАННА АНДРІЇВНА, 1931 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 04.04.1946 р. Звинувачення: кур'єр станичної ОУН, псевдо – Яблучко. Військовим трибуналом МДБ Станіславської обл. 30.06.1946 р. засуджена на 7 років позбавлення волі. Відбула 10 років 20 днів. Реабілітована 04.11.1992 р. (14187П).

30. КАЛИНИЧ СЕМЕН ПЕТРОВИЧ, 1913 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 09.08.1949 р. Звинувачення: зв'язковий станичної ОУН, збирав продукти для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 24.09.1949 р. засуджений на 25 років позбавлення волі та 5 років поразення в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 01.07.1994 р. (14722П).

31. КАЛИНИЧ СТЕФАНІЯ ВАСИЛІВНА, 1928 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки, секретар первинної комсомольської організації. Заарештована 02.08.1949 р. Звинувачення: інформатор станичної ОУН. Військовим трибуна-

лом МВС Станіславської обл. 24.09.1949 р. засуджена на 25 років позбавлення волі та 5 років пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 01.07. 1994 р. (14722П).

32. КАЛИНИЧ-ІВАШКО ОЛЕНА АНДРІЇВНА, 1925 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала нелегально. Заарештована 05.08.1947 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Одарка, дружина керівника боївки (псевдо – Залізник). Особливою нарадою при МДБ СРСР 13.12.1947 р. засуджена на 8 років позбавлення волі. Реабілітована 25.05.1993 р. (12467П).

33. КАЛИЦУН ІВАН АНДРІЙОВИЧ, 1929 р.н., с. Велика Тур'я Долинського р-ну, українець, освіта середня педагогічна. Проживав у с. Розтоки Косівського р-ну, вчитель. Заарештований 13.11.1949 р. Звинувачення: переховував вояків УПА. Особливою нарадою при МДБ СРСР 10.06.1950 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Реабілітований 13.07.1991 р. (5817П).

34. КЛИМ ГАННА СЕМЕНІВНА, 1925 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 21.03.1948 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Оріся, бухгалтер та інформатор станичної ОУН. Військовим трибуналом при МВС Станіславської обл. 27.04.1948 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі та 5 років пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 28.06.1993 р. (11748П).

35. КЛИМ ФЕДІР НЕСТЕРОВИЧ, 1928 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 09.08.1945 р. Звинувачення: вояк УПА (сотня Залізняка, псевдо – Дорошенко). Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 12.10.1945 р. засуджений на 10 років позбавлення волі

з конфіскацією майна. Реабілітований 15.08.1994 р. (14960П).

36. КРАМАР ФЕДІР ІВАНОВИЧ, 1914 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 07.03.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Колос, станичний ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 28.05.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Реабілітований 04.05.1994 р. (14043П).

37. КРИЛЬЧУК ІЛЛЯ ВАСИЛЬОВИЧ, 1914 р.н., с. Білоберізка Верховинського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки Косівського р-ну. Заарештований 12.04.1945 р. Звинувачення: вояк УПА (запасна сотня Залізняка), член ОУН, псевдо – Зоря, збирав продукти для УПА. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. засуджений на 10 років позбавлення волі та 5 років порожнення в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 24.05.1993 р. (11699П).

38. КРИЛЬЧУК КОЗМА МАТВІЙОВИЧ, 1888 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки, лісоруб. Заарештований 12.08.1940 р. Звинувачення: служив в УГА, висловлювався проти радянської влади. Станіславським обласним судом 03.10.1940 р. засуджений на 8 років позбавлення волі та 5 років порожнення в правах. Реабілітований 10.11.1989 р. (5074П).

39. КРУТЧАК ІВАН ІВАНОВИЧ, 1907 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав нелегально. Заарештований 06.03.1946 р. Звинувачення: вояк УПА (сотня Залізняка), псевдо – Буковий. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 11.05.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі з конфіскацією

майна. Реабілітований 23.11.1992 р. (10566П).

40. ЛУКАНЮК ОНУФРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ, 1903 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки, власник водяного млина. Заарештований 23.12.1939 р. Звинувачення: проводив антирадянську агітацію. Станіславським обласним судом 15.04.1940 р. засуджений на 4 роки позбавлення волі. Реабілітований 02.04.1992 р. (7924П).

41. МАКІЙЧУК КУЗЬМА ІВАНОВИЧ, 1916 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 06.01.1947 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Макій, розвідник УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 08.04.1947 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 08.12.1993 р. (13143П).

42. МАРУНЯК ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ, 1906 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 22.06.1950 р. Звинувачення: розвідник ОУН, допомагав УПА продуктами. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 05.08.1950 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі з конфіскацією майна та 5 років пораження в правах. Реабілітований 29.09.1993 р. (12517П).

43. НАГОРНЯК ГАННА ІВАНІВНА, 1918 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 24.04.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Матка, заступниця керівника жіночої сітки станичної ОУН. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 06.08.1945 р. засуджена на 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна та 5 років пораження в правах. Реабілітована 25.09.1996 р. (15264П).

44. ОПАРИК ЄВДОКІЯ ВАСИЛІВНА, 1928 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 01.02.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Сарна, збирала продукти для УПА, військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 11.06.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі. Реабілітована 13.07.1990 р. (5355П).

45. ПЕТРИНЯК ГАННА ГРИГОРІВНА, 1923 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 02.04.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Синиця, розвідниця станичної ОУН. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 24.06.1945 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі та 3 роки пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 03.02.1993 р. (11186П).

46. ПЕТРИНЯК ГАФІЯ ДМИТРІВНА, 1927 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки, колгоспниця. Заарештована 16.06.1950 р. Звинувачення: збирала для УПА полотна. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 05.08.1950 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 24.05.1993 р. (12517П).

47. ПЕТРИНЯК ГРИГОРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ, 1888 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, неписьменний. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 13.09.1940 р. Звинувачення: проводив антирадянську пропаганду. Засуджений на 5 років позбавлення волі та 3 роки пораження в правах (894П).

48. ПЕТРОНЯК СЕМЕН ІВАНОВИЧ, 1922 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 27.04.1945 р.

звинувачення: вояк УПА (сотня Скуби, псевдо – Тигр). Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 15.07.1945 р. засуджений на 15 років каторжних робіт і 3 роки позбавлення в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 14.07.1992 р. (9586П).

49. ПОЛЭК ГАФІЯ ЮРІЇВНА, 1904 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала нелегально. Заарештована 28.11.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Малина, зв'язкова ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 05.06.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі з конфіскацією майна. Реабілітована 03.03.1992 р. (9150П).

50. ПОЛЭК ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА, 1928 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 01.02.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Вивірка, готувала їжу для вояків УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 11.06.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі. Реабілітована 13.07.1990 р. (5355П).

51. ПОЛЭК СТЕПАН ІЛІЧ, 1899 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки, колгоспник. Заарештований 13.06.1950 р. Звинувачення: переправляв членів ОУН через ріку Черемош. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 05.08.1950 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі та на 5 р. позбавлення в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 29.09.1993 р. (12517П).

52. ПРОДАНЧУК ГАННА СТЕПАНІВНА, 1926 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 31.01.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Ворона, зв'язкова ОУН, збирала продукти й одяг для УПА. Військовим трибуна-

лом МВС Станіславської обл. 11.05.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі та на 5 р. пораження в правах із конфіскацією майна. Загинула 15.06.1946 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітована 24.05.1993 р. (11581П).

53. ПРОДАНЧУК ОЛЕНА СТЕПАНІВНА, 1923 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 08.01.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Квітка, збирала продукти для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 16.03.1946 р. засуджена на 10 років позбавлення волі та на 5 років пораження в правах. Реабілітована 24.05.1993 р. (11579П).

54. ПРОКОП'ЮК МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ, 1909 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 14.12.1945 р. Звинувачення: вояк УПА (боївка Залізняка), псевдо – Лелик, двічі приходив з повинною і повертався до тієї ж боївки. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 05.04.1946 р. засуджений на 15 р. каторжних робіт і 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Загинув 05.10.1948 р. в ув'язненні, місце поховання невідоме. Реабілітований 01.07.1991 р. (14798П).

55. САВЧУК МИКОЛА ДМИТРОВИЧ, 1922 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, освіта початкова. Проживав нелегально. Заарештований 19.10.1944 р. Звинувачення: вояк УПА (сотня Недобитого, 1944 р., псевдо – Чуга). Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 10.02.1945 р. засуджений до розстрілу, місце поховання невідоме. Реабілітований 11.04.1994 р. (13786П).

56. САВЧУК ОЛЕНА СЕМЕНІВНА, 1929 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Прожива-

ла в с. Розтоки, листоноша. Заарештована 04.04.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Одарка, розвідниця станичної ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 24.06.1945 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі з конфіскацією майна. Реабілітована 09.02.1993 р. (11186П).

57. СЛИЖУК ОЛЕНА ЯКІВНА, 1902 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки, колгоспниця. Заарештована 20.02.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Мірка, збирала продукти для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 13.11.1946 р. засуджена на 7 років позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 08.12.1993 р. (11921П).

58. СЛИЖУК МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ, 1895 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 04.10.1947 р. Звинувачення: постачав борошно УПА. Особливою нарадою при МДБ СРСР 21.02.1948 р. засуджений на 8 р. позбавлення волі. Реабілітований 25.05.1993 р. (12227П).

59. СЛИЖУК ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ, 1900 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, малописьменний. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 08.10.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Новак, доставляв продукти для УПА. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 30.06.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах. Реабілітований 17.05.1994 р. (14187П).

60. САБОРИК ВАСИЛЬ ЯКОВИЧ, 1900 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки, бригадир лісопильного заводу в Кутах. Заарештований 01.04.1945 р. Звинувачення: член ОУН,

псевдо – Павук, господарчий станичної ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 15.07.1945 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітований 12.07.1993 р. (11901П).

61. СТОЛАЩУК ОЛЕНА ІВАНІВНА, 1927 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, малописьменна. Проживала в с. Білоберізка Верховинського р-ну, працювала на найманих роботах. Заарештована 26.11.1952 р. Звинувачення: ухилялась від виселення, зв'язкова і розвідниця ОУН. Військовим трибуналом МДБ Станіславської обл. 08.01.1953 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 17.02.1993 р. (12213П).

62. ФІЖДЕЛЮК КСЕНІЯ МИКОЛАЇВНА, 1906 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, малописьменна. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 14.07.1950 р. Звинувачення: готувала їжу і доставляла її членам ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 11.07.1951 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі та 5 р. пораження в правах з конфіскацією майна. Реабілітована 15.04.1993 р. (11160П).

63. ЧОЛАНЮК ОЛЕНА ІВАНІВНА, 1927 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, малописьменна. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 14.12.1949 р. Звинувачення: інформатор ОУН. Особливою нарадою при МДБ СРСР 26.08.1950 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі. Реабілітована 03.04.1992 р. (7619П).

64. ЧОЛАНЮК ПАРАСКА ІЛЛІВНА, 1928 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 14.12.1949 р. Звинувачення: розповсюджувала націоналістичні листівки. Особливою

нарадою при МДБ СРСР 26.08.1950 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі. Реабілітована 03.04.1992 р. (7619П).

65. ШАРАБУРЯК ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ, 1893 р.н., с. Білоберізка Верховинського р-ну, українець, освіта початкова. Проживав у с. Розтоки. Заарештований 16.11.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Смерека, матеріально допомагав УПА. Військовим трибуналом НКВС Станіславської обл. 24.01.1946 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі та 3 р. пораження в правах. Реабілітований 23.05.1994 р. (13977П).

66. ШАРАБУРЯК ЮСТИНА ІВАНІВНА, 1930 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 25.03.1946 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Вірна, кур'єр станичної ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 06.06.1946 р. засуджена на 7 р. позбавлення волі з конфіскацією майна. Реабілітована 09.02.1993 р. (10977П).

67. ШАРАБУРЯК-СЛИЖУК КАТЕРИНА ЮРІЇВНА, 1923 р.н., с. Розтоки Косівського р-ну, українка, освіта початкова. Проживала в с. Розтоки. Заарештована 14.12.1945 р. Звинувачення: член ОУН, псевдо – Рожа, зв'язкова станичної ОУН. Військовим трибуналом МВС Станіславської обл. 05.06.1946 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі з конфіскацією майна. Реабілітована 11.05.1992 р. (9150П).

Народні звичаї, традиції й обряди в далекому засланні

Хоч доля для репресованих в Сибірі була важкою, але свої звичаї, обряди люди не забували, а вивезли їх із со-

бою. Перші роки адаптації в чужих краях були роками виживання: не було що їсти, пити, в що одягнутися і взутися. Хто працював на заводі чи в шахті, одержував хлібний пайок, а діти і старші родичі його не мали. Тому саме цей пайок рятував українські сім'ї від найстрашнішого. Згодом дітей було влаштовано по інтернатах, все доросле населення було працевлаштоване, і часи лихоліття помалу відходили від людей. Життя пішло на покращення.

Молодь починає одружуватися – весілля, а згодом уродини, хрестини. Хоча веселилася в основному молодь, а це вже вселяло людям надію на майбутнє.

Українське, а особливо гуцульське весілля, і в неволі таким залишається: пісні, танці, жарти, троїсті музики... Музиканти власноруч виготовляли інструменти: цимбали, скрипки, сопілки, дри-

Караганда, 1953 р.

мби, бубни. Гуцульська молодь була співучою, мотиви підхоплювали львів'яни і могли собі заспівати в парку м. Караганди у неділю чи на травневі свята без будь-якого приводу. Там шанувалася наша українська народна пісня. В цих піснях вчувалися смуток і туга за рідним краєм. Часто виконувались такі пісні: «На камені ноги мию», «Несе Галя воду», «Чом ти не прийшов», «Ой сяду я край віконця», «Ой я знаю, що гріх маю», «Голуб на черешні». Це ще далеко не повний список пісень, які збирали наших краян у співучі гурти.

Згадує Євдокія Дудидра, як хлопці зі Львова заспівали у парку Караганди між українськими народними піснями і гімн «Ще не вмерла Україна». Тоді кожен, хто брав участь у співі гімну, додатково отримав до основного терміну ще три роки. Така висока ціна української пісні-гімну «Ще не вмерла Україна» була у радянській системі!

Згадує Марія Головчук, як виходили її дочки заміж у Караганді: *«Запросила сусідів, знайомих, музикантів на весілля до бараку у свою кімнату і в кімнату сусідів. Сіли за стіл, привітали одні одних і вийшли на подвір'я набуватися. А як заграла наша музика гуцульська, троїста, серце мліло від жалю й розпуки. Я не думала, що без чоловіка буду сама дружити дітей у далекій неволі, а прийшлося, як бачите, не лише дружити...».*

**Соколівське весілля в
Караганді**

Сім'я Онуфрійчуків

Караганда, 1949 р.

**Наречений
з колегами по роботі**

Хрестини Онуфрійчуків на чужині

Веселий наш народ, вміє гарно і культурно набуватися, жартувати. Особливо ми це бачимо на Різдвяні свята. Було в наших односельчан і Різдво на засланні, особливо коляди і вертепи. А скільки коляд було складено в Сибірі нашою інтелігенцією!

На цій світлині бачимо Різдвяний вертеп 1949 р. в Норильську.

Ясна зірка

*Ясна зірка по всім світі світила,
Де Пречиста Діва Сина родила. – (2)*
*У Вертепі між бидляти на сіні
Ладить Мати постіль-ложе Дитині. – (2)*
*Під голівку стелить зілля пахуче,
Щоб не гризла та солома колюча. – (2)*
*Бо у неї для Дитини малої
Ані шовку, ні пеленки м'якої. – (2)*
*Як зачули це знадвору пташатка,
Як клопочесь бідна Мати Дитятка. – (2)*
*Полетіли гаєм, полем, лісами,
Позносили дрібне пір'я дзьобками. – (2)*

*По перцеві поскидали м'якому
І встелили теплим пухом солому. – (2)
Ясна зірка в Вифлеємі сіяла,
Діва-Мати над Дитятком співала... – (2)
А пташата разом з Нею до хору,
Колядують Спасу світу з надвору. – (2)
АВТОР НЕВІДОМИЙ, Норильськ, 1947 р.*

Господарство села в повоєнний період (50-80-ті рр. XX ст.)

Фото хати 50-х рр. XX ст.

**Перший голова
колгоспу**

Дмитро Влашинець

У березні 1951 р. на території нашого села було націоналізовано (забрано до держави) всі землі. Заможних селян репресували (покарали засланням у Сибір, райони Півночі, Омськ, Архангельськ, Норильськ, Тюмень та Казахстан). Весь господарський реманент з худобою забирали у державну власність і створювали колгоспи. Тому весну 1950 р. наші селяни зустріли в колективному господарстві. Перший колгосп мав назву «Червоне Прикарпаття» – ця назва цілком відповідала дійсності. Для його госпо-

дарської діяльності було обрано в центрі присілок Царину (рівнинна місцевість, велика площа орної землі і при центральній дорозі). Адже земля вже була колгоспна, але на ній залишилися будинки жителів. Їм давали землю в інших місцях і переселяли туди примусово. Отже, для розбудови колгоспного господарства була вибрана Царина. Так, з Царини переселили Івана Гавриляка, Василя Фіжделюка і їхні родини на інші присілки проживання.

Тепер на Царині більш-менш вже можна було господарювати.

Першим головою і засновником колгоспу «Червоне Прикарпаття» був Юрій Сливка, 1928 р.н., уродженець с. Рибне Косівського району. Сільськогосподарської освіти голова не мав, закінчив сім класів Кобаківської школи, але був членом партії. За характером – працьовитий, рішучий і вимогливий. Під його керівництвом були збудовані: ферма, конюшня, склад, кролятник. Люди працювали в колективному господарстві від зорі й до зорі. А коли починалися весняно-польові роботи, стало скрутно. Для орання і сівби в колгоспі були тільки коні, люди не встигали. Тому голова колгоспу звернувся по технічну допомогу в районну сільськогосподарську організацію «Сільгосптехніка». Для роботи начальство виділило

**Юрій Сливка
(1924-2009)**

Молоковоз. Водій М. Урбанський

з району два трактори і дві вантажні машини за рахунок державних коштів.

Першим трактористом в селі був Василь Проданчук. Цей трактор зараз на п'єдесталі при в'їзді до Косова, як пам'ятник першому випуску тракторів.

Шоферами були Василь Сиротюк і Степан Опарик. У господарстві колгоспу «Червоне Прикарпаття» утримували корів, коней, телят, кролів і овець. Навесні всю худобу давали в полонини на випас аж до пізньої осені. Восени худоба поверталася в колгоспне господарство. Випасену худобу продавали, а залишалася тільки та кількість, що була потрібна для утримання. Молоко колгосп здавав на маслозавод у Косів. Господарство мало свою машину-молоковоза (водій – Михайло Урбанський).

Рільництво було в нашому колгоспі малорозвинене із-за низькородючих ґрунтів і малих врожаїв. Тому висівали культури, які давали гарний врожай і мали попит у тваринництві, а саме: кормовий буряк, кукурудзу на силос і

**Ватаманюк Д. Порода
"Гуцульського коня"**

Випас овець на полонині (прелюдія)
чабаном Івашко Марією.

Випас овець

Стрижка овець, 1970 р.

ріпак на годування зеленим кормом, рідше кузіку (брукву). Вся орна земля поділялася на ланки по п'ятнадцять арів і роздавалася жінкам-колгоспницям для обробітку. Ланковий вів контроль за якістю обробітку і збором врожаю.

Крім рільництва і скотарства в колгоспі було розвинуте садівництво. Вся рівнина Царини була усаджена яблунями, грушами і горіхами. Урожай збирали і продавали, а коли був збудований сокодавочний цех з переробки фруктів і ягід на соки і пюре, колгосп мав чималий дохід.

Оплата праці колгоспників була вкрай низькою. Люди важкою працею заробляли трудовні. На перших порах утворення колгоспу оплачували працю колгоспників натурою: буряками, сіном, кукурудзою. Могли як платню дати ягнят чи телят. Один трудовдень становив 0,20 коп. (зі слів колишнього головного бухгалтера колгоспу Васи́лини Гаври́ляк). Колгоспники за ланку, яку обробляли від весни і до осені й здали урожай, могли мати від тринадцяти до двадцяти карбованців. Прогодувати сім'ю за ці гроші було практично неможливо. Тому

Телятниця Стефа Опарик

Телятниці

Лабудяк Т. стриже вівцю

селяни садили все на своїх городах-наділах, вирощували сади, утримували корів, свиней, кози, вівці, кролі і птицю. Багато худоби колгоспники не могли мати, бо нічим було її прогодувати (0,49 га всього присадибної ділянки). Якщо сім'я була не з колгоспників, а з робітників чи з інтелігенції, то присадибна ділянка була від 07, до 0,15 арів. Враховувалось те, що ці сім'ї мали більший грошовий дохід. Їм ніби було легше прожити. Тому селяни вимушено працювали в колгоспі. Ще селян стримувала і сама влада. Вони не могли отримати паспорт, щоб не було їм можливості виїхати в місто більше, ніж на одну добу. Де переночуєш, як не маєш паспорта? Не взяти квиток ні на поїзд, ні на літак. Хоча можна було провідати далеких родичів і скористатися різними способами транспортних засобів, взявши довідку із сільської ради. На довідку клеїлась фотографія і завірялась у паспортному столі (облікувалась) терміном до тридцяти діб і не більше. Потім довідку повертали в сільську раду.

Тому в колективних господарствах було вдосталь робочої сили. Молодь, яка теж змушена була працювати в колгоспі, могла заочно навчатися. Колгосп направляв за свій рахунок на навчання в технікуми, інститути на професії, які були найбільш затребувані.

Так, через колгосп здобули освіту багато молодих людей, але після навчання вони були змушені відпрацювати в установі, яка видала їм направлення на навчання. Це такі односельчани:

- Ганна Рибарук;
- Михайло Саборик;
- Дмитро Бельмега;
- Олександра Івашко;
- Наталія Гавриляк (Кустреюк);
- Степан Губчук;
- Василь Рубаняк;

- Марія Різун (Хоров'юк);
- Іван Івашко;
- Юрій Рибарук;
- Ольга Гавриляк;
- Марія Опарик.

З початку заснування колгоспу була збудована невеличка гідроелектростанція. За її будівництво відповідав Орест Титула, уродженець с. Кобаки Косівського р-ну. Йому допомагали сільські будівельники та різноробочі. Протягом двох років – 1958-1960 рр. – електростанція була споруджена. В 1961 р. в хатах с. Розтоки з'явилося електричне світло.

Першими електриками села були:

- Матвій Дрислюк;
- Матвій Данилюк;
- Іван Данилюк;
- Василь Проданчук.

З появою електрики було збудовано й пилораму, яка обслуговувала й навколишні села Білоберізку, Великий Рожин і Тюдів.

Завідували пилорамою:

- Михайло Саборик;
- Танасій Маковійчук.

Робітниками на пилорамі працювали:

- Мілько Розвадовський,
- Степан Розвадовський,
- Матвій Дрислюк,
- Матвій Данилюк,
- Іван Данилюк.

У колгосп був забраний млин, що належав Андрію Луканюку. Згодом його було перенесено на присілок Луги, на нього зробили електричне устаткування і там став працювати мельником Василь Проданчук.

Оскільки село розміщується в гористій місцевості, в колгоспі більше утримували овець. На присілках Рабинець, Підпасіки, Луги були збудовані вівчарики, що утримували по кілька сотень овець.

Чабани:

- Григорій та Олена Калиняки;
- Дмитро і Марія Гавриляки;
- Параска Нагорняк.

Доглядальниці телят:

- Євдокія Дудидра;
- Ганна Кустреюк.

М. Гавриляк

М. Опарик

Г. Саборик

О. Дрислюк

Доярки:

- Стефанія Опарик;
- Олена та Марія Оринчуки;
- Євдокія Рильчук;
- Марія Бойчук.

Конюхи:

- Іван Калинич;
- Михайло та Марія Гавриляки;
- Василь Клим;

- Антон Ватаманюк;
- Микола Петриняк;
- Семен Олексюк;
- Степан Губчук;
- Юрій Нагорняк.

Ланкові:

- Дмитро Гавриляк – прис. Село;
- Іван Гавриляк – прис. Рабинець;
- Олена Нагорняк – прис. Підпасіки;
- Петро Опарик – прис. Село;
- Андрій Мельничук – прис. Рабинець;
- Іван Дарійчук – прис. Підпасіки.

Комірники:

- Микола Скрипчук;
- Дмитро Нагорняк.

Бригадири:

- Дмитро Бельмега;
- Іван Данилюк;
- Василь Проданчук.

Ветеринари:

- Степан Губчук;
- Марія Данилюк;
- Микола Калинич;
- Дмитро Губчук;
- Василь Петрук;
- Людмила Ілюк;
- Степан Столащук.

В 1965 р. колгосп «Червоне Прикарпаття» с. Розтоки приєднують до колгоспу ім. 17 вересня с. Великий Рожин. Із сільського присілка Луги забирають деревообробний цех і в Великому Рожині створюють ДОК (деревообробний комплекс). Дехто з робітників перейшов працювати у Великий Рожин, а більшість були надомниками.

Столяри:

- Михайло Калинич;
- Микола Влашинець;
- Микола Гавриляк;
- Михайло Бойчук;
- Юрій Гавриляк;
- Дмитро Гавриляк;
- Петро Влашинець;
- Іван Максим'юк;
- Іван Данищук.

З 1968 р. почалася
масова електрифікація
с. Розтоки з РЕСу, і кол-
госпна електростанція
стала непотрібною.
Її переносять у поло-
нину, а пилораму у
с. Великий Рожин. Так
наше село починає в

**Парторг Петро Опарик, голова
колгоспу Танасій Маковійчук і
бригадир Микола Нагорняк**

колективному господарстві занепадати. Призупинила
свою роботу і цегельня. Старий клуб розбили, а нового
і сьогодні немає. Дитячий садок теж закрили, а згодом
і розбили. А могла ДДУ і сьогодні працювати, всі умови
були влаштовані для дітей. З великими зусиллями була
збудована типова школа та установа сільської ради.

Молодь із села масово виїжджає в пошуках робо-
ти. Село стає неперспективним. Система колективного
господарства себе не оправдала, а згодом і зжила.

Головами колгоспу «Червоне Прикарпаття» були:

- Дмитро Влашинець;
- Танасій Маковійчук;
- Юрій Сливка.

Розтоківська сільська рада

За час більшо-
вицького режиму сіль-
ське самоврядування
було недосконалим.
Головою сільської ради
міг бути обраний (при-
значений) тільки той,
хто був членом КПРС,

Приміщення ради

навіть не маючи відповідної освіти. Тому робота сільської ради, як і всіх у районі рад, була спрямована проти церкви, проти сільських жителів, за утвердження радянської влади та комуністичних ідей. Тому керівники сільської ради разом з комуністами примушували людей, особливо на великі релігійні свята, допомагати колгоспу (садили, сапали, заготовляли гіллячковий корм). Силоміць примушували людей брати участь у відзначенні радянських свят та парадів і демонстрацій.

Варто відзначити, що за час головування Олександри Івашко у 1986 р. були збудовані Розтоківська загальноосвітня середня школа, двохповерхове приміщення сільської ради та сучасний будинок побуту. В останньому на даний час розмістили клуб, пошту, перукарню і сільську бібліотеку. Всі інші голови, які перебували на даній посаді, для села мало що зробили...

Головами сільської ради були:

- Михайло Гавриляк;
- Микола Калинич;
- Дмитро Дрислюк;
- Василь Мицканюк;
- Олександра Івашко;
- Ніна Маковійчук;
- Дмитро Бельмега;
- Юрій Влашинець;
- Євген Данищук.

Секретарями сільської ради були:

- Степан Нагорняк;
- Василь Фіжделюк;
- Дмитро Гавриляк;
- Іван Лазорик;
- Іван Данилюк;
- Василина Крильчук.

**Микола
Калинич**

**Степан
Нагорняк**

Голосує Івашко Олександр Дмитрович-голова с.ради

Олександра Івашко

Дмитро Дрислюк

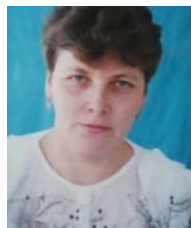
**Василь
Фіжделюк**

Іван Данилюк

**Євген
Данищук**

**Василина
Крильчук**

**Ольга Махетчук –
землеупорядник**

**Люба Губчук –
бухгалтер**

Коротка інформація про поштове відділення

За часів австрійського і польського панування в селі пошти не було. Поштове відділення знаходилося в районі – м. Кути. Ці повідомлення знаходимо в церковних документах («Шематизм» за 1925 р.). Листоноша (або, як називали того в той час, поштар) фірою з Кут раз у тиждень вивозив пошту в Тюдів, Малий і Великий Рожи́ни, Розтоки і Білобері́зку. Людям кореспонденція та повідомлення видавалися з сільської ради.

Згодом приміщення для поштового відділення було виділено у приміщенні контори колгоспу, потім – у сільській раді, а в даний час – у будинку побуту. Першим

начальником поштового відділення була Марія Прокоп'юк, випускниця Львівського технікуму зв'язку.

Наступними начальниками пошти були:

- Юрій Гавриляк;
- Микола Влашинець;
- Марія Данилюк;
- Марія Оринчук;
- Марія Скрипчук.

Листоношами були:

- Марія Прокоп'юк (Хоров'юк);
- Ганна Фіжделюк;
- Гафія Данилюк;
- Олена Маруняк;
- Марія Господарюк;
- Євдокія Олексюк;
- Ольга Крильчук;
- Світлана Калиняк;
- Марія Іллюк;
- Іван Крутчак;
- Ольга Нагорняк.

**Марія
Прокоп'юк**

**Олена
Маруняк**

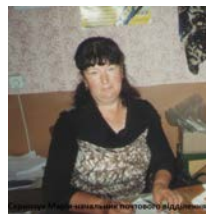
Це люди, які в дощ і в холод приносили і приносять односельчанам радісні і сумні звістки. На них завжди чекають, щоб почути якісь новини чи отримати пенсію. Робота працівників пошти є вкрай відповідальною, важкою і, водночас, малооплачувальною.

Приміщення пошти

**Ганна Хоров'юк,
листоноша**

**Марія Скрипчук,
завідуюча**

РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА РОЗТОКІВ

Садиба «Біля Черемоша» Юрія Гавриляка

На території села можна гарно відпочити, набратися сил на весь наступний рік. Це в садибі Юрія Гавриляка є відпочивальні будиночки з усіма зручностями для відпочиваючих. І самі господарі привітні. А господиня пані Ганна – бездоганний кухар. У їхній садибі завжди багато охочих відпочити. І не тільки з різних куточків України, а й європейці є частими гостями садиби Гаврилюків.

Відпочивальний комплекс «Стожари»

Розташований поблизу основної дороги, що зручно для приїзду. Має всі зручності для відпочинку. Самі кімнати обладнані сучасними меблями, є можливість від-

відати віддалені населені пункти на велосипедах, назбирати грибів і посушити на зиму, просто на гірських луках назбирати лікарських трав і запасти-ся здоров'ям. Повітря тут екологічно чисте: заводів поблизу немає, дорога транспортом не перенасичена, та й саме село поки що не газифіковане. Основне паливо у населення – дрова твердої і м'якої породи. А хто й користується газом, то тільки зрідженим (балонним).

В комплексі «Стожари» є сауна, басейн та їдальня з триразовим харчуванням. Рибалки можуть порибалити на річці Черемош, а також і в ставах, що є біля комплексу. Молодь, що приїздить на відпочинок, здебільшого полю-бляє гірський велоспорт, походи лісами та історичними місцями. А вже сімейні пари з дітьми та люди літнього віку купаються в дзеркальному Черемоші, ловлять рибу та загоряють. При спілкуванні з відпочиваючими видно, що люди задоволені комплексом «Стожари».

Садиба Григорія Влашинця

В самому центрі села, біля гірської річки Черемош, розміщена садиба Григорія Влашинця для відпочиваючих з усіма зручностями. Господарі – гостинні й поважні газди.

Для сімей, які бажають відпочити з дітьми, господиня може готувати страви, а для дітей – завжди свіже, парне молоко. В гуцульському меню всі страви готуються з натуральних харчових продуктів.

Недалеко від садиби є мішаний ліс, де відпочиваючі зможуть збирати гриби, ягоди та лікарські трави.

Повітря в даному регіоні – озонове. Заводів, фабрик та малих промислових підприємств немає. А річка Черемош – найчистіша в світі! Так оцінили всі туристи, хто хоч раз побував у Розтоках. Зайдеш у воду – і милуєшся її прозорою чистотою, свіжістю, надзвичайним смаком. Правда, вода гірська прохолодна. І якщо добре вдивитися в її дно, то можна побачити, як мимо твоїх ніг пропливає косячок мальків, чи стрілою пірне з-під каменя наляканий рак або більша рибина. Таку красу варто побачити на власні очі, це краса Черемоша. А хто її пізнає, ніколи не забуде.

Гуцульські Розтоки або Із висоти пташиного польоту (погляд журналіста)

Стимулювання горян у веденні аграрного виробництва – запорука того, що карпатські полонини не пере-

творються на непролазні хащі.

Найбільшою передзимою турботою мешканців верховинних населених пунктів Івано-Франківщини є створення запасу харчів і заготівля дров, забезпечення

кормів для худоби на довгі бездорожні місяці. Поспішають збути вирощену садовину. Як засніжить, пересуватися крутими схилами непросто. Хіба що підкови мати, кажуть тут жартома.

Закон гір

Крайнє гірське село Косівського району Розтоки розташоване неподалік від кордону з Румунією. Добиратися автобусом доводиться довгою й важкою дорогою через територію Чернівецької області. В цих краях вечоріє дуже швидко. Таке відчуття, що добираєшся до неба: світло у вікнах вдалині нагадує зорі. З центру до узвишшя, де мешкають Юрій та Марія Слижуки, йти з півгодини. Невеликий будинок на дві кімнати, завішаних давніми образами, фотографіями й колоритними тканими килимами. Тепліє не лише від пічки й запашного трав'яного чаю, а якоїсь особливої привітності говірких гостинних господарів. Можливо, через брак спілкування, хоч до найближчих сусідів хвилин із десять ходу. За тутешніми мірками – зовсім поруч. Цивілізація сюди добралася: є телебачення, радіо, мобільний зв'язок, Інтернет. Тож відчуженості від світу наче нема. Зате відчуття, що все навколо нагадує ба-

чені колись фільми про життя гуцулів.

Відчуття, ніби перебуваєш у якомусь іншому вимірі, серед таємничих гірських духів, посилюється вранці при спогляданні навколишніх красот. За чималим обійстям гуркоче потік зі справжнісіньким водоспадом. За ним – неосяжні заліснені гори. Звивиста стежка обрамлює пасовище. Така крутизна, що на його вершині від незвичності аж у голові паморочиться. Хати розкидані на значній території, віддалених садиб за пагорбами й не видно. Сторонній людині видається дивним, що тут вирує життя. В присілках, до яких із центру населеного пункту треба добиратися годинами, стоять типові гуцульські будинки з господарськими спорудами, зусібіч обкладеними акуратними полінцями. А полонини поруч гладесенькі, мов випрасувані: чи то ретельно випасені худобою, чи скошені. Тутешнім долати по кілька кілометрів на вершини до стіжків – звична справа. Ідеш, подекуди ледь повзеш угороду, а тут раз – і вигулькує акуратна хатинка з чисто символічною огорожею або й зовсім відкрита. Зате жердинами чітко помічено межі приватних ділянок і пасовищ. Щоби перейти, треба стати на куценьку сходинку чи підняти одну з ворин. Щоб довше служили, дерева для них не розпилюють, а розколюють. Закон гір гласить, що загорожу треба за собою неодмінно закривати, аби худоба не розбігалася. Тут цього неписаного правила дотримуються чітко, хоч за кількогадинну подорож доводиться часто перескакувати. Деся коник чи корівка пасуться, а ось дрібної живності – кролів у клітках чи птиці – не видно. Кажуть, що на них тут лиси охочі. Сільський листоноша Іван Крутчак, який обслуговує п'ятсот дворів, може оповісти чимало цікавих історій про тутешнє життя. Однією з особливостей є те, що народ охочий до періодики, яка має тут неабиякі тиражі. Звикли довіряти пресі.

Як самотній вовк

Оповідючи про гуцульське життя, хочеться не перебільшувати і не применшувати. Якщо бути ідеалістом, то можна всміхатися і казати: так, усе добре. Для гостей... Воно й справді: численні туристи милуються горами, Черемошем, який бере свої початки неподалік. Звідти буцімто й назва села – Розтоки. Аромат чебрецю навіть восени забиває дух. Кажуть, що й кисню у верхів'ях більше, від того перебуваєш у якомусь ейфорійному зачарованому стані. Багатьом цей чудовий край видається справжнісіньким раєм. Тож заможні люди й скуповують ділянки. Але для місцевих мешканців життя тут далеко від ідилії. Пенсії невисокі. Заробітків для молоді нема. Треба добре напружитися чи то на будівництві, чи в лісі. Радіють, якщо сто-двісті гривень за день зароблять, орудуючи сокирою, косою чи лопатою від ранку до вечора. Та й узимку сутужно. Є з чим порівняти: ще два роки тому мешканцям прикордонних територій можна було вільно навідуватися до Румунії через митний перехід неподалік. То добре знають, які там соціальні виплати. Начулися від них про великі дотації на розвиток тваринництва, утримання доріг. А наша держава, бідкаються горяни, мало стимулює, щоб люди тут жили, займалися сільським господарством, фермери вигідні кредити, дотації на техніку мали, як у країнах Євросоюзу. Так, є влада, але хто її відчуває... Гуцул, як самотній вовк, пропадає в горах. Здавати продукцію, молоко, м'ясо стало не вигідно, якийсь бізнес простим людям провадити складно. Ось чому сумно, і це об'єктивно.

Без людей землі дичавіють

Сільський голова Розтоків Євген Данишук розповідає, що в населеному пункті разом з дванадцятьма при-сілками мешкає 2030 чоловік:

– Є клуб, школа-одинадцятирічка, дошкільний комплекс. Для нього віддали добротне приміщення сільської ради, але грошей на облаштування не вистачає. Чимало дітей навчається в районних закладах інтернатного типу. Це звичайна справа для гірських територій, бо добиратися щодня за кілька кілометрів бездоріжжям не просто. А взимку – й поготів. Справді сутужно, але люди не поспішають залишати свої садиби навіть на верховинах. Земля тут завжди цінувалася: колись вступали до колгоспу, щоб зберегти свої ділянки. Хтось працював у рільничих бригадах, бо орна земля в селі займає двадцять відсотків території. Інші були задіяні у тваринництві, але з місцевою специфікою: маєш угіддя, то займайся вівчарством. Моїй мамі, приміром, виділили десяток баранів, вона їх доглядала, здавала продукцію. Інші так само утримували у своїх стайнях колгоспну худобу і рахувалися на роботі. На гірських хребтах гуртом, толокою, косили, громадили сіно, а вночі потайки крали, зносили до своїх господарок. Тут важко жилося в усі часи, але бунтівні гуцули ніколи особливо не схилялися перед владою, і коліно приклоняли хіба що перед Господом. Вважаю, що й нинішня розруха не зломилася наш гордий народ. Відновлюють давні призабуті промисли, беруться за розвиток тваринництва, в одноосібників нині налічується понад півтисячі голів великої рогатої худоби. На сімейній фермі Степана Губчака утримується вісімнадцять корів і п'ятеро коней карпатської породи. Власник – колишній головний зоотехнік колгоспу, ходяча енциклопедія у сво-

їй галузі. Багато селян беруться розчищати хаці. Йдемо назустріч навіть тим, котрі ще не мають приватизаційних документів на землю. Не заперечуємо, адже без людей гори дичавіють. І державі слід би більше дбати, щоб населення гірських територій не відчувало себе загубленим у лісах.

І не заглядали б із заздрістю за колючий дріт

У розмові про Румунію дізнаюся, що в ближніх до нашої країни селах мешкають такі ж гуцули, та ще й розмовляють українською. З Розток машиною місцевої пекарні аж до краю Путильського району. Вздовж дороги до села Руська вже виднівся кордон, добре помітні румунські поселення. Цікаво вдивлятися на подібні хати по обидва боки високого колючого дроту та кількадемрової виораної смуги, такі ж само гори й полонини, та навіть на корів із характерними дзвониками. Дві країни розділяє річка Серет. Неподалік контрольно-пропускного пункту з берега заганняє на обійстя кількох корів Галина Марочка. Жінка розповідає, що митний перехід був вигідний місцевим жителям, які часто навідувалися до рідні в румунське село Улма. Але в 2010 році Румунія приєдналася до Шенгенської угоди про скасування паспортного контролю країн-членів Євросоюзу і закрила тут кордон. Тепер доводиться оформляти закордонний паспорт, візи і добиратися через КПП «Порубне». Багато людей користуються можливістю торгувати в прикордонному місті Сучава, везуть продукти, які в нас значно дешевші від румунських. Але на розвиток тваринництва в сусідній країні дають великі гроші. То буває, що наші співвітчизники залишаються там, обзаводяться сім'ями.

Хотілося запитати про те, чи виробляють мешканці прикордонних сіл румунські паспорти. Хоч про це багато довелося чути, ніхто не поспішатиме розголошувати таку особисту справу. Адже подвійне громадянство в нас заборонено і карається законом. Хоч якби рідна держава, бідкаються горяни, стимулювала, щоб люди тут жили, займалися сільським господарством, фермери вигідні кредити, дотації на техніку мали, як у країнах Євросоюзу, то й не прагнули би покинути свою рідну земельку. І не заглядали б із заздрістю на той бік кордону.

До теми

62 відсотки сільгоспугідь Косівського району – пасовища та сінокоси, 7,7 – багаторічні насадження. На початку року в краї утримували 17862 голови великої рогатої худоби, що на 954 більше, ніж за такий же період 2012-го. Дотація за утримання молодняка ВРХ на перше травня склала 3,208 мільйона гривень. Створено вісім сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, шістнадцять молочних ферм сімейного типу. Для порівняння, в 1965 році в районі утримувалося 44,9 тисячі голів великої рогатої худоби, а зокрема 21,1 тисячі корів.

Довідково

За інформацією департаменту агропромислового розвитку Івано-Франківської області, станом на 1 серпня у всіх категоріях господарств Прикарпаття утримувалося 228,2 тисячі голів великої рогатої худоби, тобто на 8,2 тисячі більше проти такого ж періоду минулого року. На розвиток галузі тваринництва з обласного бюджету від початку року виділено 786 тисяч гривень. За утримання та збереження молодняка ВРХ виплачено тринадцять

мільйонів, а за вирощені та продані на забій і переробку суб'єктам господарювання молодняк ВРХ та свині – 1835 тисяч гривень. На будівництво тваринницьких об'єктів освоєно двадцять мільйонів гривень.

Рівень життя у цифрах (2012 р.)

	<u>Румунія</u>	<u>Україна</u>
Населення, млрд. чол	21,848	44,854
ВВП на душу населення, \$ США	12800	7300
Населення за межею бідності, %	21,1	35
Рівень безробіття, %	4,3	8,8 офіційний
Доходи бюджету, млрд. \$ США	54270	53070
Експорт, млрд. \$ США	67220	71530
Внутрішній валовий продукт, млрд. \$ США	171400	180200
Частка прямих іноземних інвестицій, млрд. \$ США	74490	54360

Людмила СТРАЖНИК,

*член правління Івано-Франківської обласної організації
Національної спілки журналістів України*

**Краєзнавчий музей «Полонинське літо»
Розтоківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст.**

Історико-краєзнавчий музей «Полонинське літо» при Розтоківській загальноосвітній школі І-ІІІ ст. був відкритий 5 вересня 1996 р. Завідуючим музею є вчитель історії та правознавства цього навчального закладу. Методичне керівництво музеєм здійснюється дирекцією школи та відділом освіти РДА. Музей займає приміщення у навчальному корпусі площею 30 кв.м., обладнаний експозиційними вітринами, манекенами, до

яких підведено освітлення та опалення.

Музей історико-краєзнавчого профілю, в якому естетично оформлені такі експозиційні розділи: «Характеристика географічного розташування полонин», «Життя і побут полонинників», «Посуд», «Одяг полонинників», «Знаряддя праці», «Господарські будівлі», «Зразки одягу полонинників», «Зразки святкового одягу Гуцульщини», «Зразок дитячого гуцульського строю», «Хустка – жіночий оберіг». У них зібрано багатий теоретичний та ілюстративний матеріал з історії гуцульського мистецтва, зокрема, вишивки, ткацтва, старовинні побутові речі пастухів-гуцулів, притаманний для цього регіону народний буденний та святковий одяг.

Перший відділ нашого музею «Полонинське літо» знайомить із розташуванням полонин. Влітку вони багаті на різні соковиті трави, а ліси – на ягоди та гриби. Тому жителі Гуцульщини з давніх давен ці землі використовували дбайливо на пасовища для худоби.

Ранньою весною виходили з худобою на полонини і аж до пізньої осені її там випасали, доїли і обходили. Там люди склали і свій своєрідний побут.

У розділі «Життя і побут полонинників» бачимо, що полонинські будівлі (стая, колиба) мали свої особливості і пов'язані з умовами життя і побуту пастухів, чабанів,

Полонинський посуд

Ткацький верстат

доярів, ватага, кальмана. Пастухи дбали, щоб місце для худоби було сухе, затишне і знаходилося поблизу великого джерела, яке протягом сезонного перебування на полонині, могло забезпечити пастухів і худобу водою.

В даний час будівництво стай зазнало значних змін. Вони будуються з вікнами, підлогою, столами та фабричним посудом. А в музеї є велика колекція посуду глиняного та дерев'яного: бочки, коновки, глечики, колотівки від масла тощо.

В середині XIX ст. і на початку XX ст. за пасовища на полонинах приходить боротьба. Багаті дідичі витісняють бідняків-гуцулів з полонин. Нерідко такі сутички закінчувались для безправних горем. Але вони інколи й пробували шукати захисту в суді. Тому радою музею зібрано багато судових матеріалів, документів-оригіналів часів панської Польщі та Австрійської імперії.

В розділі «Одяг полонинників» розкрито зразки щоденної одягу. Тяжкі умови життя пастухів на полонині, їх відірваність від родин, антисанітарні умови змушували виварювати сорочки і штани у тваринному жирі і носити їх протягом усього літнього сезону.

Щоденний одяг пастухів Гуцульщини, як і традиційний народний, був типовий для всіх горян. Мальовничий, прикрашений вишивками,

Святковий одяг

Екскурсовод – В. Гулей

різнокольоровими аплікаціями і мідними капелями. Він майже не відрізнявся від традиційного народного.

Жінки в час полонинського літування вишивали сорочки, дівчата – рушники та сорочки у придане. Барви веселкою грали на жіночих та дитячих сорочках. Більш строгішими вишивалися чоловічі паси та сорочки. Особливої уваги слід приділити таким жіночим сорочкам, як «викроїнкам», «моршінкам», «вуставкам». Їх переважно носила челядь багатого роду. Вони й дорого цінувалися, бо робота була довготривалою й вишуканою.

В кожній господині гуцульського регіону було кілька сорочок і кожна мала своє призначення: на неділю до церкви, на храмове свято, на будень, на весілля тощо. Тому на музейній грядці є різновид сорочок, що вишиті нашими гуцульськими майстрами.

В цьому розділі зібрані учнівські роботи обдарованих дітей школи: Леся Шарабуряк досліджувала тему «Українська народна вишивка», а Галина Саборик – «Українські рушники

О. Карапчук з О. Луканюк

Музейний стенд

Екскурсовод П. Головчук

та сорочки».

У розділі «Знаряддя праці» з полонини представлені сокира, серп, граблі, маслобійка, бочка з браєм для бринзи, прядка та предмети вишивання та в'язання для жінок. Крім догляду за худобою чоловіки займалися мисливством та рибальством, а жінки вишивали, плели та пряли. Тому в даному розділі є прядка, терлиця, гребінь для чесання вовни, мотовила, куделя та веретена.

Заслужовує уваги те, що кожна дитина може спробувати прясти нитки з вовни так, як це робили наші предки, а на ткацькому верстаті – зіткати рушник чи просто домоткане полотно.

В розділі «Святковий гуцульський одяг» розміщені строї жіночого, чоловічого та дитячого одягу. Буденний одяг пастухів демонструвався на манекенах, зроблених майстрами-скульпторами із деревини. Тому відвідувачі музею мають можливість наочно оглянути одяг полонинників, взуття та гуцульську кресаню.

Учень 8-го класу Іван Крильчук написав дослідницьку роботу про взуття гуцулів, в якій уміло розкрив різновид гуцульських постолів, їх крій та пошиття. Це такі постолі: «буденні» – із свинячої шкіри (сирця), «виробняки» – із телячої виробленої шкіри, взувалися лиш до церкви і на свята. Постолі «жаби» виготовлялися з камери чи резинової шини з автомобіля. Їх носили тільки діти, тому вони були слизькими і для дорослої людини не виготовлялися з точки зору техніки безпеки.

В розділі «Хустка – жіночий оберіг» розміщена багато колекція хусток. З давнини вона для жінки була оберегом: від хвороб, від злих очей та намовлянь. Заміжня жінка не мала права вийти без хустки на поріг хати. Це вважалося великим злом. Хустки у жінок були різні, але

найбільше полюбляють горяни їх з червоними, білими і зеленими кольорами, рідше з синіми чи жовтими.

Коли дівчина виходила заміж, то її наречений для цієї урочистості мав придбати хустку із-за Черемоша (з Румунії). І в час вінчання він гордовито розкладав цей свій перший дарунок – вінчальну хустку – на плечах коханої в церкві. Така вінчальна хустка коштувала хлопцеві й життя. Бо Черемош слугував кордонам двом державам – Румунії і Польщі. А хто наважувався порушити закони кордону, того чекала нерідко й смерть. Отож дорогою ціною румунські хустки потрапляли в наше село дівчатам чи жінкам. Цей промисел у народі називався шварцом.

Зберігається в нашому музеї також цінна хустка, яка потрапила в с. Розтоки у 1947 р. із Бесарабії, коли саме там був сильний голод. І люди подалися в пошуки хліба скрізь, а дехто і забрів у гори Карпати. Спухла з голоду жінка-бесарабка міняла дорогу велику хустку на продукти харчування. Дав господар за цю дорогу річ відро кукурудзи у шульках (качанах). Радості не було меж. Бо на неї чекали вдома голодні діти. Ця хустка називається «бесарабкою».

В даному розділі є й такі хустки, як «сповивальна», «вінчальна», «дарована» і «жалобна». Не менш цікаві історії й інших хусток, що є в музеї, особливо «дарованої», яку дала мати повстанця ОУН за те, що гуцулка-горянка похоронила вбитого совітами її сина. Ніхто це не бачив і нікого вночі не було й близько. А через рік, у поминальну неділю, жінка-незнайомка підійшла до гуцулки і дала за душу похованого тоді її сина велику румунську хустку і дорогий скляний таріль.

Музей багатий на різні фоторепродукції. Це заняття

полонинників у вільний від основної роботи час: ткацтво, вишивка, в'язання, лозоплетіння тощо. В музеї зібрано зразки різних вишивок кількома видами техніки: хрестом, гладдю, виколюванням, низинкою та бісером. Все це результат пошукової роботи гуртка нашої школи.

З часу організації музею «Полонинське літо» учнями школи зібрані кращі зразки тканин гуцульських рушників майстрів-умільців нашого села. Їхні роботи демонструють мистецьке володіння і славні традиції своїх батьків. Експозиційні рушники, які представляють учнівські роботи, є найбагатшими, найширше представлені, вони постійно оновлюються та доповнюються.

Музей систематично поповнюється матеріалами, які збирають учні підчас краєзнавчих експедицій, а також дослідницькими працями обдарованих учнів школи.

Неодноразово на базі музею «Полонинське літо» проводились районні та обласні семінари вчителів історії, образотворчого мистецтва та бібліотекарів.

Розділ X ВІДОМІ ЛЮДИ СЕЛА РОЗТОКИ

Ватаманюк Петро Петрович

Доцент кафедри радіотехніки та інформативної безпеки, один із провідних викладачів фізикоматематичний факультету, здібний науковець, чудовий педагог, невтомний громадський діяч, патріот України, улюбленець багатьох поколінь студентів. Народився 1 березня 1949 р. в с. Розтоки Івано-Франківської обл. До школи пішов у 1956 р. Успішно закінчив школу у 1966 р. і в цьому ж році вступив на I-й курс фізико-математичного факультету Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича. Будучи студентом, виконував обов'язки старости групи і на всі наступні роки для своїх однокласників він так і залишився старостою, тобто тією людиною, до якої йшли за порадою, допомогою. В 1971 р. закінчив фізичний факультет і комісією з розподілу молодих спеціалістів був залишений на роботу при університеті на кафедрі напівпровідникових матеріалів.

Далі тривали роки напруженої праці, які увінчались захистом дисертації з отриманням звання кандидата фізико-математичних наук, доцента кафедри радіоелектронної апаратури. Ним створено ряд унікальних експериментальних установок з дослідження магнітної сприйнятливості, спроектовано і налагоджено найпотужніший на Західній Україні електромагніт. Його кан-

дидатська дисертація «Магнітооптика складних напівпровідників низької симетрії» вражає оригінальністю та завершеністю.

Петро Петрович вирізнявся особливою стриманістю, доброзичливістю, готовністю прийти на допомогу. Його ініціативність, прагнення нового проявлялися в усьому. Кафедра радіотехніки, на якій останні роки працював пан Петро, готувалася до відкриття спеціальності «Системи технічного захисту інформації», і він поїхав до Києва на курси підвищення кваліфікації з напрямку «Організація захисту інформації в комп'ютерних системах і мережах». Петро Ватаманюк читав лекції з фундаментальних спецкурсів: «Пристрої надвисоких частот та антен», «Міжнародний радіозв'язок та радіообмін», «Проектування антенно-фідерних пристроїв». Під його керівництвом розроблялись пристрої зондування іоносфери, індикатор радіовипромінювання, передавач корпоративної системи зв'язку, електромасажер...

Свою педагогічну діяльність Петро Петрович поєднував з роботою заступника декана з наукової роботи. Передовсім це стосувалось наукової праці серед молоді: організація щорічних студентських конференцій та олімпіад за спеціальностями, участь в роботі МАН (Малой Академії наук) і т.п. Все це лягло на плечі Петра Ватаманюка. Він надзвичайно сумлінно і ретельно виконував свої обов'язки, доручення, вимагаючи цього і від колег та студентів.

Наш земляк був закоханий у свій чудовий край, організовував походи в Карпати з обладнанням для проведення міжнародного радіозв'язку. Він постійно навідувався до батьківської хати, де полюбляв відпочивати з дружиною, приходити до шумного і бурхливого Черемошу.

Влад Марія Миколаївна

Комусь Господь дав у посаг пензель чи смичок, а Марії Влад дав поетичне віно. Народилася 25 серпня 1940 р. в с. Розтоки Івано-Франківської обл. Дитинство припало на важкі воєнні й повоєнні роки. Водночас це було ще справжнє гуцульське село, не знищене гулом автомашин і мобілок.

Талановита Марія Миколаївна відчула у собі дар слова і від 1955 р. почала друкуватися в пресі. Згодом пішла на навчання до Львівського університету і стала дипломованою журналісткою. Працювала журналістом у Косові, а відтак переїхала в Київ. Та поетичний талант не давав ні хвилини спокою, і з-під пера молодої поетеси Марії одна за одною з'являються збірки «Грають в дри-мби вітри», «Живиця», «Мелодії травня», «Чиста злива», «Мова полонин» та ін., а також прозові книжки «Стрітенне», «Який цей світ» та «Святий Йосиф Обручник».

Перша з них – це розлога розповідь про духовний світ рідної Гуцульщини, яку авторка добре знає і розуміє, часточкою якої завжди відчуває й себе.

Марія Влад – член Національної Спілки письменників України, лауреат літературної премії «Благовість», її можна побачити в гуцульському сардаці на гуцульських фестивалях, а спогади про рідне село впливають у таких рядках:

*Розтоки. Хоч на хвилечку до них!
Торкнутися, щоб в небо відштовхнутись.
Є стільки місць на світі чарівних...
Мені б селом смерековим дихнути.*

Гавриляк Юрій Іванович

Народився 1948 р. в простій селянській сім'ї с. Розтоки, де пройшли його дитячі та шкільні роки. Продовжив здобувати середню освіту в с. Розтоки Чернівецької обл. Потім служив в армії, де зарекомендував себе дисциплінованим, вихованим, виконавським, за що й командир рекомендував Юрію після закінчення служби вступити на навчання до військового закладу. І юнак стає студентом одного з найпрестижніших вузів – Ленінградської військової академії. Після її закінчення працював у різних військових частинах Ленінградського військового округу. Зараз Юрій Іванович на заслуженому відпочинку.

Губчук Михайло Васильович

Уродженець с. Розтоки Івано-Франківської обл. 1975 р.н. Дитячі роки пройшли в інтелігентній та культурній родині. В школі Михайло гарно вчився, надаючи перевагу суспільним наукам. Брав активну участь у житті школи, багато читав. Випускник теологічного факультету Чернівецького держуніверситету ім. Федьковича. Висвячений буковинським єпископом Данилом у священничий сан. Це перший священник – виходець з нашого села!

Кічеряк Віталій Васильович

Народився 31.08.1979 р. в с. Розтоки Косівського р-ну. Освіта – повна вища за спеціальністю «Соціальна педагогіка», магістр державної служби. Трудову діяльність починав у сфері соціальної служби з посади начальника відділу соціальної роботи Косівського РЦССДМ, з 2014 директор Косівського районного центру соціальної служби сім'ї, дітей та молоді.

В роботі дбайливий, тактовний і працьовитий, за що удостоєний численних нагород: диплома Косівської РДА, як переможець I туру Всеукраїнського конкурсу «Кращий державний службовець» (номінація «Кращий керівник», 2010 р.), грамоти Івано-Франківської ОДА за вагомий внесок в реалізацію державної молодіжної політики (2012 р.), грамотою Івано-Франківських ОДА й обласної ради за сумлінну працю, вагомий особистий внесок у вирішенні питань соціального захисту громадян та з нагоди професійного свята – Дня працівника соціальної сфери (2013 р.), подякою Міністерства соціальної політики України за вагомий внесок в реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення, високий професіоналізм, самовіддану працю та сумлінне виконання службових обов'язків.

Крім основної роботи та прямих обов'язків Віталій Васильович заслужив високу повагу й довіру односельчан – обирається депутатом Косівської районної ради. Як депутат, підняв проблему відсутності в нашому селі дитячої дошкільної установи, в результаті чого

в 2016 р. спільними зусиллями з місцевими органами влади садочок відкрито. Багато допомагає, радить і пропонує односельчанам у вирішенні їхніх проблем...

Луканюк Андрій Петрович

1977 р.н. Дитячі та шкільні роки пройшли в рідному селі Розтоки. Після закінчення дев'ятирічки вступив на навчання у Чернівецьке вище художнє училище (відділ «Конструювання меблів та художня обробка по дереву»). Більше уваги приділяв заняттям художньої різьби по дереву. У 1996 р. – вступив на І-ий курс теологічного факультету Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича.

24 серпня 2001 р. в кафедральному соборі св. Покрови було рукопокладений митрополитом Івано-Франківським і Галицьким Андрієм в сан священника. Цього ж року був призначений на парафію с. Станькова Калуського р-ну настоятелем храму св. Михаїла, в якому служив до 2006 р. А з 2006 р. – настоятель храму св. Миколая Чудотворця с. Перерісль Надвірнянського р-ну, а також викладач історії Старого Завіту Івано-Франківської семінарії-академії УАПЦ. За сумлінну викладацьку працю нагороджений благословенною грамотою митрополита Івано-Франківського і Галицького Андрія. На долю молодого священника під час служіння випала титанічна праця: повна реставрація древнього історичного храму св. Миколая Чудотворця (розпис, перекриття, благоустрій

і укомплектування криниці, дзвіниці). Організовано роботу недільної школи, паломницькі поїздки по історичних та духовних місцях України. За своє служіння нагороджений протоієрейським хрестом, а також хрестом із прикрасами (2009 р.), митрою (2013 р.), орденом Андрія Первозванного III ступеня (2015 р., митрополитом Київським і всієї Руси-України Мефодієм).

Друкується в газетах «Наша віра», «Світ духовності» і в журналі «Наша Церква».

Оринчук Оксана Кузьмівна

Народилася 1973 р. в родині музиканта с. Розтоки, де і пройшли дитячі та шкільні роки. За час навчання проявила себе здібною ученицею з нахилом до мистецьких дисциплін та мала добрі організаторські здібності. Завжди брала активну участь у різних позакласних заходах. Особливо вона любила співати і мала гарний голос. Своїм дзвінким виконанням пісень усіх зачаровувала.

Оксана Оринчук – оперна співачка

За порадою батьків, учителів і друзів Оксана вступає в Чернівецьке музичне училище, яке успішно закінчує і стає співачкою Чернівецької обласної філармонії. Але доля їй судила працювати у Челябінській державній філармонії, де вона здобула блискучу кар'єру і славу. Диски її записів концертів та виступів швидко розповсюджу-

ються, особливо записи українських народних пісень. Це насолода для слухачів і для глядачів. Тому вона має багато різних нагород, премій, подарунків... Тож хай зірка слави співачки Оксани Кузьмівни ще довго горить на п'єдесталі фестивалів!

Слижук Дмитро Юрійович

Народився 1977 р. в с. Розтоки в родині Юрія і Марії. Його предки по батьковій лінії були мельниками, а по маминій – бджолярами.

Член Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Союз обдарованої молоді». Випускник: технікуму інформатики і обчислювальної техніки м. Самбора Львівської області за спеціальністю «Економічна статистика» (молодший спеціаліст, економіст, 1996 р.); Українського Католицького Університету м. Львова (спеціаліст з богослов'я, спеціалізація філософія, 2003 р.); Магістерської Програми Екуменічних Наук Українського Католицького Університету і Львівського Національного Університету ім. Франка (магістр екуменічних наук, 2008 р.).

Автор збірок поезії та прози: «День серед ночі» (2002 р.), «Обійми цілющого слова» (2006 р.), «Духи Любові на конях мелодій» (2010 р.), «Передчуття таїни» (2012 р.). Художні твори публікувалися і публікуються в Інтернеті й періодичних виданнях. Пісні на його вірші виконують як початкуючі естрадні співаки, так і заслу-

жені, народні артисти України, барди.

Веде щоденник спостережень та відкриттів, грає на сопілці та блокфлейті, цікавиться народною медициною, вивчає лікарські рослини. Володіє кількома іноземними мовами. Досліджує феномени, парадокси і міфи.

Татарин-Крильчук Галина Кузьмівна

Галина Василівна Крильчук народилася 1961 р. в с. Розтоках. Дитячі та шкільні роки промайнули в рідному селі. Після закінчення школи вступила в Коломийське педагогічне училище, а практику проходила в Розтоківській середній школі, де зарекомендувала себе дбайливим і здібним педагогом.

Спочатку працювала в Підзахаричівській загальноосвітній школі, а згодом стала завучем Мариничівської ЗОШ І-ІІІ ст. Діти, батьки та колеги добре відзиваються про Галину Василівну, вона є авторитетом і добрим наставником для колег.

Вищу освіту філолога здобула в Чернівецькому державному університеті ім. Ю. Федьковича. Нова набута спеціальність Галину Василівну надихнула поезією. І стали виходити збірки одна за одною – «Серед правічної краси» (2009 р.), «Голоси Карпатського краю» (2010 р.), «Засвідчую свою любов» (2013 р.).

Ще одна зірка засяяла на літературному небосхилі чарівних Розтоків!

ДОДАТКИ

Додаток № 1.

УКРАЇНА

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА
АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул.Сагайдачного,42а,м.Івано-Франківськ,76007,тел./
факс (03422)4-90-77,e-mail:daifo@if.archives.gov.ua

03.01.2013 01/04-07

На заяву 27.12.2012
Церковна громада УГКЦ
с. Розтоки Косівського району

АРХІВНА ДОВІДКА

В Шематизмі всього кліру Станіславської греко-католицької єпархії на 1913 рік, значиться в с Розтоки Косівського деканату церква Святого Михаїла, дерев'яна, вист. 1901, благ. 1902.

При церкві була каплиця св. Косми і Дем'яна, дерев, благос. 1884.

Підстава: Шематизм всего клира греко-католицької єпархії Станіславівської на 1913 р., стр. 124.

Директор архіву І. І. Гриник
Головний спеціаліст М. В. Римарук

Каплички і придорожні хрести села

1. Капличка на пр. Підстінки. Збудована у 2003 р., висвячена в тому ж році о. Мирославом. Меценати: Степан Крушняк і Петро Хоров'юк. Мета побудови – офіра та здоров'я родин. Розміри: 1,6 м. х 1,9 м., висота 3,5 м. Із заліза і бляхи.

2. Капличка на пр. Підстінки. Збудована у 2013 р., висвячена 27.07.2013 р. о. Мирославом. Меценати: Михайло, Петро та Іван Хоров'юки. Мета побудови – за померлі душі батька Петра та бабки Олени. Розміри: 1,5 м. х 1,8 м., висота 2,5 м. Із дерева й заліза.

3. Капличка на пр. Царина. Збудована у 2007 р., висвячена 22.05.2007 р. о. Мирославом. Меценати: Микола і Марія Поп'юки. Мета побудови – за здоров'я і благополуччя сім'ї. Розміри: 1,7 м х 1,7 м., висота 2,5 м. Із цегли й алюмінієвої бляхи.

4. Капличка на пр. Царина. Збудована у 2002 р., висвячена 28.08.2002 р. о. Мирославом. Меценати: Микола і Євдокія Влад. Мета побудови – заповіт Євдокії Влад. Розміри: 1 м. х 1 м., висота 2,5 м. Із цегли, каменя й алюмінієвої жести.

5. Капличка на пр. Село. Збудована у 1996 р., висвячена 21.11.1996 р. о. Мирославом. Меценати: Микола і Марія Поп'юки. Допомогали в будівництві: П. Сиротюк, М. і Д. Гавриляки, М. Кустреюк. Мета побудови – за здоров'я родини Влад. Розміри: 1,20 м. х 1,20 м., висота 3,5 м. Із каменю, блоку й алюмінієвої жести.

6. Капличка на пр. Опари. Збудована і висвячена

06.05.2009 р. о. Мирославом. Меценати: Юрій та Ганна Нестеруки. Мета побудови – за здоров'я Юрія. Розміри: 1,4 м. х 1,4 м., висота 2,5 м. Із дерева, каменя й катипала.

7. Капличка на пр. Луги. Збудована у 1991 р., висвячена в 1992 р. о. Мирославом. Меценати: Василь Кічеряк, Микола Гавриляк, Михайло Проданчук, Іван та Михайло Калиничі. Мета побудови – офіра за здоров'я цих родин. Розміри: 1,5 м. х 1,5 м., висота 2,5 м. Із цегли й жести.

8. Капличка на пр. Луги (школа). Збудована і висвячена 25.05.2012 р. о. Василем Тимчуком. Меценати: Анатолій Пастух і Дмитро Кобильовський. Мета побудови – офіра за душу померлої Вікторії. Розміри: 2 м. х 2 м., висота 5,5 м. Із дерева, заліза й катинала.

9. Капличка на пр. Луги (центр). Збудована у 2005 р. і висвячена 28.08.2002 р. о. Мирославом. Меценат: Володимир Букатка. Мета побудови – за здоров'я цих родин. Розміри: 1,6 м. х 1,9 м., висота 3,5 м. Із заліза й жести.

10. Капличка на пр. Луги (Скакунівський потік). Збудована і висвячена 27.11.2010 р. о. Мирославом. Меценати: Віктор і Світлана Поляки, Іван, Марія і Дмитро Ілюки. Мета побудови – офіра за здоров'я родин. Розміри: 1,5 м. х 1,5 м., висота 2,5 м. Із дерева, каменя й ондуліну.

11. Капличка на пр. Горби. Збудована у 1990 р. і висвячена в тому ж році о. Мирославом. Меценати: Олексій Слижук, Іван Дарійчук, Іван Головчук, Іван Матійчук. Мета побудови – офіра за здоров'я цих родин. Розміри: 3 м. х 3 м., висота 3,7 м. Із блоку і бляхи.

12. Капличка на пр. Підпасіки. Збудована 2015 р. і висвячена о. Василем. Меценат: Юрій Оринчук. Мета

побудови – за здоров'я родини. Розмір 1,5 м. х 1,5 м.

13. Капличка на пр. Запогар. Збудована в 2010 р., висвячена о. Мирославом. Меценат: Юрій Оринчук. Мета побудови – за здоров'я сім'ї. Розмір 1 м. х 1 м. Із дерева.

14. Капличка на пр. Губки. Збудована у 1938 р. родиною Гаврушів, зруйнована – 1970 р., відновлена 1991 р. Меценати: Юрій Гавруш та Іван Губчук. Мета побудови – офіра за здоров'я цих родин. Розміри: 1,6 м. х 1,6 м., висота 3,5 м. Із дерева, цегли й жести.

15. Капличка на пр. Губки. Збудована і висвячена о. Мирославом у 2000 р. Меценати: Іван, Мирослав та Михайло Губчуки. Мета побудови – офіра за здоров'я цих родин. Розміри: 1,6 м. х 1,6 м., висота 3,5 м. Із цегли й жести.

16. Капличка на пр. Губки (Мочера). Збудована у 2009 р. і висвячена о. Василем. Меценати: Іван та Володимир Дарійчуки. Мета побудови – офіра за здоров'я цих родин. Розміри: 3 м. х 3 м., висота 3,7 м. Із дерева й катинала.

17. Капличка на пр. Губки. Збудована у 2013 р. і висвячена о. Мирославом. Меценати: Галина Губчук, Роман і Василь Крильчуки. Мета побудови – офіра за здоров'я мами Ганни та батька Василя.

18. Придорожній хрест. Встановлений на початку пр. Губки родиною Мирослава та Михайла Губчуків. Висвячений о. Мирославом. Мета побудови – за здоров'я всієї родини.

19. Придорожній хрест на пр. Луги. Встановлений Іваном Чоланюком та Дарійчуком Михайлом. Висвячений в 2015 р. о. Василем. Мета побудови – за здоров'я всієї родини.

Майстри умільці с. Розтоки

№ п/п	Прізвище та ім'я	Рік нар.	Фах	Присілок
1.	Букатка Іванна	1988	ткаля	Влоги
2.	Букатка Марія	1961	ткаля	Влоги
3.	Богдан Василь	-	тесляр	Луги
4.	Богдан Степан	-	тесляр	Луги
5.	Ватаманюк Василь	1951	столяр	Губки
6.	Влашинець Петро	1959	столяр	Губки
7.	Гавриляк Іван	1921	боднар	Лупули
8.	Гавриляк Світлана	-	вишивальниця	Село
9.	Гавриляк Стефанія	1949	ткаля	Запогар
10.	Губчук Іван	1941	зварник	Село
11.	Губчук Іван	1961	каменщик	Губки
12.	Губчук Микола	1972	зварник	Село
13.	Губчук Мирослав	1970	столяр	Губки
14.	Данилюк Микола	-	штукатур	Опари
15.	Данилюк Юрій	-	штукатур	Опари
16.	Данищук Марія	1951	ткаля	Підпасіки
17.	Данищук Іван	1941	столяр	Підпасіки
18.	Данищук Михайло	1971	столяр	Підпасіки
19.	Дарійчук Юрій	1937	столяр	Підпасіки
20.	Досяк Ольга	1973	ткаля	Луги
21.	Калинич Ганна	1954	ткаля	Підстінки
22.	Калинич Ірина	1976	ткаля	Підстінки
23.	Калинич Микола	1932	столяр	Луги
24.	Калинич Микола	1931	столяр	Луги
25.	Кобильовський Дмитро	1953	коваль	Село
26.	Крамар Петро	1956	столяр	Підстінки
27.	Крильчук Калина	1954	ткаля	Запогар
28.	Крильчук Олена	1968	ткаля	Підстінки
29.	Крильчук Тамара	1973	ткаля	Підпасіки
30.	Лабудяк Василина	1954	ткаля	Губки
31.	Луканюк Василь	1973	зварник	Село
32.	Луканюк Іванна	-	вишивальниця	Село
33.	Маковійчук Василь	1916	столяр	Село
34.	Нагорняк Степан	1957	тесляр	Луги
35.	Опарик Іван	-	тесляр	Опари
36.	Опарик Олена	1954	ткаля	Опари
37.	Саборик Галина	-	вишивальниця	Село
38.	Саборик Віталій	1973	зварник	Село
39.	Саборик Надія	1973	ткаля	Село
40.	Самашко Василь	-	плиточник	Село
41.	Самашко Марія	-	вишивальниця	Село
42.	Слижук Марія	1942	ткаля	Запогар
43.	Шарабуряк Марія	1973	ткаля	Запогар
44.	Ясінська Марія	1952	ткаля	Село

Додаток № 4.

Кількість випускників

№ п/п	Рік випуску	Дівчат	Хлопців	Кількість	Класний керівник
1.	1991-1992	7	9	16	Кобильовська Є.О.
2.	1992-1993	9	7	16	Кобильовська Є.О.
3.	1993-1994	3	6	9	Луканюк О.М.
4.	1994-1995	1	4	5	Нагорняк Г.Ю.
5.	1995-1996	2	4	6	Білоус О.Л.
6.	1996-1997	6	9	15	Кречун О.І.
7.	1997-1998	2	7	9	Павлюк І.О.
8.	1998-1999	6	4	10	Луканюк О.М.
9.	1999-2000	8	7	15	Кобильовська Є.О.
10.	2000-2001	7	12	19	Рибчук Г.В.
11.	2001-2002	7	4	11	Нагорняк Г.Ю.
12.	2002-2003	13	10	23	Андрікова О.Л.
13.	2003-2004	4	15	19	Кречун О.І.
14.	2004-2005	4	11	15	Андрікова О.Л.
15.	2005-2006	5	15	20	Луканюк О.М.
16.	2006-2007	8	14	22	Самашко М.П.
17.	2007-2008	11	16	27	Андрікова О.Л.
18.	2008-2009	6	10	16	Нагорняк Г.Ю.
19.	2009-2010	7	13	20	Гавриляк Л.Д.
20.	2010-2011	6	10	16	Кречун О.І.
21.	2011-2012	7	16	23	Влашинець С.М.
22.	2012-2013	11	7	18	Луканюк О.М.
23.	2013-2014	8	8	16	Самашко М.П. Нагорняк Г.М.,
24.	2014-2015	10	9	19	Влашинець Н.Я.

Учні, що закінчили Розтоківську школу на відмінно

№ п/п	Рік закінчення школи	П.І.П.	Рік народження
1.	1991-1992	Губчук Михайло Васильович Данилюк Сергій Іванович Ясіньський Василь Миколайович	1975 1975 1975
2.	1992-1993	Петриняк Віктор Васильович	1975
3.	1993-1994	-	-
4.	1994-1995	-	-
5.	1995-1996	Кічеряк Віталій Васильович	1979
6.	1996-1997	-	-
7.	1997-1998	Самашко Руслан Васильович	1980
8.	1998-1999	-	-
9.	1999-2000	Богдан Дарія Петрівна	1983
10.	2000-2001	Губчук Наталія Михайлівна Кречун Іван Дмитрович Нагорняк Іванна Миколаївна	1984 1984 1984
11.	2001-2002	-	-
12.	2002-2003	-	-
13.	2003-2004	Слижук Ніна Степанівна	1987
14.	2004-2005	-	-
15.	2005-2006	Горчук Мар'яна Миколаївна	1988
16.	2006-2007	-	-
17.	2007-2008	Бойчук Роман Іванович	1990
18.	2008-2009	Савчук Богдана Василівна	1991
19.	2009-2010	Гавриляк Світлана Миколаївна Оренчук Сергій Валерійович	1993 1991
20.	2010-2011	Губчук Михайло Михайлович Слижук Олег Михайлович Рубаняк Євген Володимирович	1992 1992 1992
21.	2011-2012	Поляк Василь Анатолійович	1995
22.	2012-2013	Саборик Галина Віталіївна	1995
23.	2013-2014	Матичук Євген Олександрович Оренчук Іван Валерійович	1997 1997
24.	2014-2015	-	-

Додаток № 6.

Учні-медалісти Розтоківської школи

№ п/п	Рік закінчення	П.І.П. медаліста	Рік народження	Нагорода
1.	2000-2001	Губчук Наталія Михайлівна	1984	Золота медаль
2.	2000-2001	Кречун Іван Дмитрович	1984	Золота медаль
3.	2000-2001	Нагорняк Іванна Миколаївна	1984	Золота медаль

Додаток № 7.

Ними пишається школа

№ п/п	Рік народження	П.І.П. учня	Навчальний заклад
1.	1973	Гавриляк Світлана Михайлівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, філологічний ф-т
2.	1975	Губчук Михайло Васильович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, теологічний ф-т
3.	1975	Луканюк Марія Василівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, історичний ф-т, Кам'янець-Подільський інститут, ф-т соціальної педагогіки
4.	1975	Матичук Олександр Іванович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, ф-т психології
5.	1975	Петриняк Віктор Васильович	Одеський архітектурний інститут, ф-т цивільного будівництва
6.	1975	Шкрібляк Галина Іванівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, ф-т фізичного виховання
7.	1976	Матичук Володимир Іванович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, історичний ф-т
8.	1979	Кічеряк Віталій Васильович	Івано-Франківський національно-технічний університет нафти і газу, Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, ф-т педагогіки
9.	1980	Самашко Руслан Васильович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, теологічний ф-т
10.	1981	Шпитко Василь Юрійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, фізичний ф-т
11.	1982	Гілюк Іванна Михайлівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, економічний ф-т
12.	1982	Головчук Мирослава Іванівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, юридичний ф-т

13.	1983	Богдан Дарія Петрівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, філологічний ф-т
14.	1983	Хмель Руслана Іванівна	Чернівецьке педагогічне училище
15.	1983	Слижук Іван Іванович	Івано-Франківський інститут нафти і газу
16.	1983	Матійчук Сергій Сергійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, економічний ф-т
17.	1984	Губчук Наталія Михайлівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, філологічний ф-т
18.	1984	Кречук Іван Дмитрович	Івано-Франківська вища школа міліції
19.	1984	Нагорняк Іванна Миколаївна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича,
20.	1985	Гавриляк Михайло Миколайович	ф-т прикладної математики Чернівецька медична академія, ф-т лікувальної справи
21.	1985	Данишук Євген Михайлович	Чернівецький фінансово-юридичний інститут, Ів.-Франківська академія ім. короля Данила Г., ф-т правознавства
22.	1985	Фіжделюк Уляна Василівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, біохімічний ф-т
23.	1985	Шкрібляк Алла Василівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, економічний ф-т
24.	1986	Влашинець Володимир Васильович	Івано-Франківська школа міліції
25.	1986	Гавриляк Наталія Василівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, ф-т біології
26.	1986	Гождяк Раїса Іванівна	Чернівецьке музичне училище
27.	1986	Губчук Василь Петрович	Хмельницьке військове училище, Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т соціальної роботи
28.	1986	Рубаняк Юрій Васильович	Івано-Франківська духовна академія УАПЦ
29.	1987	Ватаманюк Марина Іванівна	Київський економічний університет
30.	1987	Калинич Леся Іванівна	Чернівецький медичний коледж
31.	1987	Слижук Ніна Степанівна	Чернівецький торгово-економічний інститут
32.	1988	Андріков Леонід Вікторович	Чернівецький торгово-економічний інститут
33.	1988	Горчук Мар'яна Миколаївна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, ф-т іноземних мов
34.	1988	Данилюк Ігор Михайлович	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника
35.	1988	Крильчук Галина Василівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, педагогічний ф-т
36.	1989	Будз Дмитро Михайлович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т біохімії

37.	1989	Губчук Тарас Михайлович	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, географічний ф-т
38.	1989	Крильчук Іван Юрійович	Чернівецьке музичне училище
39.	1989	Нагорняк Світлана Василівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, фізичний ф-т
40.	1989	Оринчук Алла Василівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, географічний ф-т
41.	1990	Бойчук Роман Іванович	Івано-Франківський інститут нафти і газу
42.	1990	Дудидра Ольга Іванівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, педагогічний ф-т
43.	1990	Крильчук Ігор Васильович	Івано-Франківська школа міліції
44.	1990	Слижук Іванна Іванівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т іноземних мов
45.	1991	Гулей Василина Павлівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, юридичний ф-т
46.	1991	Калинич Михайло Іванович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, історичний ф-т
47.	1991	Слижук Любов Іванівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т біології
48.	1991	Хоров'юк Валерій Володимирович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича
49.	1991	Чечул Костянтин Дмитрович	Вижницьке училище прикладного мистецтва
50.	1992	Губчук Дмитро Васильович	Івано-Франківський інститут нафти і газу
51.	1992	Крильчук Василь Миколайович	Івано-Франківський інститут нафти і газу
52.	1992	Савчук Богдана Василівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т журналістики
53.	1993	Богдан Ігор Васильович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, фізичний ф-т
54.	1993	Гавриляк Світлана Миколаївна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича
55.	1994	Косивчук Марина Михайлівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, ф-т початкового навчання
56.	1994	Луканюк Андрій Петрович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, теологічний ф-т
57.	1993	Ватаманюк Наталія Юріївна	Прикарпатський державний університет, факультет образотворчого мистецтва

58.	1994	Оренчук Сергій Валерійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т біології
59.	1994	Петриняк Любов Василівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаніка, ф-т початкового навчання
60.	1994	Рубаняк Євген Володимирович	Львівська академія мліції
61.	1994	Слижук Олег Михайлович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, юридичний ф-т
62.	1994	Урбанський Владислав Леонідович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича
63.	1994	Шарабуряк Василь Ярославович	Ів.-Франківська академія ім. короля Данила Г., ф-т архітектури
64.	1995	Губчук Михайло Михайлович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т інформаційних технологій
65.	1995	Губчук Степан Миколайович	Вінницький національний медичний університет ім. Пирогова, стоматологічний ф-т
66.	1995	Губчук Тетяна Миколаївна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т архітектури
67.	1995	Поляк Василь Анатолійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича
68.	1995	Саборик Галина Віталіївна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т архітектури
69.	1995	Тимофійчук Олег Іванович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича
70.	1995	Фреюк Василь Іванович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича
71.	1996	Данилюк Олександр Сергійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т архітектури
72.	1996	Дарійчук Любомир Мирославович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, юридичний ф-т
73.	1996	Крильчук Ігор Михайлович	Київський університет ім. Шевченка, фізичний ф-т
74.	1996	Шарабуряк Леся Ярославівна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаніка, педагогічний ф-т
75.	1997	Букатка Марія Володимирівна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т архітектури
76.	1997	Матичук Євген Олександрович	Буковинський державний університет
77.	1997	Оринчук Іван Валерійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т архітектури

78.	1997	Саборик Ірина Віталіївна	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, фізичний ф-т
79.	1997	Сашук Ярослав Юрійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, економічний ф-т
80.	1997	Том'юк Василь Іванович	Буковинська медична академія
81.	1998	Гавриляк Світлана Юріївна	Прикарпатський держуніверситет ім. Стефаника, ф-т біології
82.	1998	Калинич Олег Віталійович	Чернівецький держуніверситет ім. Федьковича, ф-т архітектури
83.	1998	Шарабуряк Ярослав Іванович	Чернівецьке музичне училище

Додаток № 8.

Сіячі «мудрого і вічного» Розтоківської середньої школи

№ п/п	П.І.П.	Спеціалізація
1.	Андрікова Оріся Леонідівна	Іноземні мови
2.	Бельмега Марина Михайлівна	Початкові класи
3.	Богдан Дарія Петрівна	Українська мова, бібліотечна справа
4.	Бровчук Василь Васильович	Фізика
5.	Ватаманюк Любов Василівна	Початкові класи
6.	Влад Микола Миколайович	Фізична культура
7.	Влашинець Наталія Богданівна	Початкові класи
8.	Влашинець Світлана Михайлівна	Українська мова і література
9.	Влашинець Марія Михайлівна	Українська мова і література
10.	Влашинець Надія Василівна	Психолог
11.	Гавриляк Богдан Васильович	Музика
12.	Гавриляк Любов Дмитрівна	Зарубіжна література
13.	Гавриляк Марія Степанівна	Початкові класи
14.	Господарюк Петро Іванович	Фізична культура
15.	Господарюк Лідія Іванівна	Початкові класи
16.	Губчук Галина Іванівна	Соціальний педагог
17.	Губчук Наталія Антонівна	Медична сестра
18.	Данищук Михайло Іванович	Початкові класи
19.	Дійчук Ігор Іванович	Інформатика
20.	Івашко Олександра Дмитрівна	Географія
21.	Карапчук Дарія Іванівна	Зарубіжна література
22.	Карапчук Олена Ярославівна	Початкові класи
23.	Кречун Ольга Іванівна	Географія

24.	Кічеряк Іванна Миколаївна	Математика
25.	Кобилювський Дмитро Дмитрович	Математика
26.	Кобилювська Євдокія Олексіївна	Українська мова і література
27.	Крильчук Василь Іванович	Музика
28.	Купрій Галина Григорівна	Початкові класи
29.	Кучерак Ганна Іванівна	Початкові класи
30.	Кучменко Лідія Антонівна	Українська мова і література
31.	Луканюк Оксана Матвіївна	Історія та правознавство
32.	Луканюк Ганна Іванівна	Початкові класи
33.	Матичук Василина Василівна	Біологія
34.	Матичук Олександр Іванович	Біологія
35.	Матичук Володимир Іванович	Історія
36.	Матичук Уляна Тарасівна	Хімія
37.	Матійчук Ніна Сидорівна	Хімія
38.	Матійчук Світлана Василівна	Фізика
39.	Мицканюк Ганна Юріївна	Початкові класи
40.	Мукомел Тетяна Федорівна	Початкові класи
41.	Нагорняк Ганна Юріївна	Математика
42.	Нагорняк Уляна Василівна	Медична сестра
43.	Німець Омелян Лукич	Історія
44.	Новак Ярослава Юріївна	Біологія
45.	Павлюк Іван Ігорович	Фізика та інформатика
46.	Пастух Мирослава Дмитрівна	Українська мова і література
47.	Пастух Світлана Іванівна	Медична сестра
48.	Петльований Геннадій Миколайович	Зарубіжна література
49.	Петльована Марія Михайлівна	Зарубіжна література
50.	Пилип'юк Марія Степанівна	Початкові класи
51.	Поляк Василь Юрійович	Трудове навчання і ДПЮ
52.	Рибчук Галина Василівна	Математика
53.	Різун Василь Васильович	Географія
54.	Різун Любов Петрівна	Фізична культура
55.	Романюк Василь Федорович	Початкові класи
56.	Романюк Марія Ярославівна	Початкові класи
57.	Савчук Оксана Євгенівна	Медична сестра
58.	Самашко Марія Петрівна	Історія і трудове навчання
59.	Самашко Віталій Васильович	Фізичне виховання
60.	Середюк Галина Степанівна	Початкові класи
61.	Скульчук Марія Романівна	Українська мова
62.	Скульчук Богдан Дмитрович	Математика
63.	Скрипчук Майя Миколаївна	Українська мова і література
64.	Таран Ольга Михайлівна	Зарубіжна література
65.	Фединчук Ольга Михайлівна	Іноземні мови
66.	Цап'юк Василь Іванович	Початкові класи
67.	Цап'юк Любов Степанівна	Фізика
68.	Цицак Ігор Петрович	Історія і фізична культура
69.	Цицак Дарія Іллівна	Українська мова

1. Список чоловіків с. Розтоки, які не повернулися з Німеччини (пропали безвісті)

№ п/п	П.І.П.	Рік народження	Примітка
1.	Бойчук Танасій Лук'янович	1914	-
2.	Бойчук Петро Антонович	1900	з полону
3.	Бойчук Степан Палійович	1909	-
4.	Бойчук Андрій -	1927	в ЧА
5.	Букатка Микола Дмитрович	1924	в ЧА
6.	Влад Михайло Матвійович	1917	СС
7.	Влашинець Іван Дмитрович	1922	СС
8.	Влашинець Іван Ілліч	1928	-
9.	Влашинець Микола -	1925	в ЧА
10.	Воротняк Іван Федорович	1922	-
11.	Вийчук Петро Степанович	1908	-
12.	Гавриляк Микола Петрович	1920	-
13.	Гавриляк Дмитро Петрович	1922	-
14.	Гавриляк Василь Михайлович	1915	-
15.	Гавриляк Петро Юрійович	1923	-
16.	Гавриляк Андрій Миколайович	1919	-
17.	Гавриляк Гаврило Миколайович	1907	-
18.	Гнатів Микола Григорович	1919	-
19.	Данилюк Микола Дмитрович	1905	в ЧА
20.	Данищук Юрій Дмитрович	1930	-
21.	Данищук Петро Андрійович	1926	-
22.	Іванчук Степан Васильович	1932	-
23.	Іванчук Микола Васильович	1924	-
24.	Івашко Микола Іванович	1927	-
25.	Курилюк Михайло Петрович	1918	-
26.	Лазорик Дмитро Федорович	1914	-
27.	Матійчук Юрій Якович	1925	-
28.	Матійчук Іван Михайлович	1925	-
29.	Микитюк Микола Козмович	1928	-
30.	Михайлюк Василь Іванович	1897	-
31.	Нагорняк Федір Іванович	1904	-
32.	Оринчук Танасій -	1920	-
33.	Опарик Тимофій Андрійович	1922	Омаус
34.	Опарик Танасій Григорович	1920	Вейтенберг
35.	Петриняк Микола Остапович	1905	-
36.	Петриняк Федор Григорович	1913	-
37.	Петриняк Юрій Онисимович	1918	на Донбасі
38.	Поляк Олекса Михайлович	1920	-
39.	Поляк Федор -	1925	-
40.	Саборик Семен Васильович	1924	в ЧА
41.	Фіжделюк Юрій Матвійович	1915	-
42.	Хоров'юк Ілля Дмитрович	1924	в ЧА
43.	Черкалюк Козма -	1909	-
44.	Шарабуряк Іван Миколайович	1899	-

2. Список жінок с. Розтоки, які не повернулися з Німеччини (пропали безвісті)

№ п/п	П.І.П.	Рік народження	Примітка
1.	Бойчук Ганна Петрівна	1927	-
2.	Бойчук Марія Лук'янівна	1929	-
3.	Ватаманюк Євдокія Іллівна	1929	-
4.	Вийчук Оксана Петрівна	1927	-
5.	Гавриляк Олена Миколаївна	1920	-
6.	Глодов'юк Катерина Юріївна	1924	Шлісенбург
7.	Гнатів Стефанія Григорівна	1878	-
8.	Гнатів Марія Григорівна	1909	-
9.	Гнатів Немидора Григорівна	1914	-
10.	Гнатів Любов Григорівна	1917	-
11.	Губчук Ганна Дмитрівна	1926	-
12.	Губчук Параска Дмитрівна	1926	-
13.	Дарійчук Ганна Андріївна	1917	-
14.	Микитюк Ганна Миколаївна	1930	-
15.	Мицканюк Катерина Лук'янівна	1927	США
16.	Павельчук Гафія Василівна	1928	-
17.	Петриняк Ганна Андріївна	1918	-
18.	Хоров'юк Ганна Андріївна	1926	Австралія

62 особи, 21 липня 1947 р.

З «Господарської книги» Розтоківської сільської ради Кутського району Станіславської області за 1947 р.

Голова с. ради: Калинич А.Ю.,
секретар с. ради: С.Г. Нагорняк

3. Список чоловіків-репатріантів (остарбайтерів), які повернулися з Німеччини у с. Розтоки

№ п/п	П.І.П.	Рік народження	Дата прибуття
1.	Бойчук Андрій Палійович	1931	28.11
2.	Бойчук Дмитро Палійович	1930	28.11
3.	Вийчук Петро Степанович	1906	01.06
4.	Влашинець Роман -	1905	05.06.1945
5.	Гавриляк Василь Семенович	1906	18.07
6.	Гавриляк Ілля Миколайович	1919	18.07

7.	Гавриляк Петро Іванович	1916	19.07
8.	Губчук Василь Іванович	1903	30.08
9.	Губчук Максим Юрійович	1927	10.08
10.	Губчук Степан Юрійович	1921	06.06
11.	Данильчук Дмитро Васильович	1904	11.09
12.	Данищук Андрій Іванович	1927	10.08
13.	Дарійчук Василь Андрійович	1920	15.07
14.	Дарійчук Микола Іванович	1904	08.09
15.	Дарійчук Василь Семенович	1908	17.08
16.	Дрислюк Матвій Іванович	1929	02.10
17.	Дрислюк Дмитро Іванович	1914	05.11
18.	Дрислюк Петро Іванович	1923	05.07.1945
19.	Доляк Дмитро Іванович	1905	19.10
20.	Доляк Роман Дмитрович	1937	19.10
21.	Доляк Орест Дмитрович	1940	19.10
22.	Калинич Семен Петрович	1914	10.08
23.	Калиняк Василь Петрович	1903	15.07
24.	Калиняк Григорій Миколайович	1926	10.04
25.	Косивчук Іван Іванович	1922	20.10
26.	Крамар Василь Федорович	1911	20.01
27.	Крильчук Дмитро Остафійович	1915	28.01.1946
28.	Лазорик Іван Миколайович	1930	06.11
29.	Луканюк Василь -	1945	19.10
30.	Луцуляк Ілля Микитович	1897	09.02.1946
31.	Маруняк Іван -	1918	15.01.1947
32.	Микитюк Танасій Козмович	1928	18.07
33.	Микитюк Петро Іванович	1904	20.09
34.	Нагорняк Василь Іванович (Василик)	1917	17.07
35.	Оринчук Іван Миронович	1915	05.07
36.	Петриняк Михайло Танасійович	1918	11.08
37.	Петриняк Іван Гнатович	1905	02.10
38.	Петриняк Василь Миколайович	1902	14.10
39.	Петрук Андрій – (Василинин)	1915	04.11
40.	Розвадовський Олексій Михайлович	1923	17.06
41.	Саборик Андрій Козмович	1908	03.04.1948
42.	Саборик Семен Васильович	1924	15.06
43.	Савка Ярослав Ярославович	1945	19.10
44.	Сашук Іван Андрійович	1914	04.11
45.	Сваволь Василь Якович	1922	08.10
46.	Слижук Іван Юрійович	1903	10.08
47.	Фіжделюк Михайло Дмитрович	1906	21.11
48.	Фіжделюк Петро Васильович	1900	06.06
49.	Фіжделюк Дмитро Іванович	1917	23.07
50.	Чоланюк Юрій Павлович	1912	28.10

З «Господарської книги» Розтоківської сільської ради
Кутського району Станіславської області за 1947 р.
Голова с. ради: Калинич А.Ю.,
секретар с. ради: С.Г. Нагорняк

4. Список жінок-репатріантів (остарбайтерів), які повернулися з Німеччини у с. Розтоки

№ п/п	П.І.П.	Рік народження	Дата прибуття
1.	Бойчук Ганна Петрівна	1926	08.11
2.	Бойчук Катерина -	1928	06.06.1945
3.	Влад Калина Василівна	1924	08.08
4.	Влашинець Марія Василівна	1927	10.08
5.	Влашинець Варвара Павлівна	1922	07.06
6.	Влашинець Василина Юріївна	1927	03.06
7.	Гавриляк Марія Семенівна	1899	30.07
8.	Гавриляк Ганна Миколаївна	1897	14.07
9.	Гавриляк Євдокія Миколаївна	1917	20.11
10.	Гавриляк Марія Йосипівна	1922	15.11
11.	Глодов'юк Євдокія Юріївна	1927	13.08
12.	Губчук Параска Дмитрівна	1926	02.09
13.	Данилюк Марія Іванівна	1926	14.07
14.	Данишук Гафія Миколаївна	1927	09.12
15.	Дарійчук Василина Онуріївна	1926	20.10.1946
16.	Дарійчук Гафія Петрівна	1922	-
17.	Додяк Афрозіна -	1903	07.10.1948
18.	Додяк Марія Дмитрівна	1930	07.10.1948
19.	Іванчук Марія Василівна	1926	01.04.1947
20.	Івашко Ганна Іванівна	1927	28.09
21.	Калинич Василина Василівна	1920	11.11
22.	Калинич Василина Павлівна	1906	07.12
23.	Калинич Євдокія Василівна	1920	10.07
24.	Калинич Стефанія Василівна	1928	08.07
25.	Косивчук Марія Іванівна	1896	20.10.1945
26.	Крильчук Катерина Миколаївна	1922	22.08
27.	Крильчук Марія Іллівна	1922	06.08
28.	Крильчук Гафія Семенівна	1919	28.01
29.	Крильчук Олена Остапівна	1905	26.06
30.	Крильчук Василина Юріївна	1923	19.02
31.	Луканюк Параска Василівна	1914	11.10
32.	Матійчук Василина Василівна	1923	19.11
33.	Матійчук Настуня Василівна	1924	03.06
34.	Нагорняк Калина Петрівна	1911	02.10
35.	Нагорняк Параска Юріївна	1908	20.04
36.	Олексюк Олена Іванівна	1928	-
37.	Оринчук Марія Петрівна	1928	10.08
38.	Оринчук - -	1926	20.04
39.	Опарик Калина Григорівна	1922	05.08
40.	Павловська Олена Миколаївна	1906	12.10
41.	Петриняк Марія Ігнатівна	1925	13.12
42.	Петриняк Євдокія Онисівна	1923	04.09
43.	Петриняк Євдокія Ігнатівна	1927	30.01.1946
44.	Притуляк Ганна Матвіївна	1906	22.11

45.	Притуляк Ганна Дмитрівна	1926	30.11
46.	Прокоп'юк Марія Юріївна	1927	28.06
47.	Прокоп'юк Варвара Василівна	1920	10.06
48.	Розвадовська Ганна Давидівна	1908	20.10.1945
49.	Савка Ганна Федорівна	1922	19.10
50.	Сваволь Катерина Юріївна	1920	08.10
51.	Чоланюк Олена Іллівна	1927	23.09
52.	Чоланюк Параска Іллівна	1928	25.09
53.	Чоланюк Параска Олексіївна	1905	31.08
54.	Чоланюк Ганна Михайлівна	1930	31.08
55.	Чоланюк Євдокія Миколаївна	1922	07.01.1946

З «Господарської книги» Розтоківської сільської ради
Кутського району Станіславської області за 1947 р.

Голова с. ради: Калинич А.Ю.,
секретар с. ради: С.Г. Нагорняк

Бібліографія

1. Стародавні поселення Прикарпаття та Волині. Київ, 1974 р.
2. Бучко Д. Походження назв населених пунктів Покуття. Львів, Світ, 1990 р.
3. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772-1939). Ів.-Франківськ, 1994 р.
4. Влад Марія. Стрітенне. К, Український письменник, 1992 р.
5. Історія Івано-Франківської області, Київ, 1971 р.
6. Грабовецький В. Гуцульщина XII-XIX ст. Львів, 1982 р.
7. На зустріч мрії, Ужгород, Карпати, 1988 р.
8. Грабовецький В. Історії Коломиї, Коломия, 1996 р.
9. Грабовецький В. Нариси історії Прикарпаття. – Т. 2-4.
10. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІАУ), Ф. 5, сп. 1 сп. 304.
11. Краєзнавчий збірник на пошану Б. Гаврилів. Івано-Франківськ, Тіловіт, 2003 р.
12. Ходили опришки. Збірник. Ужгород, Карпати, 1983 р.
13. Szematyzm Krolewstwa Galicui I Zodomenyi R., 1867 р.
14. ЦДІА ф./он. 6 ер 174. Арк. 1063 (Йосифінська метрика).
15. ЦДІА ф. 20 он. 6 ер. 35. Арк. 1-49 (Францисканська метрика).
16. Гаврилків Б., Бурдуланюк В. Історія Прикарпаття. Хронологічний довідник, Івано-Франківськ, 1993 р.

17. Баран В. Історія України. Львів, Світ, 1998 р.
18. Баран С. З поля національної статистики галицьких середніх шкіл. Львів, 1919 р.
19. Арсенич П. Станіслав – столиця ЗУНР. Івано-Франківськ, 1993 р.
20. Західноукраїнська Народна Республіка 1918-1923 рр. Документи і матеріали. Івано-Франківськ, Лілея, 2001 р.
21. Шематизм всього кліру православної єпархії Станіславської, 1887 р.
22. Блажейовський Д. Історичний тематизм Станіславської єпархії від її заснування до початку Другої світової війни (1885-1938 рр.)
23. Підгірянкa М. Мати-страдниця. Коломия, 1990 р.
24. Стецько Я. Українська визвольна концепція, Т. 2., Мюнхен, 1991 р.
25. Яшан В. Набір людей до рейхстагу. Торонто, 1989 р.
26. Яшан В. Під брунатим чоботом. Торонто, 1989 р.
27. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 25. сп 1. сп 6.
28. Історія міст і сіл України. Івано-Франківська область, 1971 р.
29. Енциклопедія українознавства.
30. Качкан В. Українське народознавство в іменах., К. Либідь, 1994 р.

ПОДЯКА

Сторінками цього скромного видання я дякую долі за те, що дала мені можливість поспілкуватися з очевидцями подій і зібрати цікаву інформацію, яка стала першоджерелом цієї книжки:

- *Арсеничу Петру Івановичу – заслуженому працівнику культури України, доценту Прикарпатського університету ім. В. Стефаника;*
- *Адел Григорівні Григоруку, старшому науковому співробітнику науково-дослідної лабораторії «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство» Національної академії педагогічних наук України, заслуженому працівнику освіти України, члену Національної спілки письменників та Національної спілки журналістів України*
- *Барчуку Віктору Петровичу – методисту Косівського районного відділу освіти;*
- *Чоланюк Марії Петрівні – голові МШО вчителів історії;*
- *Працівникам соціальної сфери села;*
- *Суб'єктам підприємницької діяльності;*
- *Органам місцевого самоврядування – працівникам Розтоківської сільської ради;*
- *Вчителям, батькам та учням Розтоківської ЗОШ І-ІІІ ст.;*
- *Всім жителям с. Розтоки і тим, котрі перебувають за їх межами.*

ПРО АВТОРА

Цю жінку не можна не любити... За високий інтелект, щиру людяність, розумну пораду й постійне бажання прийти на допомогу, за веселу вдачу, оптимізм, життєрадісність. А ще – за усмішку відкриту, доброзичливу, привітну.

Її люблять діти й дорослі, батьки і молодь. Для одних вона стала мамою, для інших – старшою подругою, життєвим дороговказом. Усі вони пам'ятають теплу, невимушену атмосферу співпраці, яку вміє створити Оксана Матвіївна Луканюк на уроці. Адже вона – учитель! Учитель історії та основ правознавства Розтоківської загальноосвітньої школи I-III ст. у класах, де є життя, а не календарне планування, що диктує теми уроків.

Вона – творчий учитель, що здатний оживити суху інформативність підручника цікавими фактами, уривками художньої літератури, віршами.

Вона – успішний вчитель: член творчої групи вчителів історії та правознавства, учасник різних семінарів, курсів, наставник багатьох переможців і призерів конкурсів обдарованої молоді і призерів предметних олімпіад. За що була неодноразово нагороджена грамотами: районного відділу освіти, відділу освіти області, грамотою Міністерства освіти України та грошовими преміями.

Отримавши такі винагороди, Оксана Матвіївна не зупиняється на досягнутому, а сміливо впроваджує свою

мету: учити мислити, вселяти віру у свою громадянську значимість і бути активними творцями історії.

Оксана Матвіївна – душа колективу, яка проведе на високому методичному рівні виховний захід, заспіває пісню чи скаже дотепний жарт.

Вона не перестає вчитися, тому завжди цінує поради своїх колег-вчителів.

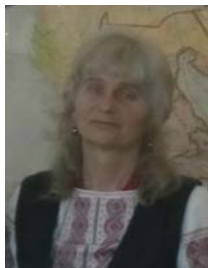
Вона – корінна розтоківчанка, патріотка свого краю і землі, котра проведе гірськими стежками на Протятій камінь чи камінь «Сокола», покаже надзвичайні краєвиди, зварить бануш на вогнищі чи вурду полонинську й розповість легенди і бувальщини під зорями карпатського неба.

Вона любить життя, якому віддається сповна, цінує віддані погляди і обійми учнів, сльозинку вдячності за вкладену працю і душу від батьків, міцну дружбу і взаємну підтримку колег по роботі і по духу.

Оксану Матвіївну не можна не любити, не цінити, не поважати!

Віктор БАРЧУК,
*методист районного відділу освіти
Косівської райдержадміністрації*

СЛОВО ПРО КОЛЕГУ

Оксана Матвіївна належить до тих людей, які не знають втоми і спочинку. Не вміє кривити душею чи просто опустити руки – це вчитель від Бога, як кажуть люди. Її люблять діти, поважають батьки, цінують колеги по роботі.

Схвального акценту заслуговує співпраця на уроках вчительки і учнів. Як допомогти дитині відчувати радість від свого розуму? Оксана Матвіївна і учні, як рівний з рівним, намагаються досягнути прекрасні моменти уроків історії. Учителька вміло керує роботою школярів на різних етапах уроку, презентує власні методи роботи з обдарованими дітьми та вміло використовує комп'ютер, за допомогою якого здійснює роботу з картами, уривками кінофільмів чи знайомство з історичною особистістю.

Усі відкриті уроки, проведені в рамках міжшкільного методичного об'єднання, були цікавими, нестандартними – з елементами гри, творчості, з використанням інноваційних технологій.

Не меншої уваги вчителька приділяє вихованню підростаючого покоління на прикладах батьків та вимог Національної доктрини розвитку освіти. Оксана Матвіївна багато зробила з учнями по впровадженню краєзнавства не тільки на уроках історії, а й у позакласній роботі. Що лиш значить шкільний музей «Полонинське літо»? Найкращий музей, який виборов перше місце серед шкільних музеїв області.

Оксана Матвіївна невпинно і безперервно працює над тим, щоб дати своїм учням якомога більше знань, планує уроки і виховні заходи таким чином, щоб учням було цікаво, а набуті знання вони пронесли у майбутнє, щоб крокувати в ногу з сучасним світом.

Марія ЧОЛАНЮК,
голова МШО вчителів історії

З М І С Т

Передмова.....	3
Внесок у «мікрівимір» історії України.....	5
Слово автора до односельчан.....	9
Загальні відомості про населений пункт.....	10
Соціальна сфера села.....	10
Економічна сфера.....	10
Місцева рада.....	12
 Розділ I. У СИВУ ДАВНИНУ.....	13
Географічне розташування села Розтоки.....	13
Заселення території та походження назви села...15	
Розтоки між княжою добою і кінцевим поневоленням Галичини (1340-1387 рр.).....	20
 Розділ II. ПЕРЕГОРТАЮЧИ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ.....	22
Під польською окупацією (1387-1773 рр.).....	22
Татарські набіги та стихійні лиха.....	22
 Розділ III. РОЗТОКИ В ЧАСИ ПАНУВАННЯ АВСТРО-УГОРЩИНИ ТА ПОЛЬЩІ (1772-1918 рр.).....	26
Господарсько-адміністративний устрій села.....	26
Розтоки і «весна народів» у 1848 р.....	35
<i>Культурно-освітні товариства в селі.....</i>	<i>37</i>
Клуб.....	39
Бібліотеки.....	45
 Розділ IV. РОЗТОКИ В ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1918 рр.).....	48
«Душу й тіло ми положим за нашу свободу»	48
Фронтові листи періоду Першої світової війни.....	52
 Розділ V. ПІД ПОЛЬСЬКОЮ ЗАЙМАНЩИНОЮ (1919-1939 рр.).....	55
Україна під іноземним гнітом.....	55

Розвиток села. Національні меншини.....	57
Кооперативний рух в Розтоках.....	59
Українська Військова Організація та створення ОУН в селі.....	62
Торгівля.....	64
Шварцування.....	66
Стан медицини в Розтоках.....	72
Поширені методи лікування.....	79

РОЗДІЛ VI. РЕЛІГІЙНЕ, КУЛЬТУРНЕ

ТА ОСВІТЯНСЬКЕ ЖИТТЯ СЕЛА.....80

Церква.....	80
<i>Нема краю без звичаю.....</i>	88
Кухарство.....	107
Різдвяні свята.....	111
Маланка.....	115
Андрея.....	117
Хрестини.....	119
<i>Ремесло й промисли села.....</i>	120
Кушнірство і шевство.....	123
Сорочка-вишиванка.....	125
Писанкарство.....	128
Лозоплетіння.....	134
Бондарство.....	134
Теслярство.....	136
Столярство.....	139
Ковальство.....	140
Цегельня.....	142
Лісосплав.....	146
Бджільництво.....	150
Ткацтво.....	152
Криниці.....	155
Перевізництво.....	157
<i>Освіта.....</i>	159
<i>Дитячий садок.....</i>	174

РОЗДІЛ VII. РОЗТОКИ В РОКИ	
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	179
Розтоківчани і Закарпатська Україна.....	179
Акт 30 червня 1941 р. і початок опору окупантам.....	183
Остарбайтери.....	191
Воїни-односельчани Другої світової війни.....	197
 РОЗДІЛ VIII. ПІСЛЯВОЄННА РАДЯНСЬКА	
ОКУПАЦІЯ СЕЛА (1944-1990 рр.).....	199
Сумні події 1947-го, репресії і депортації із села....	199
Народні звичаї, традиції й обряди	
в далекому засланні.....	226
Господарство села в повоєнний час	
(50-80-ті рр. XX ст.).....	230
Розтоківська сільська рада.....	238
Коротка інформація про поштове відділення.....	241
 РОЗДІЛ IX. РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА РОЗТОКІВ.....	243
Садиба «Біля Черемоша» Юрія Гавриляка.....	243
Відпочивальний комплекс «Стожари».....	243
Садиба Григорія Влашинця.....	245
Гуцульські Розтоки або Із висоти	
пташиного польоту (погляд журналіста).....	245
Краєзнавчий музей «Полонинське літо»	
Розтоківської загальноосвітньої школи I-III ст.....	252
 РОЗДІЛ X. ВІДОМІ ЛЮДИ СЕЛА.....	259
Додатки.....	268
Бібліографія.....	286
ПОДЯКА.....	288
ПРО АВТОРА.....	289
СЛОВО ПРО КОЛЕГУ.....	291

ЛУКАНЮК Оксана Михайлівна

РОЗТОКИ

Історичний нарис від найдавніших часів до 2016 року Божого

“Писаний Камінь”

Косів

2016

Комп'ютерний дизайн

Віталія Стефурака

Видруковано в ПП “Писаний Камінь”

Свідоцтво Держ. реєстру: серія ІФ, № 5083

Івано-Франківська обл., м. Косів,

вул. Незалежності, 28.

Тел-факс: 2-24-91

E-mail: Evrika-pk@ukr.net

Підписано до друку 05.07.16. Формат 60х84\16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. 15,53. Обл.-вид. арк. 14,8.

Тираж 500 прим. Замовне 444.